

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Karistusõiguse osakond

Kristi Rudissaar

UBIKVITEEDIPÕHIMÕTE JA SELLE KOHALDAMINE KOHTUPRAKTIKAS

Magistritöö

Juhendaja MA Siim Rudissaar

Kaasjuhendaja PhD Anneli Soo

Tallinn

2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. UBIKVITEEDIPÕHIMÕTTE OLEMUS JA KOHALDAMISE SEOTUS DELIKTITÜÜBIGA	7
1.1. Ubikviteedipõhimõtte seotus karistusseaduse ruumilise ja isikulise kehtivusega.....	8
1.2. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia mõju ubikviteedipõhimõtte kohaldamisele	12
1.3. Ubikviteedipõhimõtte ja kohtualluvus.....	15
1.4. Erinevate deliktitüüpide olulisus ubikviteedipõhimõtte kohaldamisel.....	17
2. SUHTESÜÜTEOKS MITTEOLEVATE FORMAALSETE DELIKTIDE SÜÜTEOKOHT	22
2.1. Narkootilise või psühhotroopse aine arsti ettekirjutuseta tarvitamise süüteokoht	22
2.2. Dokumendi võltsimise süüteokoht	26
2.3. Ebaseadusliku sisseveo süüteokoht	29
2.4. Omastamise süüteokoht.....	35
2.5. Lapsporno muul viisil kättesaadavaks tegemise süüteokoht	40
3. SUHTESÜÜTEOKS OLEVATE FORMAALSETE DELIKTIDE SÜÜTEOKOHT	47
3.1. Haldusorganile valeandmete esitamise süüteokoht	47
3.2. Ähvardamise süüteokoht	51
3.3. Kindlustuskelmuse süüteokoht	54
KOKKUVÕTE	59
PE3IOME	64
KASUTATUD LÜHENDID	71
KASUTATUD ÕIGUSAKTIDE LÜHENID.....	71
KASUTATUD KIRJANDUS	72
KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL.....	75
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	75

SISSEJUHATUS

Eesti karistusseaduses on süüteod liigitatud kuritegudeks ja väärtegudeks. Kõik kuriteona kvalifitseeritavad teod on sätestatud karistusseadustiku (KarS)¹ eriosas, väärtegude koosseisud on KarS-i eriosas ja teistes seadustes. KarS-i üldosa sätteid kohaldatakse mõlemat liiki süütegudele. KarS-i saab kohaldada vaid nende süütegude suhtes, mille suhtes ta kehtib. Kehtivuse alused on toodud §-des 5-9 ning need seonduvad süüteo toimepanemise aja, koha, toimepanija isiku ning kaitstava õigushüve olulisusega.

Käesolevas magistritöös keskendub autor süüteo toimepanemise kohale, mille määratlemisel lähtutakse Eestis ubikviteedipõhimõttest seoses KarS-i kehtima hakkamisega 01.09.2002.² Ubikviteedipõhimõtte kohaselt on süüteo koht [...] igal pool, kus ilmnevad süüteokoosseisu asjaolud ([KarS] 2. ptk 1. jg). Selline seisukoht on põhjendatav väitega, et kõik koosseisuasjaolud kirjeldavad võrdselt teo ebaõigussisu ning ühe eelistamine teisele ei ole õigustatud.³ Süüteo koha määratlemine on oluline eelkõige riigisisese karistusseaduse ruumilise ja isikulise välismaise kehtivuse seisukohalt (KarS § 6-9), andes nt vastuse küsimusele, kas on võimalik lähtuda territoriaalsuspõhimõttest (§ 6) või mitte. Samas on süüteo koha kindlakstegemine oluline ka seaduse riigisiseseks kohaldamiseks - süüdistatava kaitseõiguse huvides,⁴ uurimis- ja kohtualluvuse määramiseks, materiaalsoiguslikult süüteo toimepanijate ringi määratlemiseks, kui tegu ja koht ei lange kokku (distsidelt: [...]), [kui] tegu koosneb mitmest osateost (korduv, jätkuv või vältav süütegu) jne.⁵

Käesoleva magistritöö uurimisobjektideks on ubikviteedipõhimõtte olemus ja seos deliktitüüpidega ning selle kohaldamine kohtupraktikas. Enne KarS-i kehtima hakkamist oli karistusõiguse dogmaatikas ja kohtupraktikas aluseks võetud tagajärjeteooria, mille kohaselt on süüteo kohaks tagajärje saabumise koht ja seda ka siis, kui tagajärje põhjustanud tegu on toime pandud teise riigi territooriumil.⁶ Teoteooria, mille KarS jättis üle võtmata⁷, kohaselt on

---

¹ Karistusseadustik. – RT I, 28.02.2020, 5.

² Autor kasutab käesolevas töös nimetust „ubikviteedipõhimõte“ („principle of ubiquity“), kuid allikmaterjaliks olevas erialakirjanduses on kasutatud ka nimetusi „ubikviteediteooria“ („theory of ubiquity“), „ubikviteedi doktriin“ („doctrine of ubiquity“), „koosseisulistest tunnustest lähtuv lähenemine“ („constituent elements approach“).

³ Sootak, J. (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018, III vnr 237. Edaspidi allmärkustes: Karistusõigus.

⁴ Sootak, J. KarSK § 11/2. - Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015. Edaspidi allmärkustes: KarSK.

⁵ Sootak, J. Karistusõigus, III vnr 236.

⁶ Sootak, J. KarSK § 11/2.

⁷ Ibidem, § 11/2.

süüteo toime panemise kohaks vaid koht, kus isik pani toime süüteokoosseisu objektiivsetele tunnustele vastava teo. Süüteokoosseisu kuuluva tagajärje saabumise koht, sõltumata sellest, kas see saabus teo toimepanemise kohas või mujal, ei ole süüteokoht.⁸ Siiski [...] ka nõukogude kriminaalõiguses ja Eestis kuni 2002. aastani kehtinud kriminaalkodeksi järgi olid karistatavad erinevad deliktitüübid, mis ei nõudnud koosseisu realiseerimiseks tagajärje kui õigushüve kahjustamist.⁹

Eelnevalt nimetatud teooriate erinevuse ja Eestis palju kõneainet tekitanud Tallinna Ringkonnakohtus lõpplahenduse saanud K.Kenderi lapsporno valmistamise ja selle võimaldamise (KarS § 178) juhtumi¹⁰ pinnalt tekkis autoril küsimus, kuidas on toimunud süüteokoosseisus tagajärge mittesisaldavate deliktide korral teo toimepanemise koha määratlemisel ubikviteedipõhimõtte kohaldamine. Selle väljaselgitamiseks on autor püstitanud hüpoteesi „Kohtupraktikas on formaalsete deliktide korral süüteokohana käsitletud vaid isiku süüteokoosseisu tunnustele vastava tegutsemise aegset füüsilist asukohta ja kui on kasutatud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid¹¹, siis ka serveri asukohta“.

Et ubikviteedipõhimõtte on sätestatud KarS §-s 11, mis on üldosa säte, siis käsitleb autor hüpoteesi kontrollimiseks nii kriminaal- kui väärteoasjades tehtud kohtulahendeid. Autor on valinud käsitlemisele tulevad süüteokoosseisud läbi vaadatud kohtulahendite põhjal. Süüteokoosseisu deliktitüüp on määratletud Karistusseadustiku kommenteeritud väljaande¹² abil, milles on see enamiku süütegude kohta välja toodud. Autor on seejuures teadlik mitmel korral kohtu poolt otsustes väljendatud seisukohast, et KarS-i kommenteeritud väljaanne on pigem abistava iseloomuga [materjal] juristidele orienteerumaks õigusmaastikul ja ei ole kohtule kohustuslik. [K]ui kohtu seisukoht ei vasta seaduse kommentaarile, ei ole tegemist põhjendamatu või ebaseadusliku kohtuotsusega. Seaduse kommentaar on [...] ühe isiku arvamus, seisukoht, seletus, mitte seaduseandja tahte väljendus. Seaduse kommentaar ei saa olla igavene ning muutumatu. Nii nagu muutuvad ja täienevad seadused ise, nii on ka seaduse kommentaar muutuva iseloomuga seaduse selgitus. Elu, tehnika ja inimhõistus arenevad ja

---

⁸ Micu, B. F. Aspects regarding the place of perpetration of the offence, a criterion for the establishment of territorial competence in criminal matters. - Lex ET Scientia International Journal 2009/1, Vol. 16, lk 178-179. – Arvutivõrgus: HeinOnline (20.04.2020).

⁹ Feldmanis, L. Süüteokatsust loobumise instituudi põhjendus ja kohaldatavuse piirid kuritegelikule eeltegevusele. Doktoritöö. Juhendaja prof. Jaan Sootak. Tartu: Tartu Ülikool 2017, lk 147. – Arvutivõrgus: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/58050/feldmanis_laura.pdf?sequence=1&isAllowed=y (20.04.2020); Näide kohtupraktikast: RKKKo III-1/1-30/95, lk 2.

¹⁰ TlnRnKo 1-15-11024.

¹¹ Autor peab siinkohal vahenditena silmas mobiiltelefone, internetiühendusega arvuteid jne, millega on võimalik edastada teabe sisu.

¹² Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.

inimene otsib ja leiab uusi võimalusi seadusest mööda minna, seda rikkuda ning seeläbi täienevad ka seadused ning muutuvad seaduste tõlgendused.¹³ Teistes seadustes sätestatud väärtegade korral KarS-ile sarnast abistavat kommentaaride kogumikku pole, kuid et kohtulahendites on asjasse puutuva väärtelo deliktitüüpi aeg-ajalt käsitletud, siis tugineb autor Riigi Teataja kohtulahendite otsingu tulemustele.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitleb autor ubikviteedipõhimõtte olemust ning seost KarS-i ruumilise ja isikulise kehtivuse ning kohtualluvusega, kohaldamise seotust erinevate deliktitüüpidega. Deliktitüüpide käsitus on vajalik, et tuua välja, milliste deliktide korral peab isiku tegutsemise kohana käsitlema üksnes tegutsemise või tegevusetuse kohta ja millistel ka tagajärje saabumise või saabuma pidamise kohta.

Autor käsitleb kohtupraktikat formaalsetes deliktides jagades selle kaheks – suhtesüüteod ja mittesüüteod, millest viimast käsitleb autor teises peatükis. Mittesüütegudena analüüsib autor narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse (NPALS)¹⁴ § 15¹ esimese teoalternatiivi, so narkootilise ja psühhotroopse aine arsti ettekirjutuse tarvitamise, KarS §-s 344 sätestatud dokumendi, pitsati ja plangi võltsimise, KarS §-s 391 sätestatud salakaubaveo ja KarS §-is 184 lg 1 sätestatud narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise ning jäätmeseaduse (JäätS)¹⁵ §-is 120⁵ sätestatud rahvusvaheliselt kontrollitavate jäätmete vedu üle riigipiiri asjakohase loata ja teatiseta ning loa nõudeid rikkudes, KarS §-is 201 sätestatud omastamise ja KarS § 178 teoalternatiivina lapsporno valmistamise ja muul viisil kättesaadavaks tegemise süüteoasjades tehtud kohtulahendeid.

Magistritöö kolmandas peatükis käsitleb autor kohtupraktikat formaalsetes deliktides, mis on suhtesüüteod selles mõttes, et koosseis eeldab süüdlase ja kannatanu suhtlemist ning seega ka kannatanu olemasolu. Suhtlemine võib olla vahetu [...] või vahendatud [...]; koosseis võib eeldada ka mõlemat [...].¹⁶ Autor analüüsib haldusasutusele valeandmete esitamises seisnevate maksukorralduse seaduse § 153¹ sätestatud maksukohustuse varjamise ja tagastusnõude alusetu suurendamise, KarS §-is 280 sätestatud valeandmete esitamise, KarS §-

¹³ Näiteid kohtupraktikast: HMKo 1-08-13345 lk 6-7, TlnRnKo 1-08-13345 lk 6-7, TlnRnKo lk 11.

¹⁴ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I, 08.01.2020, 12.

¹⁵ Jäätmeseadus. – RT I, 21.12.2019, 6.

¹⁶ Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 38.

is 120 sätestatud ähvardamise ja KarS § 212 sätestatud kindlustuskelmuse süüteoasjades tehtud kohtulahendeid.

Nii teise kui kolmanda peatüki puhul on autori eesmärgiks jõuda kohtulahendite põhjal järeldusele, kas käsitlemiseks valitud formaalsete deliktide korral käsitletakse Eesti kohtupraktikas süüteokohana üksnes isiku vahetu füüsilise tegutsemise kohta ja info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendite kasutamise korral ka serveri asukohta või on süüteokohana käsitletud ka süüteokoosseisu välist ettevalmistamise ja tagajärje (potentsiaalse) saabumise või saabuma pidamise kohta. Samuti, kas süüteokohana on käsitletud teo vahendliku edasikandumise kohta (laiendatud tegutsemiskoht, *erweiterte Handlungsort*¹⁷), so kohta, kus teine isik pääses juurde andmesisule või sai teadlikuks teo toimepanija väljendatust.¹⁸

Käesolevas töö on autor kasutanud metoodikana nii teoreetilist uurimust kui empiirilist analüüsi. Kohtupraktika väljaselgitamiseks vajalike kohtulahendite leidmisel kasutab autor Riigi Teataja veebiväljaannet, kus on kättesaadavad kõik Riigikohtu lahendid 1993. aastast ning esimese ja teise astme kohtute avalikud lahendid 2006. aastast alates. Käesoleva magistr töö teemasse puutuvate kohtulahendite leidmiseks kasutas autor märksõnalist otsingut seonduvate terminite, süüteokoosseisude paragrahvide ja nimetuste järgi.

Tööd iseloomustavad märksõnad: ubikviteedipõhimõte, karistusõigus, süüteod, formaalne delikt, kohtualluvus.

---

¹⁷ Kudlich, H., Berberich, B. Abstrakte Gefährdungsdelikte im Internet und die Anwendbarkeit deutschen Strafrechts. - Neue Zeitschrift für Strafrecht (NSTZ) 2019/11. - Arvutivõrgus: beack-online die Datenbank (29.04.2020).

¹⁸ Autor peab silmas väljendusdelikte (Äußerungsdelikte); Samoson, E. Kriminaalõiguse eriosa. 1. osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. Tallinn 2000, lk 91. - Arvutivõrgus: <file:///C:/Users/48101295719/Downloads/krimoiguseeriosa1.pdf> (20.04.2020).

1. UBIKVITEEDIPÕHIMÕTTE OLEMUS JA KOHALDAMISE SEOTUS DELIKTITÜÜBIGA

Ubikviteediteooria (ladinakeelsest sõnast „*ubique*“, mis tähendab kõikjal) kui doktriini alged on Maurice Traversi (Prantsusmaa) teoses „*Le Droit Penal International Et Sa Mise En Oeuvre En Temps de Paix Et En Temps de Guerre*“ ja Karl Bindingu (Saksamaa) teoses „*Das Handbuch des Strafrechts I*“ (1885).¹⁹

Ajaloost on ubikviteedipõhimõtte kohaldamise ühe kuulsama näitena tuua SS „Lotuse“ juhtum, milles 02.08.1926 Vahemerel avamerel pörkasid kokku Konstantinoopolisse suunduv Prantsuse lipu all sõitev laev „Lotus“ ning Türgi lipu all sõitev laev „Boz-Kourt“. Laevade kokkupõrke tagajärjel „Boz-Kourt“ koos 8 inimesega uppus, päästeti 10 türgi kodanikku sh kapten Bey. Kui „Lotus“ jõudis Konstantinoopolisse, alustas Türgi nii türgi kodanikust kapteni Bey kui „Lotuse“ prantsuse kodanikust vahiohvitseri Demonsi suhtes kriminaalmenetlust ning karistas mõlemat ettekavatsemata tapmise eest (*involuntary manslaughter*). Prantsusmaa ja Türgi vahel tekkis seoses Demonsiga vaidlus jurisdiktsiooni küsimuses ning pooled pöördusid Rahvusvahelise Alalise Kohtu poole. Kohus võttis tollaegse õigusliku regulatsiooni põhjal seisukoha, et Türgi ei olnud Demonsi vastutusele võttes rikkunud rahvusvahelist õigust.²⁰ Kuigi Demonsi puhul oli tegu toime pandud Prantsusmaa territooriumil, siis teoga põhjuslikus seoses olev tagajärg saabus Türgi territooriumil – tegemist on ühe süüteo eri süüteokohtadega.

Ubikviteedipõhimõtte kohaselt on süüteo koht igal pool, kus ilmnevad süüteokoosseisu asjaolud. Selline seisukoht on seletatav asjaoluga, et kõik koosseisu asjaolud kirjeldavad võrdselt teo ebaõigussisu ning ühe eelistamine teisele ei ole põhjendatud²¹. Ubikviteediteooria võimaldab kriminaalõiguslikult tagatud sotsiaalsuhteid tõhusamalt kaitsta, sest õigusrikkumine loetakse riigi territooriumil toimepanduks juba siis, kui ebaseaduslikust tegevusest toimus riigi territooriumil vaid osa või saabus seal üksnes tagajärg ning riik saab

---

¹⁹ Ryngaert, C. Territorial Jurisdiction over Cross-Frontier Offences: Revisiting a Classic Problem of International Criminal Law. - International Criminal Law Review 2009/9, lk198. - Arvutivõrgus: HeinOnline. (20.04.2020).

²⁰ Permanent Court of International Justice, September, 7th 1927, Judgement no 9: The Case of the S.S. „Lotus“. – Arvutivõrgus: https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf (20.04.2020).

²¹ Sootak, J. KarSK § 11/ 2.

oma kriminaalõigust kohaldada vastavalt territoriaalsuspõhimõttele. Euroopa riikidest on ubikviteedipõhimõtte omaks võtnud enamus.²²

1.1. Ubikviteedipõhimõtte seotus karistusseaduse ruumilise ja isikulise kehtivusega

Eesti on süüteokoha käsitles ubikviteedipõhimõttest lähtunud alates 01.09.2002, kui kehtima hakkas KarS. KarS §-is 11 lg 1 sätestatu kohaselt on tegu on täide viidud kohas, kus isik tegutses (p 1), oli õiguslikult kohustatud tegutsema (2), saabus süüteokoosseisu kuuluv tagajärg (p 3) või isiku ettekujutuse järgi oleks pidanud saabuma süüteokoosseisu kuuluv tagajärg (p 4). See tähendab, et mitte isiku iga tegutsemise koht ei ole süüteokoht vaid üksnes koht või kohad, kus isiku tegevus vastab süüteokoosseisu tunnustele.

Territoriaalsuspõhimõtte (KarS § 6 lg 1) järgi kehtib riigi karistusseadus kõigi isikute suhtes, kes selle riigi territooriumil on kuriteo toime pannud, sõltumata kurjategija ja kannatanu kodakondsusest. Territoriaalsuspõhimõtte on üks karistusseaduse ruumilise kehtivuse aluspõhimõtteid, sest karistusvõim kuulub riigile ning territoorium on üks riigi eksistentsi aluseid. Seetõttu tunnustab ka rahvusvaheline õigus kõige enam seda põhimõtet, sest see seondub riigi suveräänsusega. Ka menetlusökoonoomika seisukohalt on see printsiip kõige olulisem, sest kuritegu on kõige otstarbekam menetleda just selle toimepanemise kohas.²³

Territooriumiks loetakse riigi piires olevat maismaad, sh saari, samuti kogu veeterritooriumi (akvatooriumi). Viimase hulka kuuluvad sisemeri ja rannaveed (sh merelahed ja sadamad), samuti territoriaalveed. Riigile kuulub küll õigus kasutada mandrilava, kuid riigi territoorium ulatub ka seal territoriaalvete piirini. Territoorium on ka õhuruum maismaa- ja veeterritooriumi kohal ning maapõu maismaa- ja veeterritooriumi all, samuti riigi territooriumilt kosmosesse saadetud esemed. Riigi territoorium on ka maa-ala, mis on antud välisriikide diplomaatilistele esindustele, sõltumata sellest, et riigi õigused on seal piiratud.²⁴ Territoriaalsuspõhimõtte täienduseks on lipuprintsiip (KarS § 6 lg 2), mida kohaldatakse juhtudel, kui kuritegu pannakse toime laeval või õhusõidukis ajal, mil see ei asu Eesti territooriumil (on avamerel või võõra riigi jurisdiktsiooni alas). Sel juhul tuleb kohaldada

---

²² Pieth, M., Low, L. A., Cullen, P. J. (Eds.). The OECD Convention on Bribery: A Commentary. Cambridge University Press 2010, lk 269. - Arvutivõrgus: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/39200754.pdf> (20.04.2020).

²³ Sootak, J. KarSK § 6/1.

²⁴ Ibidem, § 6/2.

ujuvterritooriumi (*territoire flottant*) põhimõtet – laev või lennuk on selle riigi territoorium, kelle lipu all ta sõidab. Vastavalt rahvusvahelisele õigusele saab laev või lennuk olla registreeritud üksnes ühes riigis, kes kannab ka vastutust selle sõiduki ja selle pardal toimuva eest ning on kohustatud kohaldama sellega seoses oma karistusvõimu.²⁵ KarS-ile eelnevalt kehtinud kriminaalkoodeksis sarnane säte puudus ning näiteks välisriigi sisevetes viibiv Eesti reisi- või kaubalaev või territooriumil maandunud reisi- või kaubalennuk allus üldjuhul selle välisriigi jurisdiktsioonile.²⁶

Ubikviteedipõhimõtte järgi on süütegu toime pandud Eesti territooriumil juba siis, kui mitmest osateost on mõni toime pandud Eestis.²⁷ Kui vaadata KarS § 6 sõnastust, siis selles on kasutatud terminit „süütegu“ ja võib järeldada, et eeltoodu kohaldub nii kuri- kui väärtegude korral. Käsitletud kohtulahendite põhjal võib autor välja tuua, et väärtegude puhul on see olnud väga harv. Läbi vaadatud kohtulahendite hulgast nähtub selline juhtum vaid Harju Maakohtu poolt väärteoasjas koostatud määrusest, kui tegemist oli kelmusega (so materiaalse deliktiga), milles isik oli tegutsenud Iirimaal, avaldaja aga teinud varakäsutuse Eestis ning kandnud raha Eestis tegutseva panga kontole. Kohtu seisukoht oli, et kuna tagajärg so varaline kasu saabus Eestis, siis on süüteokohaks ka Eesti.²⁸

Kui siiski selgub, et süütegu on toime pandud väljaspool Eesti territooriumi, tuleb kontrollida Eesti karistusseaduse kohaldumise aluseid KarS § 7-9 järgi. Kui kuritegu pannakse toime alal, mis jääb väljapoole KarS §-s 6 määratletud Eesti territooriumi, tuleb kohaldamisele karistusseaduse personaalsus- ehk isikupõhimõte (KarS § 7), kuid üksnes juhul, kui toimepandud kuritegu kujutab endast Eesti karistusõiguse järgi just kuritegu ja mitte väärtegu ning on karistatav ka teo toimepanemise koha maa karistusõiguse järgi (identse normi põhimõte).²⁹

Süüteokoha üle otsustamine võib osutuda keerukamaks näiteks kaastäideviimise korral. Vastavalt KarS § 21 lg 1 sätestatule on täideviijaks isik, kes paneb süüteo toime ise või teist isikut ära kasutades. Kohtupraktikas on täideviija defineerimisel võetud aluseks materiaal-

---

²⁵ Sootak, J. KarSK § 6/3.

²⁶ Karistusseadustiku eelnõu seletuskiri SE 119, lk 78. – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-aef2-a88bef6d0f5c/Karistusseadustik> (20.04.2020).

²⁷ RKKKo 3-1-1-84-09 p 12.

²⁸ HMKm 4-16-4587.

²⁹ Sootak, J. KarSK § 7/2.

objektiivsest teooriast tuletatud teovalitsemise teooria, mille kohaselt loetakse täideviijaks isik, kes hoiab koosseisutunnustele vastavat sündmust enda kontrolli all, olles süüteo keskseks figuuriks, kellest sõltub olulisel määral, kas, kuidas ja millal süütegu toime panna (...).³⁰ Kaastäideviijad on isikud, kes panevad teo toime ühiselt ja kooskõlastatult, teokohaks on iga kaastäideviija tegutsemise koht, kus täideti mõni koosseisuasjaolu.³¹ Riigikohus on kaastäideviimise osas leidnud, et „[t]eovalitsemise teooriast tulenevalt ei ole nõutav, et kaastäideviijana käsitatav isik realiseeriks ise kas tervikuna või osaliselt süüteo objektiivse koosseisu. Objektiivsest küljest on oluline, et iga kaastäideviija lisaks tagajärje saabumisse teoühtsust silmas pidades olulise teopanuse. [...] Kuna teovalitsemise teooria tähenduses ei ole nõutav, et kaastäideviijana käsitatav isik paneks toime süüteo objektiivsesse koosseisu kuuluva teo, vaid hoiaks ühtsest tahtest hõlmatud ja kuriteokoosseisu tunnustele vastava sündmuste kulgemise enda kontrolli all, siis võib süüteo kaastäideviija olla ka teoplaani väljatöötaja, samuti ühise teopaani ja tööjaotuse alusel toimuva kaasvalitseja.“³² Näiteks Tallinna Ringkonnakohtu 14.09.2015 otsusega lahendatud arvutikelmuse (KarS § 213) juhtumist nähtub, et süüteokoht oli üksnes Rootsis, kus isikud kasutasid kelmuse toimepanemisel Eestis tegutseva panga AS S pangakaarte, ja mitte Eestis, kus viibiv kaastäideviija jälgis pangakaartidega seotud pangakontode seisu ning edastas siis juhiseid Rootsis viibivatele kaastäideviijatele.³³

Riigikohus on selgitanud, et küsimus karistusseaduse isikulisest ja ruumilisest kehtivusest on materiaalsoiguslikult lahutatud süüteokoosseisu tuvastamisest ning Eesti karistusseaduse kohaldatavuse küsimus tuleb karistusoiguse loogikast lähtuvalt lahendada enne seda, kui üldse hakata selgitama toimepandud teo vastavust KarS-is ettenähtud deliktistruktuurile³⁴ (so süüteokoosseis, õigusvastasus, süü). Kohtupraktikast nähtub, et sellise otsustuse tegemine ei ole mitte alati lihtne ning mõnel juhul võib alles kohtumenetluse käigus selguda, et Eesti karistusseaduse kohaldamiseks puudub alus.³⁵ Kui alles kohtumenetluses ilmneb, et välisriigis toimepandud kuritegude uurimisel on jäänud selgitamata nende tegude karistatavus ka välisriigis, pole see iseenesest isiku õigeksmõistmise või kriminaalmenetluse lõpetamise alus

---

³⁰ Pikamäe, P. KarSK § 21/2.

³¹ Sootak, J. Karistusoigus, III vnr 239.

³² RKKKo 3-1-1-60-07 p 24.

³³ TlnRnKo 1-14-4894

³⁴ RKKKo 3-1-1-35-07 p 10.

³⁵ Näide kohtupraktikast: RKKKm 3-1-1-33-15 p 14.

ja kohus peab sellises olukorras andma menetlusosalistele võimaluse täiendavate tõendite esitamiseks.³⁶

Riigiti võib karistusõiguse kohaldamine territoriaalsuspõhimõtte järgi mõneti erineda, sest süüteo tunnused „tegu“ ja „tagajärg“ ei ole sisult alati ühesuguselt määratletud. Prantsusmaa kohtud on „koosseisulisi tunnuseid“ tõlgendanud laiendavalt. Ettevalmistava teo, teo toimepanemiseks vajalike eeltingimuste või tagajärgede korral, kui need on saabunud riigi territooriumil, võib kaasneda riigivõimu kohaldamine isegi siis, kui need pole süüteo koosseisulised tunnused. Prantsusmaa kohtud on kohaldanud riigi karistusseadust lähtudes territoriaalsuspõhimõttest ka kuritegude korral, mis on toime pandud teises riigis ja Prantsusmaaga seotud vaid kaudselt. Seda on põhjendatud jagamatuse teooriaga (*theory of "indivisibility"*), mis aga ei ühti sellega, mida käsitada "koosseisulise tunnusena". Nii on prantsuse kohtud territoriaalsuspõhimõttest lähtunud näiteks juhtumil, kui teises riigis varjati kaupu, mis olid saadud Prantsusmaal toime pandud kelmusega. Kuigi selline väide jurisdiktsiooni olemasolu kohta võib tunduda kaugeleulatuv, siis rahvusvahelise protesti puudumise põhjal võib järeldada, et rahvusvahelise õiguse piire ei ole ületatud. Rahvusvaheliste konfliktide ennetamiseks peab Prantsusmaa prokurör põhjalikult kaaluma süüdistuse esitamist ja hoiduma teise riigi kahjustamisest.³⁷

Ka Saksamaa kohaldab piiriüleste kuritegude puhul laia territoriaalsuspõhimõtet, kuid erinevalt Prantsusmaast lähtuvad Saksamaa kohtud üksnes süüteokoosseisu tunnustest, mis vajavad tõendamist süüdimõistva kohtuotsuse tegemiseks. Näib, et ubikviteedipõhimõtet ei ole tõlgendatud selliselt, et territoriaalsuspõhimõtte kohaldub teises riigis toime pandud kuriteo suhtes, kui see on seotud Saksamaal toime pandud kuriteoga. Ometigi kohaldub ubikviteedipõhimõtte laialt ja seda eriti koos kohustusliku süüdistusega põhimõttega. Et see võib põhjustada rahvusvahelisi pingeid, siis kriminaalmenetluse seadustik annab prokurörile õiguse mitte esitada süüdistust kuriteo eest, mis hõlmab küll Saksamaad, kuid on toime pandud teises riigis, kui süüdistuse esitamine kahjustaks Saksamaad või ohustaks olulisi avalikke huve.³⁸

---

³⁶ RKKKo 3-1-1-35-07 p 11.

³⁷ Ryngaert, C, lk 198-199.

³⁸ Ibidem, lk 199-200.

Madalmaade lähenemine erineb Prantsusmaa ja Saksamaa omast, sest ei ole selgelt kehtestatud, kuidas ubikviteedipõhimõtet piiriüleste kuritegude korral kohaldada. Kohtud on selle tühimiku täitnud kasutades kolme jurisdiktsiooniteooriat – teoteooria, vahendi teooria (*theory of the instrument*) ja tagajärjeteooria. Teooriatest ükski ei oma kohaldamisel eelist. Kohtud võivad kohaldada karistusseadust kogu kuriteole isegi kui selle mõni osategu on pandud toime väljaspool riiki (ubikviteediteooria).³⁹

Belgias ei ole seaduse tasemel antud juhust piiriülese kuriteo süüteokoha (*locus delicti*) määratlemiseks. Kuid alates 1979. tehtud kassatsioonikohtu otsusest kohaldavad kohtud ubikviteedipõhimõtet, mille kohaselt kohaldub riigi karistusõigus kogu teole siis, kui riigi territooriumil avaldub juba mõni süüteokoosseisu kuuluvatest tunnustest. Kohtupraktika näitab, et ubikviteedipõhimõtet on kohaldatud edukalt ka rahvusvahelise kelmuse ja usalduse kuritarvitamise juhtumite korral.⁴⁰

Piiriüleselt toime pandud süütegude süüteokohaga seonduvaid kohtulahendeid käsitleb autor põhjalikumalt hiljem 2. ja 3. peatükis kohtupraktika analüüsi raames.

1.2. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia mõju ubikviteedipõhimõtte kohaldamisele

Erialakirjanduse põhjal võib järeldada, et kuni interneti laialdase levikuni 1990ndatel ei olnud ubikviteedipõhimõtte kohaldamine rahvusvahelises õiguses suuremaid vastasseise põhjustanud. SS Lotuse juhtumi järgselt oli selge, et üks riik võib teise territooriumil toime pandud kuriteo suhtes kohaldada oma karistusõigust, kui on täidetud piisava pidepunkti nõue (*sinnvolle Anknüpfungspunkt*). Välja saab tuua, et rahvusvaheliselt respekti kirja, telefoni või faksi teel toimuva eraviisilise suhtluse privaatsust. Sõnumite sisu üldiselt ei monitooritud avastamaks võimalikke õigusrikkumist nagu keelatud pornograafia või solvangud. Oli väga ebatõenäoline, et rahvuskohtu või ametkonna tähelepanu pälvis juhtum, milles isikut oli telefoni teel solvanud või ahistanud teises riigis elav isik. Välisriigis elava teise riigi kodaniku oma jurisdiktsioonile allutamine, menetluse läbiviimine ja karistuse täideviimine sõltus kahepoolsete lepingute olemasolust ning riikide vastastikusest nõusolekust ja oli väga raske, praktikas peaaegu võimatu.⁴¹

---

³⁹ Ryngaert, C, lk 200-201.

⁴⁰ Ibidem, lk 201-202.

⁴¹ Determann, L. The New German Internet Law. - Hastings International and Comparative Law Review 1998/1, Vol. 22, lk 117. – Arvutivõrgus: HeinOnline (20.04.2020).

Interneti laialdasem levimine tõi kaasa selle kasutamise ka kuritegude toimepanemisel ning tõusetusid vaidlused, kas selliselt toime pandud süüteo saab riik lugeda oma territooriumil toime panduks juba siis, kui riigipiire mittetundvale andmevoole pääseb juurde selle territooriumilt või on sellest üksi siiski vähe.

Hilgendorf on ubikviteedipõhimõtte laia tõlgenduse kohta välja toonud, et sellisel juhul oleks kõigi internetis toime pandud tegude, mis on süüteod Saksamaa Liitvabariigi karistusseadustiku [Strafgesetzbuch (StGB)] järgi, toimepanemise kohaks (ka) Saksamaa ning interneti kasutajad peaksid arvestama seal kriminaalvastutusele võtmise võimalusega ja seda ka siis, kui nende tegu ei olnud vastuolus viibimiskoha riigi õigusega. Selliseks teoks oleks näiteks parempoolse propaganda tegemine, mis ei ole karistatav Ameerika Ühendriikides või Kanadas, kuid on karistatav StGB § 130⁴² järgi. Kui sarnaselt toimiksid ka riigid, kus õiguslik ja moraalne arusaam on väga erinev, siis internetis inimõiguste üldise tunnustamise eest seisnud sakslast võib neid riike külastades ohustada vahistamine riigi julgeoleku ohustamise eest. Selline praktika tähendanuks suuri vastuolusid ning olnuks poliitiliselt vastuvõetamatu.⁴³ See oleks käsitatav teise riigi siseasjadesse sekkumise ja suveräänsuse rikkumisena.

Kui vaadata Saksamaa kohtulahendeid, siis on olnud erinevaid seisukohti, mida käsitleda isiku tegutsemise kohana. Üks esimesi näiteid kohaliku õiguse kohaldamisest rahvusvahelisele dimensioonile oli Saksamaa kohtutes 1998-1999 menetletud kriminaalasi, milles Ameerika Ühendriikide äriühingu CompuServe Inc. Saksamaal tegutseva tütarettevõtte CompuServe Deutschland GmbH juhti F.Sommi süüdistati StGB §-i 184 järgi lapsporno levitamises, mis seisnes selles, et CompuServe Inc. klientidele Saksamaal oli võimaldatud juurdepääs lapspornograafiat sisaldavatele internetiväljaannetele, mis pärinesid CompuServe Inc. Ameerika Ühendriikides asuvatest ja seal hallatavatest serveritest.⁴⁴ Esimese astme kohus leidis, et ema- ja tütarettevõtet tuleb käsitada ühena ning et keelatud sisule juurdepääsu blokeerimine olnuks tehniliselt võimalik, kuid seda ei olnud tehtud ja mõistis F.Sommi süüdi. Teise astme kohus tühistas selle otsuse ja mõistis F.Sommi õigeks, sest internetiteenuse pakkujaks oli emafirma. CompuServe Deutschland GmbH tegeles üksnes emaettevõtte jaoks turunduse, müügi, klienditeeninduse ja tehnilise toega ning kuigi lõi ühenduse Ameerika

---

⁴² StGB § 130: Volksverhetzung, KarS-i vaste on § 151: vaenu õhutamine.

⁴³ Hilgendorf, E. Überlegungen zur strafrechtlichen Interpretation des Ubiquitätsprinzips in Zeitalter des Internet. - Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1997/29, lk 1873-1874. – Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020).

⁴⁴ AG München 28.05.1998, 8340 Ds 465 Js 173158/95 = Multimedia und Recht (MMR) 1998/ 8, lk 429-448. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020); LG München I 17.11.1999, 20 Ns 465 Js 173158/95 = Multimedia und Recht (MMR) 2000/3, lk 171-172 - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020).

Ühendriikides asuvate serverite ja Saksamaa vahel, siis puudus tal võim selle üle, millise sisuga teabele juurde pääsetakse. F.Sommil ei olnud emafirma üle võimu ja tema tahtest ei sõltunud pornograafilise sisu blokeerimine või kustutamine, kuid ta oli palunud emafirmal seda teha.⁴⁵

Saksamaa näitel saab välja tuua, et kohtud sh Saksamaa Liidukohus on abstraktsete ohudeliktide korral olnud üldiselt järjepidevalt seisukohal, et tagajärg ei ole antud deliktitüübi koosseisuline tunnus ning selle saabumise koht ei ole süüteokoht. Samas on leitud, et ka internetti kasutades toime pandud väljendusdeliktide⁴⁶ puhul võiks süüteokoha määratlemisel kasutada laiemat lähenemist kui vaid isiku füüsiline ja kasutatud serveri asukoht. Näiteks on välja pakutud, et süüteokohana võiks käsitada ka sellist kohta, mida isik tegutsedes silmas pidas.⁴⁷ Lahendus, hinnata süütegu riigis toime panduks, kui isiku tegu on sinna suunatud ning põhjustab seal tagajärje ja mitte üksnes koosseisulise tagajärje, sai kriitika osaliseks. Kitsenduse vajalikkuse põhjendusena toodi välja, et iga tegevusega kaasneb lõpmata hulgal tagajärgi ning on ebamõistlik neid kõiki süüteokohana käsitleda. Samas StGB § 9 lg 1 p 3 kohaselt on süüteokohana käsitatav vaid koosseisulise tagajärje saabumise koht. Tagajärg puudub aga teodeliktidel (*schlichte Tätigkeitsdelikte*) ning ka abstraktsetel ohudeliktidel hoopiski ning süüteokohaks on vaid isiku tegutsemise koht. Karistusseaduse territoriaalsuspõhimõttest lähtuva kehtivuse jaatamiseks peab olema täidetud rahvusvahelisest õigusest tulenev piisava pidepunkti nõue.⁴⁸ Kõnealune teema on oluline, sest märkimisväärne hulk interneti-keskseid kuritegusid on oma ülesehituselt abstraktsed ohudeliktid. Ka Saksamaa Liidukohtu lahendid ei andnud selles ühest selgust.⁴⁹

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamisega seotud süütegude toimepanemise kohta (*locus delicti*) puutuvat käsitleti Rahvusvahelise Karistusõiguse assotsiatsiooni 2014. aasta kongressil „*Information society and penal law*“, kus nenditi, et territoriaalsuspõhimõte jääb ka küberruumi puutuvalt põhilisemaks, mille järgi otsustada riigi jurisdiktsiooni olemasolu üle ning tekkida võib vastuolusid, milles ühelt poolt riik võib pea alati leida, et süütegu on toime pandud tema territooriumil, teiselt poolt jääb aga toimepanijale küsimus, millistel riikidel

---

⁴⁵ Determann, L, lk 118-124.

⁴⁶ Supra viide 18.

⁴⁷ Busching, M. Der Begehungsort von Äußerungsdelikten im Internet. Grenzüberschreitende Sachverhalte und Zuständigkeitsprobleme. - Multimedia und Recht (MMR) 2015/5, lk 297-298. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020).

⁴⁸ Hilgendorf, E, lk 1873.

⁴⁹ Näide kohtupraktikast: BGH 12.12.2000, 1. StR 184/00 = Multimedia und Recht (MMR) 2001/ 4, lk 228-233. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020). Edaspidi allmärkustes: BGH, 1. StR 184/00.

ikkagi on õigus jurisdiktsiooni teostamist nõuda. Seepärast peaksid riigid oma jurisdiktsiooni teostamisega tagasi hoidma juhtudel, kui tagajärje riigis avaldumine ei ole kaasnenud teo toimepanija enda vaid hoopis mõne riigis viibiva isiku tegevuse tulemusena.⁵⁰ Seda aitab mõista teadmine push- ja pull-tehnoloogia erinevusest. Push-tehnoloogia abil edastatakse kasutajatele pidevalt andmeid, ilma et nad seda selgesõnaliselt küsiks. Näiteks värskendab uudistekanal uudiste teavet kasutaja töölaual, reageerides pidevalt uudiste edastamisele. Pull-tehnoloogia on vastupidine, selles kasutaja küsib selgesõnaliselt andmeid või teavet.⁵¹

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaga vahendeid kasutades toime pandud süütegude süüteokohaga seonduvat kohtupraktikat käsitleb autor hiljem alapeatükis 2.5. ja 3. peatükis.

1.3. Ubikviteedipõhimõtte ja kohtualluvus

„Põhiseaduse (PS) § 24 lg 1 sätestab põhiõigusena, et kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt üle viia seadusega määratud kohtu alluvusest teise kohtu alluvusse. Põhiõigus seadusega määratud kohtualluvusele peab kindlustama kohtuasjade jaotamise kohtute vahel ette kindlaks määratud objektiivsete kriteeriumide alusel, hoides seeläbi ära asjade kohtutevahelist meelevaldset jagamist. Vältides kohtuasjade *ad hoc* jagamist kohtute vahel, peab kohtualluvuse regulatsioon kindlustama õigusemõistmise sõltumatuse ja muu hulgas garanteerima, et asja arutava kohtu kindlaksmääramine ei oleks kantud soovist saada konkreetne kohtulahend. Kohtualluvuse määramine seaduslikul teel peab justiitshaldustasandil tagama kohtu suurust arvestava kohtunike vahelise tööjaotuse ja seeläbi kohtusüsteemi tõhusa toimimise ning teiselt poolt isikute optimaalse juurdepääsu õigusemõistmisele (RKPJKo 10.05.2016, 3-4-1-31-15, p 40).“⁵²

---

⁵⁰ International Review of Penal Law (Vol. 86). Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926 – 2014), lk 449-450. – Arvutivõrgus: <http://www.penal.org/en/resolutions-aidp-iapl-congresses> (20.04.2020).

⁵¹ Nemvalts, P. Mausiga klikk ja pull-tüüpi tarbijad. - Eesti Päevaleht 15.06.2000. – Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/meelelahutus/mausiga-klikk-ja-pulltuupi-tarbijad?id=50788713> (20.04.2020); Spacey, J. Pull vs Push Technology. - Veebiväljaanne Simplicable 03.03.2017. - Arvutivõrgus: <https://simplicable.com/new/pull-vs-push-technology> (20.04.2020).

⁵² Sepp, H., Lapimaa, V., Saarmets, V., Kergandberg, E. PSK § 24/2. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4. vlj. Veebiväljaanne. Tartu Ülikool 2017. – Arvutivõrgus <https://www.pohiseadus.ee/> (22.04.2020).

Nii kriminaal-kui väärteomenetluses on üldreegliks, et süüteasja arutab see maakohus, kelle tööpiirkonnas on tegu toime pandud. Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS)⁵³ § 28 lg-d 1 ja 2 ning väärteomenetluse seadustiku (VTMS)⁵⁴ § 14 lg 2 sätestavad, et kohus kontrollib vastavalt kriminaalasja või väärteasja kohtualluvust kohtulikku arutamist ette valmistades ning enne asja alluvusjärgsele kohtule saatmist on lubatud teha vaid edasilükkamatuid menetlustoiminguid. Seega peab süüdistusakti saanud maakohtu kohtunik kõigepealt teokirjeldusest lähtudes otsustama, kas kriminaalasja arutamine allub KrMS § 24 lg 1 kohaselt sellele või teisele maakohtule. Sarnane põhimõte kehtib ka väärteasjade kohtualluvuse määramisel.⁵⁵

Kriminaalasja võib erandina arutada kuriteo tagajärgede saabumise asukoha järgi. Kui kuriteo toimepanemise kohta ei ole võimalik kindlaks määrata, arutatakse kriminaalasja kohtus, kelle tööpiirkonnas on kohtueelne menetlus lõpule viidud. Trükise vahendusel toimepandud kuriteo kriminaalasi allub üldreeglina trükise väljaandmise koha kohtule. Kui kuritegu on toime pandud välisriigis, allub kriminaalasja arutamine kahtlustatava või süüdistatava Eesti-elukoha järgsele kohtule. Kui kahtlustataval või süüdistataval Eestis elukohta ei ole, allub kriminaalasja arutamine Harju Maakohtule.⁵⁶ Erandlik kohtualluvus on võimalik ka teistel alustel, kuid, et need ei ole seotud teo toimepanemise kohaga, siis autor neid välja tooma ei hakka.

Riigikohtu esimees on selgitanud, et termini „teo toimepanemise koht“ sisustamisel KrMS § 24 lg 1 mõttes ei ole põhjendatud aluseks võtta KarS § 11 lg 1 p-des 3 ja 4 sisalduvat materiaaloiguslikku määratlust, et süüte toimepanemise koht võib olla igal pool, kus ilmnevad süüteokoosseisu asjaolud (ubikviteedipõhimõte). Kuna materiaaloigusliku käsitluse kohaselt võib süütegu olla toime pandud samaaegselt mitmes kohas, puuduks KarS § 11 põhjal võimalus KrMS § 24 lg 1 ja 2 järgi üldkohtualluvust ning erandlikku kohtualluvust piiritleda. Samuti satuks see Riigikohtu esimehe hinnangul vastuollu seadusega määratletud kohtualluvuse põhimõttega. Seega saab Riigikohtu esimehe hinnangul KrMS § 24 lg 1 puhul KarS §-st 11 lähtuda vaid osaliselt, so lg 1 p-de 1 ja 2 osas, tagajärje saabumise kohta p-de 3 ja 4 järgi arvesse võtta ei saa. KarS § 11 p-des 3 ja 4 sätestatud tagajärgede saabumise

⁵³ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 20.12.2019, 8.

⁵⁴ Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 08.01.2020, 11.

⁵⁵ Sikka, K., Sedman, M. Kohtualluvusvaidlused Riigikohtu esimehe praktikas 2012-2018. Kohtupraktika ülevaade. Tartu: Riigikohus, õigusteabe- ja koolitusosakond 2019, lk 4-5. – Arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/Kohtualluvusvaidlused%20Riigikohtu%20esimehe%20praktikas%202012-2018.pdf> (20.04.2020).

⁵⁶ KrMS §-d 24-27¹, VtMS § 14.

materiaalõiguslikke määratlusi saab seevastu võtta aluseks KrMS § 24 lg-s 2 sätestatud erandliku kohtualluvuse puhul.⁵⁷

Kohtualluvust käsitleb autor hiljem oma töös alapeatükis 3.1. seoses haldusorganile valeandmete esitamise süüteokoha kohtupraktikaga.

1.4. Erinevate deliktitüüpide olulisus ubikviteedipõhimõtte kohaldamisel

[Süüteo]koosseisu moodustamisel kasutab seadusandja teatud võtteid, kuidas tegu kirjeldada. Nii ongi välja kujunenud kindlad koosseisutüübid.⁵⁸ Süüteokoht sõltub suurel määral koosseisutüübist. Teo ja tagajärje seisukohalt jagunevad koosseisud formaalseteks ja materiaalseks ehk teodeliktideks ja tagajärjedeliktideks. Materiaalse karistusõiguse seisukohalt on nii tegu kui tagajärg võrdselt olulised koosseisutunnused.⁵⁹ Materiaalse ja formaalse süüteo eristamine toimub seaduse tasemel. See tähendab, et otsustamaks, kummaga on tegu, tuleb uurida kõigepealt vastavat eriosa koosseisu. Alles seejärel selgub, kas tuleb tuvastada ka teoga põhjustatud tagajärg või mitte.⁶⁰ [KarS-is] on kahjustusdeliktide koosseisude arv väiksem, võrreldes tegudega, mille korral on kriminaliseeritud konkreetse teo realiseerimine ilma kahjuliku tagajärjeta. Süüteokoosseisu kuuluva tagajärje saabumise koht, sõltumata sellest, kas see saabus teo toimepanemise kohas või mujal, ei ole süüteokoht.⁶¹

Tegu on iga süüteokoosseisu põhiosa. Tegu on juba eelnevalt piiritletud mitteteost. Sellest tulenevalt on koosseisutegu inimkäitumine – millegi koosseisupärase tegemine või tegemata jätmine, mis tuleb konkreetsel juhul alati tuvastada. Teovorm võib olla aktiivne (tegevus) või passiivne (tegevusetus). Teatavasti moodustubki põhidelikt tegevuses seisnevast teost, kuna tegevusetus annab oma suure eripära tõttu aluse rääkida tegevusetusdeliktist kui tuletisest.⁶²

Formaalse delikti korral on süüteokoht iga koht, kus täideti mõni koosseisutunnus. Kuivõrd KarS ei loe karistatavaks süüteo ettevalmistamist, ei ole ettevalmistava teo koht süüteokoht. Ettevalmistav tegu on süüteokoht üksnes siis, kui see on koosseisu osa.⁶³ See on erinevuseks

---

⁵⁷ Sikka, K., Sedman, M, lk 6-7.

⁵⁸ Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 22.

⁵⁹ Ibidem, VI vnr 22.

⁶⁰ Ibidem, VI vnr 59-60.

⁶¹ Micu, B. F, lk 178-179.

⁶² Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 51-52.

⁶³ Ibidem, III vnr 244.

võrreldes KarS-ile eelnevalt kehtinud KrK-ga, mille § 15 lg 1 nägi ette vastutuse ka kuriteo ettevalmistamise eest.⁶⁴

Formaalsel deliktil ei ole õiguslikus mõttes tagajärge ning selle [...] tuvastamine kaasuse lahendamisel on viga. Karistatav ebaõigus avaldub juba teos endas, millega teodelikt kahjustab õigushüve.⁶⁵ Ei ole küll välistatud, et faktiliselt toob ka teodelikt kaasa kahjuliku tagajärje. Sellisel juhul võib kahju kohtuotsuses ära näidata ning see ka välja mõista (RK 3-1-1-16-02 p-d 5.2, 5.4).⁶⁶

Laia õigushüve teooria kohaselt tuleb tänapäeva karistusõiguse juures arvestada asjaolu, et tehnika areng ning sotsiaalse integratsiooni süvenemine on teinud vajalikuks kriminaliseerida mitte ainult õigushüve tegelik kahjustamine, vaid teatavatel juhtudel ka selle ohustamine (ohudelikt)⁶⁷. Abstraktsete ohudeliktide puhul on kriminaliseeritud tegu, mille karistusväärsus põhineb teo üldisel ohtlikkusel, koosseisus ettenähtud tegu juba iseenesest asetab õigushüve ohtu. Ohu saabumine, ohtliku olukorra tekkimine ei ole süüteo koosseisu jaoks oluline ja seda ei ole vaja tõendada. Isiku käitumisele on ohu tekitamine tüüpiliselt omane.⁶⁸

Abstraktse ohudelikti alaliigiks on potentsiaalne ohudelikt.⁶⁹ StGB-is on potentsiaalseks ohudeliktiks §-is 130 sätestatud vaenu õhutamine (*Volksverhetzung*), süüteo koosseisuga kaitstava õigushüve so avaliku rahu ja inimväärikuse võimalik ohustamine on koosseisuliseks tagajärjeks ja ohustatud koht seega süüteokohaks.⁷⁰ Erialakirjanduses on välja toodud, et kuigi KarS otseselt sellist konstruktsiooni ei kasuta, siis võib see kõne alla tulla KarS § 344 (dokumendi [, pitsati ja plangi] võltsimine) puhul. Sellisel juhul ei seisne süütegu mitte lihtsalt dokumendi võltsimises, vaid selline dokument annab võimaluse omandada õigusi või vabaneda kohustustest.⁷¹ KarS §-i 344 süüteokoha kohtupraktikat käsitleb autor ka käesoleva töö 2. peatükis.

---

⁶⁴ Sootak, J. III vnr 72.

⁶⁵ Ibidem, VI vnr 22.

⁶⁶ Ibidem, VI vnr 66.

⁶⁷ Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn 2003, lk 73.

⁶⁸ Sootak, J. Süüteo koosseis: mõiste ja objektiivne koosseis. Tallinn: Juura 2003, lk 13.

⁶⁹ Samoson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium 2000, lk 38. – Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:1677/21959/page/1> (20.04.2020).

⁷⁰ Schäfer, J., § 130/9-12. – Joecks, W., Mieback, K. (Hrsgb). Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2017 – Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (20.04.2020). Edaspidi allmärkustes: MüKoStGB.

⁷¹ Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 23.

Et käesolev magistritöös uuritakse kohtupraktikat ubikviteedipõhimõtte kohaldamisel formaalsete deliktide so tegevusdeliktide, abstraktsete ohudeliktide ja kärbitud tagajärjedeliktide osas, siis hüpoteesi kontrollimiseks on vajalik omada ka ülevaadet sellest, mis on tagajärg. Tagajärg ei ole [...] kavatsetusdelikti (kärbitud tagajärjedelikti) korral saabuv koosseisuväline (eesmärgiga silmas peetav) tagajärg (nt § 345: kohustustest vabanemine), veelgi vähem eesmärk ise. Ei ole küll välistatud, et faktiliselt toob ka teodelikt kaasa kahjuliku tagajärje. Sellisel juhul võib kahju kohtuotsuses ära näidata ning see ka välja mõista (RK 3-1-1-16-02 p-d 5.2, 5.4).⁷²

Tagajärjedelikt erineb teodeliktist eeskätt selle poolest, et tagajärjedelikti puhul näebki seadusandja karistamisväärsset ebaõigust põhiliselt just tagajärje saabumises.⁷³ Tagajärg on teo ajaliselt ja ruumiliselt eraldatud mõju välismaailmale: teost tingitud muudatus või ootuspärase muudatuse ärajäämine.⁷⁴ Tagajärjedelikti loomisega soovib seadusandja osutada mingi kahju saabumise võimalikkusele ja taotleb sellise kahju saabumise ärahoidmist. Alati tuleb materiaalses koosseisus selgelt eristada tegu ja sellega põhjustatud tagajärge; viimane on ajaliselt ja ruumiliselt teost lahutatud. Tagajärg on küll teost tingitud, kuid ei ole selle osa ega saa seisneda teos; ka ei ole õigusvastase käitumise fakt iseenesest, teo intensiivsus ega raskus veel tagajärg. Tagajärg kui faktiline asjaolu peab olema tõendatud ning seda peab saama kontrollida; tagajärje kirjeldus ei saa seisneda teo kirjeldamises (RK 3-1-1-21-06 p-d 17.1-17.2; 3-1-1-61-06 p-d 22-23; 3-1-1-56-13 p 10). Tagajärge ei saa tuvastada lihtsalt õigusliku hinnanguna, sest alles pärast tagajärge näitavate faktiliste asjaolude tõendamist saab anda sellele õigusliku hinnangu kui tagajärjele ja selle suurusele (RK 3-1-1-61-06 p-d 17-18; 3-1-1-19-09 p 12.4).⁷⁵

Materiaalseteks deliktideks on konkreetsed ohudeliktid ja materiaalsed kahjustusdeliktid, mille korral on süüteo koht nii isiku tegutsemise koht kui ka koosseisupärase ohtliku olukorra või kahju tekkimise koht. Need kohad võivad olla eri kohtades aga võivad ka kokku langeda nagu näiteks loodusliku loomastiku kahjustamise (KarS § 361 esimene alternatiiv) korral.⁷⁶

---

⁷² Sootak, J. VI vnr 66.

⁷³ RKKKo 3-1-1-30-13 p 11.2.

⁷⁴ Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 59.

⁷⁵ Ibidem, VI vnr 61.

⁷⁶ TMKo 1-17-6594.

Süüteoga põhjustatud tagajärg võib esineda mitmesugustes vormides, mis on üksteisest sisuliselt, kvalitatiivselt erinevad. Tagajärg võib olla määratletud järgmiselt[:]

- Aineline ehk varaline kahju, nt asja rikkumine või hävitamine (§ 203). Varaline kahju on olemas ka siis, kui kindlustus on selle hüvitanud (RK 3-1-1-109-05). ka saamata jäänud tulu on varaline kahju (RK 3-1-1-58-03 p 12). Varaline kahju tuleb koosseisutunnusena arvesse üksnes siis, kui see on tekitatud teisele isikule (kannatanule), mitte aga nt liiklusavariiga iseendale (RK 3-1-1-3-06).
- Füüsiline kahju. Tapmine (§ 113), tervisekahjustus (§ 118 ja 121 alt I või II).
- Ohu põhjustamine. Liiklusohutuse nõuete eiramine, mis toob kaasa ohu inimese elule või tervisele (§ 425 I).
- Õiguste või huvide kahjustamine (nt § 152: võrdõiguslikkuse rikkumine, mis tõi kaasa olulise kahju isiku õigustele või avalikele huvidele).
- Sageli avaldub tagajärg spetsiifilises valdkonnas – nt õigusemõistmises (§ 316¹: menetlusandmete avaldamine, mis tegi võimatuks süüteo tõendamise või raskendas seda), maksunduses (§ 384: maksejõuetuse põhjustamine, looduskeskonnas (§ 356: ebaseaduslik metsaraie) jne. Tagajärje tuvastamine on alati üldkohtu pädevuses, nt ei ole nõutav, et kahju oleks eelnevalt tuvastatud nt halduskohtus maksumenetluses (RK 3-1-1-50-98; 3-1-1-16-02 p 5.8). Oluliseks kahjuks kultuurimälestisele (§ 204) saab lugeda sissekaeve tegemist pinnasesse, et eemaldada osa muistsest hõbeaardest. Sellise teoga rikuti oluliselt ja pöördumatult kultuurimälestise kultuurikiht ning hävitati olulist teaduslikku teavet (RK 3-1-1-15-10 p 11.1).⁷⁷

Transiideliktilikorra (kui näiteks tegu pannakse toime ühes riigis, põhjuslik ahel läbib teist riiki ning tagajärg saabub kolmandas) on süüteokoht mõistagi nii teokoht kui ka tagajärje saabumise koht. Transiidmaal on süüteokoht aga üksnes siis, kui transiidteos endas on süüteokoosseisu tunnuseid (nt § 184: narkootilise aine vedu).⁷⁸

Kui tegu ja tagajärg või teo osad on ajaliselt ja ruumiliselt lahutatud, on tegemist distantideliktiga. Ka selliste juhtude jaoks näevad KarS § 11 lg 1 p-d 1 ja 3 ette võimaluse

---

⁷⁷ Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 69.

⁷⁸ Sootak, J. KarSK § 11/5.3.

lugada süüteo kohaks nii teo kui ka tagajärje saabumise koha.⁷⁹ Distantssdeliktiks saavad olla nii kuri- kui väärteod.⁸⁰

Kuni 31.12.2014 kehtinud KarS redaktsiooni § 13 nägi ette, et isik vastutab tegevusetuse eest, kui ta oli õiguslikult kohustatud ära hoidma seaduses kirjeldatud tagajärge. Riigikohus on sellega seoses 04.01.2010 öelnud, et tuleb eristada tegu kitsamas mõttes ja selle realiseerumist, kusjuures viimane ei tähenda veel otseselt koosseisulist tagajärge. Seega ei tule tagajärjena mõista mitte ainult materiaalse koosseisu elementi klassikalises tähenduses, vaid kogu koosseisupärast sündmust.⁸¹ Seadusandja tunnistas, et selline tõlgendus väljub mõneti seaduse raamidest ning kasutab mõistet *tagajärg* väga laialt. Sellise olukorra vältimiseks peeti vajalikuks seadust täpsustada ning hõlmata isiku tegutsemiskohustusega mitte ainult tagajärje ärahoidmine, vaid ka tegutsemine kui tegu.⁸²

---

⁷⁹ Sootak, J. Karistusõigus, III vnr 246.

⁸⁰ Näide kohtupraktikast: HMKm 4-16-4587.

⁸¹ RKKKo 3-1-1-104-09, p 11.

⁸² Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 554 SE, lk 19-20. – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (20.04.2020). Edaspidi allmärkustes: Seletuskiri 554 SE.

2. SUHTESÜÜTEOKS MITTEOLEVATE FORMAALSETE DELIKTIDE SÜÜTEOKOHT

Käesolevas peatükis käsitleb autor süüteokohaga seonduvat Eesti kohtupraktikat formaalsetes deliktides, mis ei ole suhtesüüteod ja tegevusdeliktid. Käsitlusest jäävad välja süüteokoosseisud, mis näevad karistatavana ette ka süüteo ettevalmistamise. Autor tutvus paljude erinevate kohtulahenditega, aga alljärgnevate süütegude puhul oli tõusetunud mitmel süüteokoha käsitlusega seoses küsimusi nii kohtupraktikas kui erialakirjanduses, mistõttu autor valis käsitlemiseks NPALS §-s 151 sätestatud narkootilise ja psühhotroopse aine arsti ettekirjutuse tarvitamise, KarS §-s 344 sätestatud dokumendi võltsimise, ebaseaduslikus sisseveos seisnevate KarS §-s 391 sätestatud salakaubaveo ja KarS §-is 184 lg 1 sätestatud narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise ning JäätS §-is 1205 sätestatud rahvusvaheliselt kontrollitavate jäätmete vedu üle riigipiiri asjakohase loa ja teatiseta ning loa nõudeid rikkudes, KarS §-is 201 sätestatud omastamise, KarS §-is 178 sätestatud lapsporno muul viisil kättesaadavaks tegemise süüteoasjades tehtud kohtulahendeid. Analüüsil toob autor võrdlusena ka näiteid Saksamaa kohtupraktikast.

2.1. Narkootilise või psühhotroopse aine arsti ettekirjutuseta tarvitamise süüteokoht

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse (NPALS) § 15¹ sätestatud väärteokoosseis näeb ette vastutuse narkootilise või psühhotroopse aine arsti ettekirjutuseta tarvitamise või väikeses koguses ebaseadusliku valmistamise, omandamise või valdamise eest. Käsitletav väärteokoosseis hakkas kehtima 01.09.2002 ning on sisu poolest püsinud muutumatuna käesoleva ajani.⁸³ Õigushüvedest on süütegu sätestatud kaitsma rahvatervist. Koosseisutüübilt on tegemist abstraktse ohudeliktiga, mille korral on teokoha määratlemine vaieldav, kuid valitseva arvamuse järgi loetakse süüteokohaks alati teokoht, mitte aga koht, kus ilmnes oht või muu tagajärg.⁸⁴

---

⁸³ Kuni 20.05.2005 oli seaduse nimeks Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seadus (NPAS); Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus. 383 ja 567 SE. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ddb303a6-2063-3ed3-b6ea-407b57c55c5b/Narkootiliste%20ja%20ps%C3%BChhotroopsete%20ainete%20seaduse%20ja%20sellega%20seonduvate%20seaduste%20muutmise%20seadus> (20.04.2020).

⁸⁴ Sootak, J. Karistusõigus, III vnr 249.

NPALS § 15¹ süüteo koosseisu esimene teoalternatiiv so narkootilise või psühhotroopse aine arsti ettekirjutusest tarvitamine on üheks Eesti range narkopoliitika näitajaks. Lääne-Euroopas tavaliselt narkosõltlast tema enda tarbeks mõeldud ja temalt äravõetud narkokoguse eest ei karistata. Saksamaal on karistatav küll narkootilise aine valdamine, kuid mitte pruukimine.⁸⁵ Kuid maailmas on ka riike, mis oma kodanikke isegi võõrsil narkootilise aine proovimise või tarvitamise eest karistavad.⁸⁶

Kohtupraktikast nähtub, et NPALS § 15¹ esimese teoalternatiiv kohaldamisel lähtuti esialgu tõlgendusest, et tarvitamine hõlmab nii manustamise kui sellest tekkinud joobe ning seega oli süüteo koht alati ka seal, kus isik joobeseisundis tabati. Kohtupraktikast nähtub, et kaitseõiguse raames oli sellele vastuväiteid esitatud, kui tõlgendus püsis veel mõnda aega muutumatuks. Autor leidis varaseima lahendina Riigikohtu 13.05.2008 määruse juhtumist, milles kohtuväline menetleja oli alaealise isiku A.A., kes enda väitel tarvitas narkootilist ainet Läti Vabariigis, suhtes lõpetanud väärteomenetluse VtMS § 30 lg 2 alusel ja edastanud materjalid kohaliku omavalitsuse alaealiste komisjonile. Isik ei olnud sellise otsusega nõus ja taotles väärteomenetluse lõpetamist VtMS § 29 lg 1 p 1 alusel.⁸⁷ Pärnu Maakohus seisukoht oli, et kuna KarS § 11 lg 1 p 3 kohaselt on süüteo toimepanemise koht igal pool, kus ilmnevad süüteo tunnused ja et A.A. narkojoove tuvastati Eestis Paide linnas, siis on süüteo tunnused ilmnunud Eesti Vabariigis ja kohaldada sai Eesti karistusõigust.⁸⁸ Isiku kaitsja esitas Riigikohtule määruskaebuse, mille üheks väiteks oli, et NPALS § § 15¹ on teodelikt, mis näeb ette karistuse narkootilise aine tarvitamise eest. Narkojoobes olek ei ole NPALS §-s 15¹ sätestatud süüteo objektiivse koosseisu tunnuseks. Seega ei ole teo toimepanemise koha väljaselgitamisel asjakohane viidata KarS § 11 lg 1 p-le 3, mille kohaselt on teo toimepanemise kohaks koht, kus saabus süüteo koosseisu kuuluv tagajärg. Käesolevas väärteoasjas tulnuks väärteo toimepanemise koha tuvastamisel lähtuda KarS § 11 lg 1 p-st 1, mis menetlusaluses isiku väitel oli Lätis.⁸⁹ Riigikohtu lahendist nähtub, et eeltoodud kaitsja väide jäi käsitletuna, sest määruskaebus oli esitatud seoses kohtuvälise menetleja tegevusega ning välja toodi, et menetlusaluse isiku suhtes ei olnud veel lõplikku lahendit tehtud - edasine menetlus pidi toimuma alaealiste komisjonis ning ka selles on ette nähtud kaebemenetlus.⁹⁰

⁸⁵ Sootak, J., Randma, P. Narkokriminaalpoliitika või narkopoliitika? - Akadeemia 2006/6, lk 1325-1330. - Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:104104/162100/page/1> (20.04.2020).

⁸⁶ Antson, A. Kolm riiki maailmas, mis karistavad oma kodanikke reisil legaalselt kanepi tarvitamise eest. - Postimees 01.11.2018. - Arvutivõrgus: <https://reisile.postimees.ee/6443265/kolm-riiki-maailmas-mis-karistavad-oma-kodanikke-reisil-legaalselt-kanepi-tarvitamise-eest> (20.04.2020).

⁸⁷ RKKKm 3-1-1-21-08 p 1-4.

⁸⁸ Ibidem, p 6.1.

⁸⁹ Ibidem, p 9.2.

⁹⁰ Ibidem, p 11.

Eeltoodule sarnane seisukoht nähtub ka Tartu Maakohtu 31.10.2008 otsusest. Nimetatud väärteoasjas ei olnud väärteoprotokollist üheselt määratletud väärteo toimepanemise koht, kuid kohus leidis, et ka siis, kui isikul on Eestis usaldusväärset tuvastatud narkootilise aine tarvitamise tunnused ja narkootilise aine tarvitamine on toimunud arsti ettekirjutuseta, siis sellisele teole järgneb vastutus ka juhtudel, mil keelatud ainet ei ole kätte saadud või pole usaldusväärset kindlaks tehtud keelatud aine tarvitamise täpset kohta.⁹¹ Riigikohus ei nõustunud maakohtu seisukohaga, tuues välja, et ühelt poolt nõuab väärteo toimepanemise koha väljaselgitamist VTMS § 69 lg 2 p 1, teiselt poolt on väärteo toimepanemise koha kindlakstegemine tähtis nii menetlusaluse isiku kaitseõiguse tagamise aspektist kui ka seetõttu, et sellest sõltub isiku teo karistatavuse määratlemine. Süüteo toimepanemise koht tuleb välja selgitada, sest vastavalt KarS § 6 sätestatule saab isikut karistada üksnes Eesti territooriumil toime pandud väärteo eest (KarS §-s 6).⁹²

Eelnevalt käsitletud Riigikohtu lahendis toodud seisukohas on esiplaanil menetlus- ja kaitseõigusesse puutuv, kuid asjaolu, et kohus on seotud väärteoprotokolliga seatud piiridega, juures on lühidalt välja toodud, et neid piire tuleb arvestada ka KarS kehtivuse üle otsustamisel.⁹³ Materiaalõigus on kesksel kohal aga Riigikohtu 22.06.2009 lahendis, milles kriminaalkolleegium ei nõustunud Pärnu Maakohtu seisukohaga, et narkojoobes olek on käsitletav narkootilise aine tarvitamisena NPALS § 15¹ tähenduses ning tõi omapoolselt välja, et „[i]ga süüteokoosseisu analüüsides tuleb esimese sammuna teha kindlaks tegu, mis on järgneva õigusliku arutluse ese. Käesoleval juhtumil asjassepuutuvaks NPALS §-s 15¹ sätestatud koosseisupärane tegu on narkootilise aine tarvitamine. Tarvitamise all tuleb mõista narkootikumi sellist manustamist, mis tekitab narkootilise aine piisava koguse korral manustajal narkojoobe. Seega tuleb eristada tarvitamist ja manustaja pärastist viibimist tarvitamise tagajärjel tekkinud narkojoobes. Nimetatud kahe nähtuse samastamatust kinnitab muu hulgas ka [KarS-i] eriosa erinevate koosseisude süstemaatiline analüüs. Näiteks eristab alkoholiseaduse §-s 70 sätestatud väärteokoosseis selgelt ühelt poolt avalikus kohas alkoholise joogi tarbimist ja teiselt poolt avalikku kohta alkoholijoobes ilmumist, kusjuures teise teoalternatiivi eest (avalikku kohta joobnud olekus ilmumine) karistatakse erinevalt esimesest üksnes juhul, kui see pannakse toime inimväärlikust ja ühiskondlikku moraaltunnet solvates. Ühtlasi sisaldab eriosa süüteokoosseise, mille puhul on objektiivse külje tunnuseks ainult joobeseisundis viibimine (näiteks liikluseaduse § 74-19 ja KarS § 424). Isiku

⁹¹ [TMKo 4-08-8636], RKKKo 3-1-1-16-09.

⁹² RKKKo 3-1-1-16-09 p 10.

⁹³ Näide kohtupraktikast: PMKo 4-09-6080.

vastutusele võtmine nende sätete järgi ei sõltu sellest, kas joobeseisund on tekkinud narkootilise aine või alkohoolse joogi tarvitamise tagajärjel või muul moel. Kolleegium märgib, et erinevalt eelnimetatud sätetest ei ole joobeseisund NPALS § 15¹ koosseisuline element“.⁹⁴

Käsitletud Riigikohtu lahendite järel NPALS § 15¹ esimese teoalternatiivi juhtumites tehtud kohtulahenditest nähtub, et kohtud on korduvalt pidanud otsustama menetlusaluse isiku kaitseväite üle, et narkootilise aine tarvitamine oli toimunud välisriigis. Sellistel juhtudel on kohtud lähtunud Riigikohtu seisukohast, et ka kaudsete tõendite kogumi pinnalt on võimalik teha tõsikindlaid järeldusi süüte asjaolude suhtes.⁹⁵ Nii on näiteks Harju Maakohtu 08.11.2013 otsuses kohus leidnud, et “V.S. poolt esitatud versioon sellest, et tarvitas viimati kanepit Ainažis, ei ole eluliselt usutav. V.S. sõnul võis peatus Eesti-Läti piiril olla õhtul kella 20.00 paiku ning see kestis ca 20 min. Peale seda sõitsid nad otse Tallinnasse ning olid 22.00 paiku Mustamäel. Kohtu arvates ei ole eluliselt usutav, et vahemaa Ainaži-Tallinn on lubatud sõidukiirusega läbitav kahe tunniga. Asjaolu, et kiirus oli maksimaalne lubatud või pisut üle selle, kinnitas kaebaja ise 01.11.2013 istungil. Kohus nõustub kohtuvälise menetlejaga selles, et kaebaja on kohtus esitanud uue kaitseversiooni, mis ei ole eluliselt usutav ning oma väidete kinnituseks ei ole kaebaja esitanud ühtegi tõendit.“⁹⁶ Samas on kohtupraktikast tuua ka lahendeid, kus kaudsete tõendite hindamisel on kohus jõudnud järeldusele, et süüteokoht on teises riigis.⁹⁷

Maa- ja ka ringkonnakohtute praktikast nähtub, et lahendada on tulnud mitmeid vaidluseid ka selle üle, kas süüte toimepanemise koht on tuvastamata, kui see ei ole täpselt teada. Kui nüüd mõelda NPALS § 15¹ esimese teoalternatiivi toimepanemise asjaoludele, siis enamasti pannakse see toime varjatult ning selle toimepanemise täpse koha hilisem täpne tuvastamine on väga raske. Sellest vääртеost ei jää alati maha äratuntavat sündmuskohta ning isiku joobeseisundis tabamise koht võib olla tarvitamise kohast oluliselt erinevas asukohas. Ka sellistel juhtudel on kohtud lähtunud Riigikohtu seisukohast, et kaudsete tõendite kogumi pinnalt on võimalik teha tõsikindlaid järeldusi süüte asjaolude suhtes, ning on andnud vahel vägagi sisukaid põhjendusi selle kohta, kas vääртеo toimepanemise koht on määratletud õigesti ja piisavalt täpselt. Näiteks nähtub Tallinna Ringkonnakohtu 24.01.2014 otsusest, et „[s]eoses apellandi väitega, et kumbki tunnistaja ei näinud, kus, millal ning kuidas

⁹⁴ RKKKo 3-1-1-49-09 p 9.

⁹⁵ RKKKo 3-1-1-15-12 p 14.

⁹⁶ HMKo 4-13-2618.

⁹⁷ Näiteid kohtupraktikast: HMKo 4-10-3698, VMKo 4-13-6256, HMKo 4-15-4757.

menetlusalune isik narkootilisi aineid tarvitab (manustab) ning et praegusel juhtumil puuduvad mistahes andmed nii väärteo toimepanemise aja, koha, viisi ning muude tehioolude suhtes, nendib ringkonnakohus, et apellatsioonis toodud NPALS § 15¹ grammatilise tõlgendamise korral kaotaks see sätte oma mõtte, kuivõrd reaalselt ei ole üldjuhul võimalik konkreetset tuvastada, millisel ajahetkel isik narkootilist ainet tarvitas. Maakohus on õigesti märkinud, et üldteada asjaoluna on narkootikumidega seotud süütegude puhul tegemist nn peitsüütegudega ja seetõttu on alust eeldada, et nimetatud tegude toimepanijad püüavad oma tegevust igati varjata, mille tõttu antud süüteoiliigis otseselt isiku süüle viitavaid tõendeid (näiteks tunnistajate-pealtnägijate ütlused) ei pruugi olla eriti arvukalt. Ringkonnakohtu hinnangul aga ilmselgelt ei haakuks seadusandja tahtega ega seaduse mõttega olukord, kui isik, olles ilma arsti ettekirjutuseta tarvitanud narkootilist ainet kõrvaliste isikute eest varjatult, võiks pärast narkootikumi manustamist minna avalikku kohta, kartmata vaatamata narkojoobes olekule karistust pelgalt seetõttu, et keegi tema poolt narkootikumi tarvitamise hetke pealt ei näinud ning seda hetke ei ole ka võimalik ajaliselt täpselt tuvastada.“⁹⁸

Eelneva põhjal saab kokkuvõtvalt välja tuua, et NPALS 15¹ esimest teoalternatiivi kohaldati mõnda aega materiaalse deliktina. Karistatav ei olnud mitte ainult narkootilise aine ebaseaduslik tarvitamine, mille koht on käsitletav KarS § 11 lg 1 p 1 järgi, vaid ka selle tagajärjena kujunev joove, mille avaldumise koht on käsitletav KarS § 11 lg 1 p 3 järgi.⁹⁹

2.2. Dokumendi võltsimise süüteokoht

KarS §-s 344 on sätestatud vastutus dokumendi, pitsati või plangi, mille alusel on võimalik omandada õigusi või vabaneda kohustustest, võltsimise eest. Kuriteokoosseis on püsinud ühesugune KarS-i kehtima hakkamisest alates ning KarS-i kommentaaride kohaselt on nimetatud süütegu formaalne ehk teodelikt. Kaitstav õigushüve on avalik usaldus, mille all tuleb mõelda dokumendi, raha või muu maksevahendi või riigi poolt kehtestatud märgi või tunnuse käibe usaldusväärsust. Et nimetatud objektid väljendavad ühtlasi teatud õigusi ja kohustusi, saab õigushüvena üldiselt määratleda õiguskäivet.¹⁰⁰

---

⁹⁸ TlnRnKo 4-13-3210 lk 12.

⁹⁹ Võrdlusena võib välja tuua, et teokirjelduse poolest NPALS § 15¹ esimesele teoalternatiivile sarnaneva alkoholiseaduse (AS; RT I, 13.03.2019, 30) §-is 71 sätestatud alkoholoolse joogi tarbimine alaealise poolt juhtumites oli varasemalt samuti süüteo toimepanemise kohana käsitletud kohta, kus alaealine isik oli tabatud alkoholijoobes, kuid mitte alkoholi tarbimas. Näide kohtupraktikast: VMKo 4-14-449.

¹⁰⁰ Sootak, J. KarSK 19. ptk/1-3.

Erialakirjanduses on KarS § 344 osas välja toodud, et kuigi KarS otseselt sellist konstruktsiooni ei kasuta, siis selle süüteokoosseisu puhul võib tulla kõne alla liigitamine abstraktse ohudelikti alaliigina eristatavaks potentsiaalseks ohudeliktiks. Süütegu ei seisne mitte lihtsalt dokumendi võltsimises, vaid selline dokument annab võimaluse omandada õigusi või vabaneda kohustustest.¹⁰¹

StGB-is on potentsiaalseks ohudeliktiks §-is 130 sätestatud vaenu õhutamine, antud süüteokoosseisuga kaitstava õigushüve so avaliku rahu ja inimväärikuse võimalik ohustamine on koosseisuliseks tagajärjeks ja ohustatud koht seega süüteokohaks.¹⁰² Saksamaa Liidukohtu (BGH) 12.12.2000 otsusega mõisteti süüdi Austraalia kodanik, kes oli Austraalias viibimise ajal oli internetilehel avaldanud juute halvustavaid seisukohti seoses II maailmasõja ajal Auschwitzis toimunuga. Ka ei asunud isiku poolt kasutatud server Saksamaal, kuid tema poolt avaldatule oli juurdepääs ka Saksamaal internetti kasutanutel. Kohtu seisukoht oli, et kuna süüdistatava tegu oli suunatud Saksamaale ja teoga seati ohtu StGB §-iga 130¹⁰³ kaitstav õigushüve, siis on süüteokohaks ka Saksamaa.¹⁰⁴ Kuid BGH muutis eeltoodud seisukohta 03.05.2016 tehtud otsuses leides, et StGB §-is 130 sätestatud süüteokoosseisu puhul on õige käsitleda süüteokohana üksnes isiku tegutsemise kohta.¹⁰⁵

Kas KarS § 344 puhul on süüteokohana käsitletud kohta, kus võltsitud dokumenti mõeldi kasutada, selle toob autori hinnangul välja piiriüleste juhtumite kohtulahendite analüüs. Väga paljudes kohtuotsustes ilmneb, et KarS § 344 järgi esitatud süüdistustes on isiku tegutsemise so võltsimistegevuse koht tuvastamata.¹⁰⁶ Näiteks Harju Maakohtu 27.03.2017 otsusega mõisteti O.Koort lisaks KarS §-ile 212 ja §-ile 345 süüdi ka § 344 järgi selles, et tema ajavahemikul 29.03.2012-02.04.2012 tuvastamata kohas võltsis füüsilistele isikutele tasuliste raviteenuste osutamise lepingu, selle lisakokkuleppe ja sularahatšekid, tõendamaks, et sai Venemaa Föderatsioonis viibimise ajal teatud raviteenuseid. Süüdistuse episoodide kogumist on järeldatav, et O.Koorti teo eesmärgiks oli saada eelnevalt Eestis kindlustusandjaga sõlmitud kindlustuslepingu raames hüvitist, kuid KarS § 344 järgi kvalifitseeritud episoodis ei olnud eraldi välja toodud võltsitud dokumendi sobilikkus õiguste omandamiseks Eestis. Süüdistuse kohaselt teavitati kindlustusandjat O.Koorti haiglasest sattumisest e-posti teel ning

¹⁰¹ Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 23.

¹⁰² MüKoStGB, § 130/ 9-12.

¹⁰³ StGB 130 lg 1 algab „Wer in einer Weise, die geeignet ist, den öffentlichen Frieden zu stören“, mis autori tõlgitult tähendab „Kes viisil, mis on sobilik avalikku rahu rikkumiseks“.

¹⁰⁴ BGH, 1. StR 184/00, lk 228.

¹⁰⁵ BGH, 3. StR 449/15, 03.05.2016. – Neue Zeitschrift für Strafrecht (NStZ) 2017/3, lk 146-148. - Arvutivõrgus: Beck-online die Datenbank (20.04.2020). Edaspidi allmärkustes: BGH, 3. StR 449/15.

¹⁰⁶ Näide kohtupraktikast: HMKo 1-14-5709.

samal viisil edastati hiljem ka võltsitud dokumendid.¹⁰⁷ Et kohtuotsus oli tehtud kokkuleppemenetluses, siis ei olnud selles toodud kohtu seisukoha kujunemine ja ei saa välja tuua, millist kohta süüteokohana käsitleti ning millisel alusel KarS antud juhtumil kohaldus.

Harju Maakohtu 07.05.2014 otsusega on lahendatud juhtum, milles A.Saar oli Eestis rentinud sõiduki ja seejärel võltsinud sõiduki ostu-müügi lepingu. Kohtuotsusest nähtub, et kriminaalmenetluses ei olnud üheselt tuvastatud, kas A.Saar oli lepingu võltsinud Soomes või Eestis. Süüdistuses ei olnud KarS § 344 järgi kvalifitseeritud episoodis välja toodud, et võltsitud dokument oli mõeldud õiguste omandamiseks just Eestis, kuid kogumis süüdistuse teiste episoodidega oli see järeldatav. Kohtuotsusest nähtus, et välja oli selgitatud, et süüdistuses märgitud dokumendi võltsimine on kuritegu ka selle võimalikus toimepanemise koha riigis.¹⁰⁸ Seega antud juhtumil KarS-i kohaldamisel lähtuti §-is 7 sätestatud isikulisest kehtivusest ning Eestit, kus ei toimunud dokumendi võltsimine, vaid kus oli mõeldud võltsitud dokumenti õiguste omandamiseks kasutada, süüteokohana ei käsitletud.

Autori poolt läbi töötatud kohtuotsuste, millest enamikes oli dokumendi võltsimine toime pandud Eestiga piirnevalt, põhjal saab järeldada, et praktikas kohaldavad kohtud KarS §-i 344 kui formaalset delikti, mille süüteokohaks on üksnes dokumendi võltsimise so isiku tegutsemise koht KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes. Jätkuvat mõtlemisainet annab küll formuleering „tuvastamata kohas“, kuid võimalik, et kriminaalmenetluse raames oli selles osas siiski piisav selgus saavutatud. Riigikohus on osundanud, et [k]riminaalmenetluse seadustikus (vt näiteks §-d 62, 154 ja 306) [...] ei sisaldu mingit otsesõnalist viidet vajadusele tuvastada eranditult kõigi kuritegude uurimisel eraldi Eesti karistusseaduse kehtivust uuritava kuriteo suhtes. See on ka mõistetav - kuna valdava enamuse Eestis toimetatavate kriminaalmenetluste esemeks on Eestis toimepandud kuriteod, siis on kriminaalmenetluse seadustikus vaikimisi lähtutud eelduslikult just sellisest olukorrast. Teisisõnu on üldjuhul alust eeldada Eesti karistusseaduse kehtivust uuritava kuriteo suhtes ja kriminaalmenetluses puudub vajadus hakata seda asjaolu eraldi tuvastama. Olukord muutub [...] siis, kui ilmneb, et mingi uuritav kuritegu on toime pandud välisriigis. Sellise asjaolu ilmnemine sunnib vältimatult tõlgendama ka KrMS §-des 62, 154 ja 306 sätestatud süstemaatilisel koostoimes KarS §-s 7 sätestatuga.“¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ HMKo 1-17-2853.

¹⁰⁸ HMKo 1-14-2273.

¹⁰⁹ RKKKo 3-1-1-35-07 p 10.

2.3. Ebaseadusliku sisseveo süüteokoht

Kohtutel tuleb varasemast rohkem lahendada süüteoasju, milles isik on toime pannud keelatud või eriluba nõudva kauba sisseveo. Sisse veetakse või on püütud vedada narkootilisi aineid, ravimeid, tubakatooteid, intellektuaalset omandit rikkuvaid kaupu jne. Süüteokoosseisust sõltub, kas oluline on silmas pidada riigi- või tollipiiri ning deliktitüübist sõltub, kas süüteokoht piirdub üksnes isiku tegutsemise kohaga (KarS § 11 lg 1 p 1) või on selle süüteokohana käsitletud ka tagajärje saabumise kohta (KarS § 11 lg 1 p 3, 4). Selle väljaselgitamiseks käsitleb autor KarS §-is 184 sätestatud narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemise, KarS §-is 391 sätestatud salakaubaveo ning JäätS §-is 120⁵ sätestatud asjakohase loata ja teatiseta ning loa nõudeid rikkudes rahvusvaheliselt kontrollitavate jäätmete üle riigipiiri veo juhtumites tehtud kohtulahendeid. Käsitlust alustab autor alates 01.01.2015 kehtetu KarS §-i 392 järgi kvalifitseeritud juhtumi so keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisseveo kohtulahendist, sest kohtu seisukohad on jätkuvalt arvestatavad - nimetatud süüteokoosseis jäi kehtetuks muutumise järel suures osas kaetuks teiste seadustikus sisalduvate koosseisudega.¹¹⁰

KarS §-is 392 sätestatud süüteokoosseisuga oli ette nähtud vastutus keelatud kauba või vastava kohustusliku dokumendita või riikliku registri kandeta radioaktiivse aine, lõhkeaine, narkootilise või psühhotroopse aine, narkootilise või psühhotroopse aine lähteaine, mittenarkootilise ravimi ohtliku kemikaali või jäätme, strateegilise kauba, tulirelva või laskemoona toimetamise eest üle Euroopa Liidu tolliterritooriumi piiri või riigipiiri.¹¹¹ KarS-i kommentaarides ei ole §-i 392 käsitluses koosseisutüüpi välja toodud¹¹², kuid autori hinnangul on tegemist formaalse deliktiga, sest süüteokoosseisus on kirjeldatud üksnes tegevust. Seda järeldust toetab autori jaoks ka KarS-ile eelnevalt kehtinud KrK §-is 76 sätestatud salakaubaveo süüteokoosseisu käsitlus. Nimelt on Riigikohus 05.03.2002 lahendis välja toonud, et „[t]uleb nõustuda kassaatoriga selles, et KrK § 76 lg-s 1 ettenähtud kuritegu - salakaubavedu on formaalseid ja materiaalseid kuritegusid eristava liigituse pinnalt käsitatav formaalse kuriteona. Seega piisab mingi teo kvalifitseerimiseks KrK § 76 lg 1 järgi üksnes

---

¹¹⁰ Seletuskiri 554, lk 87-88.

¹¹¹ Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 21.06.2014, 28.

¹¹² Lehis, L., Sarv, J. KarSK § 392/1-9. – Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

dispositsioonis kirjeldatud teo toimepanemise fakti tuvastamisest ja sellest teost lahutatava tagajärje tuvastamine ei ole nõutav.“¹¹³

Riigikohtu 18.02.2013 lahendist nähtub juhtum, milles 2010. märtsis-aprillis leppisid A.Sagadi, R. Reinsalu ja G.Averin kokku selles, et hakkavad organiseerima suures koguses marihuaana ebaseaduslikku käitlemist ja toimetamist Hollandist Saksamaa kaudu Eestisse. 07.04.2012 omandasid A.Sagadi ja R.Reinsalu Hollandis eeluurimisel tuvastamata isikutelt 3940,3 grammi marihuaanat, mis peideti A.V. kasutuses olevasse sõiduautosse. Seejärel alustas A.V. sõitu Hollandist Saksamaa kaudu Eestisse. Saksamaa riigipiiri ületamise järel pidasid tolliametnikud A.V. kontrolli eesmärgil kinni. Tema kasutuses olnud sõiduautost leiti marihuaana ja see võeti ära. Harju Maakohtu 03.11.2011 otsusega tunnistati A.Sagadi ja R.Reinsalu süüdi ka KarS § 392 lg 2 p 2 järgi¹¹⁴, Tallinna Ringkonnakohtu 06.03.2012 otsusega maakohtu otsus tühistati ja süüdistatavad mõisteti neile esitatud süüdistuses õigeks kuriteo tõendamatusesse tõttu. Riigikohus omakorda tühistas ringkonnakohtu otsuse ja saatis selle uueks lahendamiseks tagasi tuues välja, et kui A.V. narkootilist ainet sõiduautoga vedades ületas Hollandi ja Saksamaa vahelise riigipiiri ja ta peeti kinni Saksamaal, siis sellest teokirjeldusest ei nähtu, et A.V. oleks vähemalt vahetult alustanud Euroopa Ühenduse või Eesti Vabariigi piiri ületamist, mistõttu ka A.Sagadi ja R.Reinsalu kui süüdistuse kohaselt teo kaastäideviijad ei saa vastutada KarS § 392 järgi. KarS § 392 näeb ette vastutuse keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseadusliku sisse- ja väljaveo eest, sealhulgas narkootilise aine toimetamise eest üle Euroopa Ühenduse tollipiiri või riigipiiri. Süüteokatsena on käsitletavad ainult sellised teod, mis on vahetus ajalis-ruumilises seoses eriosa süüteokoosseisus kirjeldatud teoga ehk siis piiri ületamisega.¹¹⁵

Viru Maakohtu 05.01.2017 lahendist nähtub, et KarS § 376 so tubakatoodete käitlemise korra rikkumise ja KarS § 391 järgi on süüdi mõistetud kodakondsuseta I.Karlovitš ja Läti kodanik P.Pankratovs, kes 04.07.2013 toimetasid sõidukisse spetsiaalselt sisse ehitatud peidikutesse ladustatult ja tollikontrollist kõrvale hoidudes maksumärkidega sigarette üle EL tolliterritooriumi piiri X ning X Vabariigist edasi X Vabariigi territooriumi kaudu 05.07.2013 Eesti Vabariigi territooriumile. Maksu- ja Tolliameti ametnikud pidasid eelnimetatud bussi kinni ja avastasid tollikontrolli käigus peidikutesse ladustatud sigaretid.¹¹⁶ Kuigi käsitletavas

---

¹¹³ RKKKo 3-1-1-16-02 p 5.2.

¹¹⁴ HMKo 1-11-10467.

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-89-12 p 22.

¹¹⁶ VMKo 1-16-9074.

kohtuotsuses on riikide andmed osaliselt kaetud, siis sellegi poolest on võimalik järeldada, et Euroopa Liidu tollipiiri ei ületatud mitte Eesti vaid teise liikmesriigi territooriumil.¹¹⁷

Kui vaadata süüteokoosseise, siis KarS §-is 391 oli sätestatud vastutus deklareeritava kauba toimetamise eest üle Euroopa Ühenduse tolliterritooriumi piiri tollikontrollist kõrvale hoidudes, selle deklareerimata jättes, seda vale tariifse klassifikatsiooniga või kirjeldusega deklareerides või muul pettuslikul viisil toimides, kui teo objektiks oli kaup suures koguses või süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust. Koosseisutüübilt on tegemist mitteammendava loeteluga alternatiiv-aktilise formaalse koosseisuga.

KarS §-i 376 sätestas vastutuse maksumärgiga märgistamata või teistele nõuetele mittevastavas müügipakendis tubakatoodetega kauplemise eest, kui süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust või kui teo objektiks olid tubakatooted suures koguses, samuti maksumärgiga märgistamata või teistele nõuetele mittevastavas müügipakendis tubakatoodete hoidmise, ladustamise või edasitoimetamise eest suures koguses.¹¹⁸ Koosseisutüübilt on tegu ammendava loeteluga alternatiiv-aktiline formaalne koosseis.¹¹⁹

Eeltoodust nähtub, et mõlema süüteokoosseis puhul on tegemist formaalse deliktiga. KarS-i kommenteeritud väljaandes on välja toodud, et isikut saab [KarS § 391] järgi karistada üksnes juhul, kui seda võimaldab Eesti karistusseaduse ruumiline või isikuline kehtivus.¹²⁰ Eesti kodanikeks mitteolevad kaastäideviijad olid kahtlustatavatena kinni peetud Eestis ja neid ei antud välja. Et käsitletav kohtuotsus oli tehtud kokkuleppemenetluses, siis ei nähtu sellest kohtu seisukoha kujunemine, välja ei ole toodud ka teise riigi karistusõiguse sätet. Võib eeldada, et kohus kohaldas antud KarS §-i 391 järgi kvalifitseeritud juhtumise Eestis karistusseadust lähtuvalt isikupõhimõttest (KarS § 7), sest süüteokoht ei asunud Eestis. Kui aga Eestit siiski käsitleti süüteokohana, siis mitte isiku tegutsemise (KarS § 11 lg 1 p 1) kohana, sest süüteokoosseisu mõttes omab tähendust tollipiir ning seda ei ületatud Eesti Vabariigi territooriumil.

---

¹¹⁷ VMKo 4-16-6786 on kohus viidanud Euroopa Komisjoni 02.07.1993 määruse (EMÜ) nr 2454/93 art 233 lg 1 p-le a, mille kohaselt loetakse roheline ehk ei ole deklareeritavat kaupa koridori läbimine tolliasutuses, kus on kaks koridori, läbimine deklaratsiooni omaalgatuslikult esitamata, deklaratsiooni esitamiseks ning art 234 lg-le 2, mis sätestab, et kui kontrolli käigus ilmneb, et artiklis 233 määratletud viisil on käitunud, kuid imporditud või eksporditud kaup ei vasta artiklite 230-232 tingimustele, loetakse asjaomane kaup ebaseaduslikult impordituks või ekspordituks.

¹¹⁸ Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 9.

¹¹⁹ Sarv, J. KarSK § 376/1.

¹²⁰ Lehis, L., Sarv, J. KarSK § 392/1-9.

Tartu Maakohtu 20.11.2017 otsusega on lahendatud JäätS §-i 120⁵ lg 2 järgi kvalifitseeritud juhtum ning sellest nähtub kohtu seisukoht, antud sissevedu on materiaalne delikt. Juhtum ise seisnes selles, et Eesti äriühing Rosma OÜ oli toimetanud USA-st Eestisse avariilise sõiduauto VW. Kohtu seisukohast nähtub, et „[t]eo toimepanemise koha osas kehtib tulenevalt KarS § 11 lg-st 1 ubikviteedipõhimõtte: ühel teol võib olla mitu toimepanemise kohta. Praeguse teo toimepanemise kohaks on tulenevalt KarS § 11 lg 1 p-st 1 kõigepealt see koht, kus A.Rosma andis käsu VW Eestisse toimetada (selleks võib olla A.Rosma arvuti esine ala). Tagajärjedeliktide puhul on aga teo toimepanemise koht ka koht, kus saabus süüteo koosseisu kuuluv tagajärg (KarS § 11 lg 1 p 3). Asja riiki vedamine kujutab endast tagajärjedelikti: *Franke/Wienroeder. Betäubungsmittelgesetz. 3. Auflage. Teil I. Einführung/20*. Sõiduki Eestisse vedamine viidi lõpule hetkel, mil sõiduk jõudis Eesti territooriumile.“¹²¹

Samasugune seisukoht sisseveos seisneva süüteo deliktitüübi osas nähtub ka sama Tartu Maakohtu kohtuniku 10.10.2018 lahendist, millega V.Käis mõisteti süüdi KarS §-i 184 järgi. Kohtus seiskohas nähtus, et „[m]eelemürkide sissevedu või üle ajutise kontrolljoone toimetamine kujutab endast tagajärjedelikti: tegu on lõpule viidud hetkel, mil uimastid ületavad mõttelise joone, mida nimetatakse piiriks (või ajutiseks kontrolljooneks). Saab üksnes nõustuda välismaises erialakirjanduses avaldatud arusaamaga, et tegu on viidatud joone ületamise korral lõpule viidud ka siis, kui tollitöötajad meelemürki vahetult pärast seda avastavad ja võtavad ära veel enne seda, kui uimasteid edasi toimetanud isik nendega midagi teha saab (*Kotz/Oğlacioğlu – Münchener Kommentar zum StGB. 3. Auflage. Band 6. Nebenstrafrecht I. BtMG, § 29/697*). See on nii seetõttu, et kui tagajärg on saabunud, ei ole seda juriidilises mõttes võimalik „olematuks teha“.“¹²²

BtMG § 29 lg 1 p-s 1¹²³ on sätestatud vastutus narkootiliste ainete erinevate ebaseaduslike käitlemisviiside eest. Autor peab vajalikuks välja tuua, et nimetatud sättes üksteise järel loetletud teoalternatiivid ei ole kommentaaride kohaselt kõik sama deliktitüüpi, näiteks kasvatamine ja valmistamine on tegevusdeliktid, sissevedu aga tagajärjedelikt – riiki

---

¹²¹ TMKo 4-17-3959; antud lahendis kohtuniku seisukohas viidatud allikas on Saksamaa Liitvabariigi narkootiliste ainete seaduse (*Betäubungsmittelgesetz*) kommenteeritud väljaanne, seadus on tähistatav lühendiga BtMG. Tegemist on harukaristusseadusega, mille erinevus Eesti NPALS-ist seisneb asjaolus, et selles on sätestatud nii kuri- kui väärteod.

¹²² TMKo 1-18-2804.

¹²³ Supra viide 120.

sissevedu peab olema isiku tegutsemisega põhjuslikus seoses.¹²⁴ Samas ei ole sisseveo deliktitüüp selgelt järeldatav, sest tagajärg ei ole süüteokoosseisu sõna-sõnalt ette nähtud.¹²⁵

JäätS §-s 120⁵ sätestatud väärteokoosseisu kirjeldus on „Ohtlike ja muude rahvusvaheliselt kontrollitavate jäätmete üle riigipiiri veo eest asjakohase loata, teatiseta või loa nõudeid rikkudes“ ning autori hinnangul tagajärg selle osaks ei ole. KarS-is on süüteokoosseisult sarnaseks §-is 368¹ sätestatud kuriteokoosseis teokirjeldusega „Riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumise eest, kui jäätmete vedu toimus olulises koguses“ ning kommentaarides on välja toodud, et tegu on formaalse süüteokoosseisuga, mis ei eelda tagajärge.¹²⁶ Kommentaarides on KarS-i 20. peatüki „Keskkonnavastased süüteoed“ sissejuhatuses välja toodud, et peatükk sisaldab nii abstraktseid kui konkreetseid ohudelikke ning näiteks KarS § 368 süüteokoosseisu kirjelduses „Kemikaalide või jäätmehoolduse nõuete rikkumise eest ettevaatamatusest, kui sellega on põhjustatud oht inimeste elule või tervisele või olulise kahju oht vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele“ on tagajärg kui süüteokoosseisu osa selgelt eristatav.

Eeltoodu põhjal järeldab autor, et JäätS § 120⁵ sätestatud süüteokoosseis on tüübilt abstraktne ohudelik, mille süüteokoht on üksnes isiku tegutsemise koht (KarS § 11 lg 1 p 1), mis asub Eestis, kui on vahetult alustatud Eesti Vabariigi riigipiiri ületamist. Käsitletavas Tartu Maakohtu lahendis süüteokohana välja toodud „koht, kus A.Rosma andis käsu VW Eestisse toimetada (selleks võib olla A.Rosma arvuti esine ala)“ on autori hinnangul käsitletav pigem ettevalmistamise kohana. Et süüteo ettevalmistamise kohta käsitleda süüteokohana, peab ettevalmistamine olema süüteokoosseisu osaks¹²⁷, kuid JäätS § 120⁵ süüteokoosseisu kirjeldusest seda ei nähtu. Antud juhtum isegi oli tegemist vahendliku täideviimisega ning selle [k]orral algab tegu hetkel, mil vahendlik täideviimine jõuab katsestaadiumi (§ 25 lg 3).¹²⁸

---

¹²⁴ Weber, K. Betäubungsmittelgesetz. Arzneimittelgesetz. Anti-Doping-Gesetz. Neue-psychoaktive-Stoffe-Gesetz. 5. Auflage. München: Beck 2017, § 29/874.

¹²⁵ BtMG § 29 lg p 1 sätestab: „Mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe wird bestraft, wer Betäubungsmittel unerlaubt anbaut, herstellt, mit ihnen Handel treibt, sie, ohne Handel zu treiben, einführt, ausführt, veräußert, abgibt, sonst in den Verkehr bringt, erwirbt oder sich in sonstiger Weise verschafft“.

¹²⁶ Veinla, H., Kiris, R. KarSK § 368¹/1.

¹²⁷ Sootak, J. Karistusõigus, III vnr 244.

¹²⁸ Ibidem, III vnr 223.

Vahendliku täideviimise katse on sätestatud KarS §-s 25 lg 3. Vastavalt sellele jõuab tegu katsestaadiumi:

- a) juba siis, kui tagaseisja minetab kontrolli toimuva üle, ta ei saa vahendit ehk eesseisjat ega sündmuste kulgu enam mõjutada (alt 1) või
- b) alles siis, kui vahend alustab süüteo toimepanemist (alt 2).

Viimasel juhul tuvastatakse katse algus vastavalt katse üldmõistele § 25 lg 2 järgi eesseisja tegevuse alusel, pidades aga silmas tagaseisja ettekujutust teost. Teine variant tuleb kõne alla siis, kui esimene ära langeb - tagaseisja ei minetagi kontrolli toimuva üle (nt saab veel vahendit takistada, sest viibib ka ise teokohal). Ülejäänud juhtudel - seega siis, kui tagaseisja ei kontrolli enam toimuvat - on katse kontrolli minetamisega alanud. See põhimõtteliselt õige seisukoht vajab aga täpsustamist, nimelt teise kriteeriumiga. Katse alguse määratlemine satub vastuollu vahetusnõudega §-s 22 lg 2, kui lugeda katse alanuks juba tagaseisja kontrolli minetamisega olukorras, kus vahend peab veel läbima mitmed teoetapid, et suuta asuda hüve vahetult kahjustama või vähemalt ohustama. Siit tuletataksegi täiendav tingimus - vahetuse kriteerium. Katse on alanud, kui tagaseisja on sündmuste mõjutamise käest lasknud ja kui eesseisja on saavutanud oma teoga vahetu ajalise seose kahjustatava õigushüvega (valitsev seisukoht). Selline tihe seos iseloomustab tagaseisja arusaama teost, millega ta on loonud õigushüve vahetu kahjustamise ohu. Ning vastupidi, vahetu seos ning süüteokatse puudub, kui tagaseisja on küll minetanud kontrolli põhjusliku ahela üle, kuid eesseisjal seisab veel ees mitmeid toiminguid ning seetõttu ei ole ka selge, millisel hetkel on hüve ohtu asetatud.¹²⁹

Käsitletavas Tartu Maakohtu lahendis toodud asjaolude põhjal leiab autor, et antud juhtum on süüteo koht seotud piirialaga ning süüteokatse on alanud hetkel, kui alustati piiri ületamist. See on käsitletav isiku tegutsemise kohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes ja mitte tagajärje saabumise kohana KarS § 11 lg 1 p 3, 4 mõttes.

Eeltoodu põhjal saab kokkuvõtvalt välja tuua, et kohtud on ebaseadusliku sisseveo süüteokohana valdavalt käsitlenud Eesti piiriala, kuid autori hinnangul on alama astme kohtud mõningatel juhtudel süüteokohana käsitlenud ka süütegu ettevalmistava tegevuse kohta. Tartu Maakohtu mõningates hilisemates lahendites on ebaseaduslikus sisseveos seisnevat süütegu Saksa kohtupraktikale viidates käsitletud tagajärjedelikina, mis tähendab, et süüteokohaks on

---

¹²⁹ Sootak, J. Karistusõigus, XII vnr 98-100.

nii isiku tegutsemise koht KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes, kui ka tagajärje saabumise koht KarS § 11 lg 1 p 3 mõttes. Et süüteokoosseisu täideviimisega alustamine eeldab vahetult Eesti riigipiiri ületamisega alustamist ja süüteokoosseis on lõpule viidud Eesti riigipiiri ületamisega, siis autori hinnangul on süüteokoht sama, kuid seda liigitatakse erinevalt sõltuvalt sellest, kas süüteokoosseisu kohaldatakse formaalse kui materiaalse deliktina.

2.4. Omastamise süüteokoht

KarS § 201 sätestatud omastamise süüteokoosseisu moodustab valduses oleva võõra vallasasja või isikule usaldatud muu võõra vara ebaseaduslikult enda või kolmanda isiku kasuks pööramine. Koosseisutüübilt on omastamine täiskoosseisuline teodelikt.¹³⁰

Isikule on KarS § 201 mõttes võõras asi, mis ei ole tema omandis asjaõigusseaduse (AÕS) § 68 tähenduses. Enda kasuks pööramine tähendab asja faktilist muutmist endale või kolmandale isikule kuuluvaks. Omastamistahte manifesteerimine võib ilmneda väliselt tajutavas teos, mille põhjal saab objektiivne vaatleja järeldada, et toimepanija soovib edaspidi kas ise võõra asja või vara omanikuna käituda või tahab ta lasta seda teha kolmanda isikul [...]. Mõistagi ei tähenda manifesteerimine alati asja endale pidamise avalikku kuulutamist. See või seisneda valduses oleva asja endale jätmises, ära tarvitamises, raiskamises, võõrandamises (müümises, vahetamises vms), pantimises (kavatsuseta see hiljem välja osta või vähemalt mööndes, et see ei ole pantija rahalist seisu arvestades tõenäoline). Asja enda kasuks pööramise korral ei ole aga vaja tõendada omastaja varalist kasu ega kannatanu varalist kahju. Piisab, kui süüdlane peab asja endale ehk muudab selle endale kuuluvaks ja jätab senise omaniku talle kuulunud asjast kestvalt ilma.¹³¹ Isegi kui kannatanu vara väärtus tänu mõnele kompenseerivale vastusooritusele ei vähene (või isegi suureneb), ei tähenda see, et omastamise koosseis ei ole täidetud.¹³²

Kui analüüsida Riigikohtu kriminaalkolleeegiumi praktikat, siis autori hinnangul 23.11.2012 lahend tõi välja, kuivõrd nõudlik on omastamistahte manifesteerimise sisustamine ja ruumiline määratlemine. Nimetatud lahendis tühistas Riigikohus Tartu Ringkonnakohtu süüdimõistva otsuse ning mõistis T.Leppiku õigeks süüdistuses, et N AS-ile kuuluv

---

¹³⁰ Sootak, J. KarSK § 201/1.2.

¹³¹ Sootak, J. KarSK § 201/2-4.

¹³² RKKKo 3-1-1-23-14 p 18.

roomikekskavaatori jäeti pärast liisingulepingu ülesütlemist tagastamata. Riigikohtu seisukohas sisaldus, et „[ü]ksnes valduses oleva võõra asjaga seotud kohustuste täitmata jätmisega aga ei väljendata veel selgelt võõrast omandit kahjustavat hoiakut. Vastupidine seisukoht tähendaks tsiviilõiguslike vahendite kasutamise võimatust ja kriminaalasja alustamise kohustust iga juhtumi puhul, kui võõrast asja õigeaegselt ei tagastata. Seega pole ainuüksi liisingueseme tagastamata jätmine pärast liisingulepingu ülesütlemist veel käsitatav võõra asja ebaseadusliku pööramisena enda või kolmanda isiku kasuks ja järelikult pole ka T.L. esitatud süüdistuses kirjeldatud tegu, s.o N AS-ile kuuluva roomikekskavaatori tagastamata jätmine, kuritegu.“¹³³ Antud juhtumis ei olnud süüdistuses välja toodud asjaolu, et N AS-ile kuuluv masin oli viidud Lätti ning et seda varjati liisinguandja eest pikka aega. Tegemist on menetlusõiguse valdkonda jääva puudujäägiga, kuid käsitletud ja teiste sarnaste lahendite¹³⁴ pinnalt tekkis autoril küsimus, et juhtumitel, kui süüdistuses ei ole esinenud eelkirjeldatud puudujääki, siis kas isiku tegutsemise ruumist on omastamistahte manifesteerimise ruumina so süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes käsitletud ka kohta, kus isiku tegutsemises omastamise koosseisu tunnused veel sedastatavad ei olnud.

Varasemast kohtupraktikast on näiteks tuua Tallinna Ringkonnakohtu 13.10.2006. lahend, milles KarS § 201 lg 2 p 1 järgi tunnistati V.G. süüdi selle eest, et ta 10.11.2004. Tallinnas peale kannatanu põgenemist sündmuskohalt, omastas kannatanu mobiiltelefoni, mille andis 16.11.2004. 150.- krooni eest pandimajja.¹³⁵ Antud lahendis sisalduvatest kohtu põhistustest nähtub, et tähelepanu on pööratud valduse saamise koha aadressile, kuid ei nähtu, miks on nõustatud, et valduse saamise kohas toimus ka omastamistahte manifesteerimine. Valduse saamise ja selle pandimajas pantimise vahele jäi mitu päeva ning autor peab hüpoteetiliselt võimalikuks, et toimepanija võis mobiiltelefoni enda kasuks pööramise otsuse langetada ka hiljem ja mujal kui asja valdusse saamise sündmuskohal. Samas peab välja tooma, et asjaolu, et isiku teo kirjelduses oli välja toodud ka pandimajja andmine, siis seeläbi oli omastamistahte manifesteerimise kohale viide siiski olemas.

Pärnu Maakohtu 17.06.2008 lahendist nähtub jällegi juhtum, milles L.S. mõisteti KarS § 201 lg 2 p 1 järgi süüdi selles, et ta pööras enda kasuks võõra sõiduauto, mis oli talle usaldanud 2006. aprillikuus vee toomiseks ja mille jättis ebaseaduslikult enda valdusesse kasutamiseks, s.o. isiklike sõitude tegemiseks Lääne ja Harju maakonnas, kuni sõiduki purunemiseni 2006.

¹³³ RKKKo 3-1-1-109-12 p-d 5.1.-5.5, 9.

¹³⁴ Näiteid kohtupraktikast: HMKo ja TlnRnKo 1-10-5680; VMKo ja TrtRnKo 1-13-6126.

¹³⁵ TlnRnKo 1-05-234; vt ka TMKo 1-06-4189, VMKo 1-09-10776.

maikuus Harju maakonnas Vasalemma vallas Rummu alevikus, kus müüs sõiduauto edasi oma tuttavale. Antud juhtum erineb eeltoodust selle poolest, et enda kasuks pööramisena oli käsitletud isiku mitmeid eri tegusid ning kõigi toimumiskohad olid määratletud.¹³⁶ Autori hinnangul on neist omastamisena käsitletav üksnes võõrandamisse puutuv ning süüteokohtadeks KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes üksnes selle toimepanemisega seotud koht.¹³⁷ Samas ei olnud kohus õigusliku hinnangu andmisel pidanud vajalikuks süüdistusest midagi välja jätta.¹³⁸

Omastamise toimepanemise ajahetkel ja kohal on põhjalikumalt peatunud Pärnu Maakohus 10.01.2012 otsuses. F.M.-ile oli esitatud süüdistus selles, et ta 20.09.2008. Pärnus asuvas Kuursaalis omastas tema poolt leitud ja A.P.-le kuuluva mobiiltelefoni ning andis selle kasutamiseks N.P.-le. Kohtu seisukohast nähtub, et „F.M. realiseeris objektiivse koosseisu otsese tahtlusega, kuivõrd esitatud tõendite järgi ei ole kuidagi välistatud, et F.M. langetaski otsustuse kuriteo toimepanemiseks alles oma elukohas, kui avastas ehk sai teada, et oli võõra telefoni enda taskusse unustanud ja lubas seda oma elukaaslasel kasutama hakata. [...] F.M. uuritud usaldusväärsete tõendite kohaselt pidi telefoni märkama vähemalt siis, kui ta elukaaslane seda kasutama hakkas. Seega ta kindlalt teadis, et kui ta telefoni töökohta või politseisse ei vii, toimub omastamine. Sel hetkel, kui nõustus antud telefoni kasutamisega elukaaslase poolt, avaldas ta nõustumisega selleks tahet, et telefon jääb talle kui omanikule ja tal oli ükskõik – st ta vähemalt mõõnis, et sellise manifesteeriva käitumise läbi jääbki kannatanu oma telefonist ilma, sest kannatanul ei ole võimalik enam telefoni kasutada kui seda kasutab talle teadmata keegi teine.“¹³⁹

Kui kõik ülal käsitletud kohtulahendid olid tehtud juhtumites, milles omastamine oli toime pandud Eesti piires, siis järgnevalt käsitleb autor lähemalt piiriüleselt toime pandud juhtumeid toomaks välja, kas süüteokoha käsitluses on erinevusi võrrelduna Eestiga piirnevate juhtumitega.

Näiteks nähtub Tartu Maakohtu 25.11.2013 lahendist, milles KarS § 201 järgi mõisteti süüdi kodakondsuseta S.Kalašnikov, kes ei täitnud OÜ-ga Võru Autoaed sõlmitud kapitali-rendilepingut jättes sõiduki eest lepingujärgsed osamaksed osaliselt tasumata ja ka ei

---

¹³⁶ PMKo 1-06-11972.

¹³⁷ Näide kohtupraktikast: TlnRnKo 1-13-539 p 7.

¹³⁸ Näide kohtupraktikast: PMKo 1-08-10171 lk 15.

¹³⁹ PMKo 1-10-12134 p 3.

tagastanud seda vaid müüs sõiduki eeluurimisel tuvastamata isikule Venemaal.¹⁴⁰ Kokkuleppemenetluses tehtud lahendist väga palju tehjolusid ei nähtu, kuid nii palju küll, et kohtul oli anda õiguslik hinnang isiku tegutsemisele laiemas ruumis – sõiduki tagastamata jätmine Eestis ja võõrandamine kolmandale isikule Venemaal.

Riigikohtu hilisemast, so 18.03.2018 lahendist nähtub juhtum, milles C.Kink ja I.Dreifeldt olid kohtu alla antud süüdistatuna ja madalama astme kohtutes ka süüdi mõistetud KarS § 209 järgi so kelmuste toimepanemises 2010. – 2011. aastal, kuid Riigikohtus mõisteti nad süüdi KarS § 201 järgi so omastamises.¹⁴¹ KarS §-is 209 sätestatud kelmus on tüübilt materiaalne delikt ning süüdistuses toodud asjaolude pinnalt saab järeldada, et C.Kink ja I.Dreifeldt tegevuses sisaldunud kelmuse koosseisulised tunnused avaldusid Eestis sh siin said ka varalist kasu, mis seisnes liisingulepingute esemeks olevate sõidukite enda valdusesse saamises. Seega olid süüteokohad so nii isiku tegutsemise koht KarS § 11 lg 1 p 1, kui ka tagajärje saabumise koht KarS § 11 lg 1 p 3 mõttes Eestis. Kelmuse puhul olid süüteokoosseisu tunnused kuni 31.12.2014 kehtinud KarS-i redaktsioonis pettus, eksimus, varakäsutus ja varalise kasu saamine so teo toimepanija saab vara endale või see läheb kolmanda isiku vara hulka.¹⁴² KarS § 201 sätestatud omastamise süüteokoosseisu tunnused erinevad kelmuse omadest ja nagu juba ülal toodud, on tüübilt tegu teodeliktiga. Omastamise puhul ei ole süüteokoosseisu osaks mitte võõra vallasasja enda valdusesse saamine vaid valduses oleva võõra vallasasja ebaseaduslik enda või kolmanda isiku kasuks pööramine. Antud juhtumisel eluliste asjaolude subsumeerimisel esinevad kelmuse koosseisulised tunnused (sh autori hinnangul ka varalise kasu saamine) enne omastamise tunnuste ilmnemist. Kuid antud juhtumisel olid KarS § 209 järgi esitatud süüdistuses kajastatud ka need asjaolud, mis järgnesid süüdistatavate poolt liisingulepingu esemeks olevate sõidukite enda valdusesse saamisele. Nimelt see, et süüdistatavad olid sõidukid liisinguandja teadmata ja nõusolekuta toimetanud välisriiki, seal need kolmandatele isikutele võõrandanud ning saadud raha enda tarbeks kasutanud. KrMS § 268 lg-st 6 tulenes kohtule võimalus ja ka kohustus muuta kuriteo kvalifikatsiooni kohtulikul uurimisel tuvastatud faktilistest asjaoludest lähtuvalt, kui süüdistataval on olnud küllaldane võimalus ennast sellise kvalifikatsiooni vastu kaitsta. Lahendist nähtub, et Saksamaa Liitvabariigist oli õigusabipalve vastusena saadud materjalid ja tunnistajate ütlused, kuid ei nähtu, et kohtueelse menetluse või kohtumenetluse käigus olnuks välja selgitatud KarS §-ile 201 vastav identne Saksa Liitvabariigi karistusnorm. Eesti

---

¹⁴⁰ TMKo 1-13-8101.

¹⁴¹ RKKKo 1-13-5173.

¹⁴² RKKKo 3-1-1-114-12 p 6.

kohtulahendite analüüsist on seni autorile jäänud arvamus, et kui KarS-i kohaldatakse isikupõhimõttest lähtuvalt, siis vähemalt üldmenetluses tehtud kohtulahendis on asjasse puutuva välisriigi õigusel ka peatunud.¹⁴³ Selle puudumisest käsitletavas lahendis järeldab autor, et Eestit on käsitletud omastamise süüteokohana.

Riigikohus on võtnud seisukoha, et [a]sja edasikasutamine pärast kasutus- ja valdusõiguse lõppemist (nt pärast liisingulepingu kehtivat ülesütlemist) rikub küll liisinguandja omandiõigust, kuid ei pruugi manifesteerida valdaja tahet jätta omanik asjast kestvalt ilma ja käituda edaspidi ise asja faktilise omanikuna või lasta seda teha kolmandal isikul. Valdaja tahe võib piirduda sooviga võõrast asja üksnes ajutiselt edasi kasutada. Siiski ei ole välistatud, et asja kasutamises pärast valdusõiguse lõppemist väljendub otsese valdaja soov asi enda või kolmanda isiku kasuks pöörata. Sellise järelduse tegemiseks peab aga olema süüdistuses toodud ja kohtuotsuses tuvastatud mingi asjaolu või asjaolude kogum, mis jätkaks objektiivsele kõrvaltvaatajale mulje, et toimepanija ei taha jätkata asja kasutamist võõrvaldajana, nagu senimaani, vaid omavaldajana, s.t faktilise omanikustaatuse üle võtta (või selle kolmandale isikule anda). Näiteks võib omastamistahte manifesteerimisega olla tegemist siis, kui valdaja toimetab kasutatava asja asukohta, mida omanik ei tea või kust asja väljanõudmine on omaniku jaoks ebamõistlikult koormav. Omastamistahte manifesteerimist võib üldjuhul jaatada ka näiteks siis, kui asja edasikasutamisega kaasneb selle väärtuse oluline vähenemine, kasutusviisi või -intensiivsuse oluline (ebatavaline) muutus või valdaja (kolmanda isiku) esinemine asja omanikuna või vähemalt tegeliku omaniku õiguste selge eitamine.¹⁴⁴

Nii S.Kalašnikovi kui C.Kinki ja I.Dreifeldti juhtumil ei ole nähtu kohtulahendist selgelt kohtu hinnangut selle kohta, miks Eesti oli kohaks, kus isikud manifesteerisid omastamistahte ja milles see täpsemalt seisnes. C.Kinki ja I.Dreifeldti juhtumi lahendist nähtub, et Eesti oli kohaks, kus võeti vastu otsus võõrandada liisinguandjale kuuluvad sõidukid, kus organiseeriti liisinguandjale kuuluvate sõidukite toimetamine välisriigis ja kust sõidukid ka alustasid võõrandamiseks teekonda välisriiki. Hinnates juhtumit selle järgi, kus alustati süüteo katset ehk alustati süüteokoosseisu täideviimist, siis valitsevast objektiiv-subjektiivsest teooriast lähtuva KarS § 25 lg 2 järgi toimus see seal, kus isik oma ettekujutuse järgi teost on vahetult alustanud süüteokoosseisu realiseerimist. Selle kohaselt peab tegijal olema teoplaan (subjektiivne külg), mille kaudu tegu on koosseisu realiseerimisega nii tihedalt seotud, et kui kõrvalisi mõjusid ei ilmne, saabuks vahetult koosseisupärane tagajärg või realiseeruks kogu

---

¹⁴³ Näide kohtupraktikast: PMKo 1-12-9463.

¹⁴⁴ RKKKo 3-1-1-99-15 p 30.

koosseis (objektiivne külg).¹⁴⁵ Eeltoodust nähtub, et Eestit saab käsitleda omastamise süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes, sest siin oli alustatud teoplaanile vastavat tegutsemist ehk alustatud süüteokoosseisu täideviimisega ning mitte seepärast, et siin jäeti omanikule tagastamata temale kuuluv vallasasi.

Kohtupraktika põhjal saab kokkuvõtvalt välja tuua, et sõltumata sellest, kas omastamine on toime pandud Eestiga piirnevalt või piiriüleselt, siis süüteokoha käsitluses erinevusi ei ole. Ajaga on kohtupraktika ühtlustunud ning süüteokohana ei käsitleta võõra vallasasja valdusesse saamist omastamistahte manifesteerimisena ning selle toimumise kohta süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes.

2.5. Lapsporno muul viisil kättesaadavaks tegemise süüteokoht

KarS §-s 178 kuriteona sätestatud süüteokoosseis sätestab karistatava teona lapsporno teose valmistamise, hoidmise, teisele isikule üleandmise, näitamise või muul viisil kättesaadavaks tegemise. KarS kommenteeritud väljaandes on antud §-i kohta toodud, et tegemist on formaalse alternatiiv-aktiivse süüteoga, abstraktse ohudeliktiga.¹⁴⁶ Seda kuritegu on võimalik kas täiel määral, suures või väiksemas osas toime panna infotehnoloogiavahendeid kasutades. Kui heita pilk Eesti kohtupraktikale, siis vastutusele võetud isikud on süüteokoosseisule vastavalt tegutsenud Eestis viibimise ajal. Nähtub ka juhtumeid, kui isik on ise Eestis viibides jaganud lapspornot sisaldavaid faile nii, et neile on juurde pääsetud ka teistest riikidest.¹⁴⁷ Kuid, et isikud on tegutsenud Eestis, siis on KarS kohaldunud lähtudes territoriaalsuspõhimõttest.

Küsimus, milline koht on süüteo toimepanemise koht ja kas isiku saab toimepandu eest Eestis vastutusele võtta, vajab aga lahendamist kõneainet tekitanud Harju Maakohtus ja Tallinna Ringkonnakohtus menetletud kriminaalasjas, milles K.Kenderit süüdistati KarS § 178 järgi lapsporno valmistamises. Lapspornoks olev teos oli valminud Ameerika Ühendriikides ja ka selle kättesaadavaks tegemise ajal viibis K.Kender seal, kuid kasutas selleks veebiportaali nihilist.fm, mille server asus Inglismaal. Teos ise oli eestikeelne ning kui see oli veebiportaali nihilist.fm üles laetud, oli sellele juurdepääs ka Eestis arvutivõrku kasutanutel.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Sootak, J. Karistusõigus, IX vnr 21-22.

¹⁴⁶ Kurm, M. KarSK § 178/2.

¹⁴⁷ Näiteid kohtupraktikast: TlnRnKo 1-14-5410, VMKo 1-15-9980.

¹⁴⁸ HMKo 1-15-11024; TlnRnKo 1-15-11024.

K.Kenderiga seotud kriminaalasja istungil Tallinna Ringkonnakohtus oli prokurör seisukohal, et „[t]eose avaldamine tähendab KarS-i § 178 mõistes selle teisele isikule muul viisil kättesaadavaks tegemist. Avaldades kirjutise vaid Eesti elanikele arusaadavas keeles, oli see eelkõige mõeldud eestlastele, kellest enamik elavad Eesti Vabariigis ja kes said selle kätte meie riigis. Seega pani K. Kender toime teo Eestis kaitstava õigushüve vastu. Kuna KarS § 11 lg 1 kohaselt loetakse teo toimepanemise kohaks koht, kus isik tegutses; isik oli õiguslikult kohustatud tegutsema; koht, kus saabus süüteo koosseisu kuuluv tagajärg või kus see isiku ettekujutuse järgi oleks pidanud saabuma, siis on apellant seisukohal, et lapsporno teose muul viisil kättesaadavaks tegemise koht on Eesti Vabariik ja seega on Eesti Vabariigil selle teo üle territoriaalne jurisdiktsioon vastavalt KarS § 6 lg-le 1.“¹⁴⁹ Prokurör tugines oma väite kinnituseks Riigikohtu varasemale lahendile, milles e-maksuameti keskkonda sisenenud ja seal maksuhaldurile andmeid esitanud isik loeti KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes tegutsenuks Maksu- ja Tolliameti asukohas ning seda sõltumata asjaolust, kus asus arvuti, mille kaudu toimepanija andmete esitamiseks e-maksuameti kontole sisenes või kus asub e-maksuameti server.¹⁵⁰

K.Kenderi juhtum osutus oluliseks asjaolu, et KarS § 178 sätestatud süüteo koosseisu näol on tegemist abstraktse ohudeliktiga. Tallinna Ringkonnakohtus ei nõustunud ülal toodud prokuröri väitega, et K.Kender pani kuriteo toime Eestis põhjendades oma seisukoht järgmiselt - „KarS § 178 lg-s 1 sätestatud kuriteo koosseis on koosseisu kirjelduse mõttes teodelikt, mille koosseis ammendub keelatud teo sooritamisega ega nõua täiendavalt enam mingi materiaalse tagajärje või konkreetse ohu saabumist. Teodelikti puhul on ebaõige võrdsustada koosseisupärase tagajärjega abstraktset ohtu, mille ärahoidmise taotluses võib näha koosseisu kehtestamise kriminaalpoliitilist põhjust. Selline oht on paratamatult üksnes teoreetiline ja selle realiseerumise põhjused [ei] ole vahetult taandatavad ohudelikti koosseisus kirjeldatud teole. Õigusdogmaatiliselt on seega välistatud, et sellise kuriteo toimepanemise kohaks saaks lugeda mingit muud kohta kui see, kus isik tegutses (KarS § 11 lg 1 p 1) või oli kohustatud tegutsema (§ 11 lg 1 p 2). Erinevalt eelviidatud Riigikohtu otsusest, kus arutleti e-maksuameti kaudu käibedeklaratsiooni esitamisel teo koha üle, ei astunud K.K. iseenda administreeritavale veebilehele UNTITLED 12 teksti üles laadides ja seda avalikkusele kättesaadavaks tehes kontakti Eesti Vabariigis asuva ametiasutusega selle ametliku teenuseakna kaudu ega püüdnud saavutada ametiasutuselt õiguslikult siduvaid

---

¹⁴⁹ TlnRnKo 1-15-11024 p 5.1.7.

¹⁵⁰ TlnRnKo 1-15-11024 p 15.3., RKKKo 3-1-1-23-15 p 70. Viidatud Riigikohtu lahendit käsitleb autor hiljem ka alapeatükis 3.1.

otsuseid enda jaoks. Seetõttu ei saa kuidagi väita, et ta oleks mingigi osa etteheidetavast teost realiseerinud Eesti territoriaalse jurisdiktsiooni piirkonnas.“¹⁵¹

Kõrvalepõikena võib öelda, et K.Kenderi teo suhtes ei kohaldunud KarS samas ka lähtuvalt isikupõhimõttest (§ 7 lg 1 p 2). Ringkonnakohus juhtis oma otsuses tähelepanu, et KarS § 7 lg 1 kohaselt on vajalik kontrollida mitte pelgalt identse karistusõigusnormi olemasolu välisriigi õiguses, vaid teo karistatavust (KarS § 2 lg 2). Kuigi tuvastati, et K.Kenderi tegu vastanuks nii Suurbritannias kui Ameerika Ühendriikides kuriteokoosseisule, siis mõlema riigi õiguses sisaldus säte, mis välistas karistamise, kui teos on õigustatav teaduse, kirjanduse, kunsti või õppe või muu üldise hüvega. See erisus KarS-ist tähendas, et identse normi nõuet ei saanud täidetuks lugeda. K.Kenderi teo suhtes ei kohaldunud KarS universaalsuspõhimõttest (§ 8) lähtudes, sest lapsporno valmistamise ja võimaldamise näol ei ole tegemist maailmakuriteoga. Samuti ei olnud võimalik kaaluda KarS-i kohaldumist kaitsepõhimõttest (§ 9 lg 1 p 1) lähtudes, sest see eeldab, et Eesti elanikkonna elu ja tervist kahjustab esimese astme kuritegu. KarS § 178 näol on tegu teise astme kuriteoga.

Käsitatud K.Kenderi juhtumi lahendi valguses saab välja tuua, et pornograafilise teose eestikeelsusest ja Eestis kättesaadavusest veebiportaalil, mida võib lugeda Eesti kultuuriruumi¹⁵² osaks, ei piisa, et lugeda isiku tegutsemiskohaks ka Eesti. Kuid näiteks Taanis täiendati 2008. karistusseadustikku (Straffeloven) §-iga 9a, et lahendada nõ online-informatsiooni kõikjalolust põhjustatud jurisdiktsiooni puutuvaid probleeme. Pildi, heli või tekstiga seotud küberkuritegu, mida levitatakse teisest riigist aga mis on tehtud avalikult juurdepääsetavaks piiramatule hulgale internetikasutajatele, loetakse Taanis toimepanduks, kui levitav materjal on mingi moel eriliselt seotud just Taaniga nt on see taanikeelne või on selle sisu seotud mõne kindla Taanis elavate isikute rühmaga. Nimetatud ubikviteediprintsiibi täiendus ei hõlma mitte üksnes arvuti vaid ka mobiiltelefonide ja muud tüüpi edastamist (levitamist) võimaldavate vahendite kasutamist. Seega hõlmab nimetatud säte laimavate piltide, viirust sisaldava e-posti, lapsporno, vihakõne jms edastamist, kui materjalidel on eriliselt seos Taani või Taanis elavate inimestega, nt. rahvusvähemuste rühmad. Vältimaks riigi lõpmatut jurisdiktsiooni ebaseaduslike materjalide internetis levitamise osas, siis ei ole ubikviteedipõhimõtet laiendatud piiramatult vaid üksnes mõõdukalt ja seda

¹⁵¹ TlnRnKo 1-15-11024 p-d 15.2-15.3.

¹⁵² Mõistet „eesti kultuur“ on käsitlenud Urmas Viik artiklis „Eesti kultuuri muutuvad enesemääratlused“. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul. - Arvutivõrgus <https://inimareng.ee/eesti-kultuurimuutused-avatud-maailmas/eesti-kultuuri-muutuvad-enesemaaatlused/> (22.04.2020).

küberkuritegevusse puutuvalt. Selle põhjenduseks toodi, et kui mõni teine riik valiks selliste kuritegude puhul oma jurisdiktsiooni piiramatult kohaldamise, siis võiks teine riik esitada süüdistuse isikule isegi siis, kui tema üleslaetud materjalid on Taanis seaduspärased ja Taanis teda vastutusele ei oleks võetud.¹⁵³

K.Kenderi juhtumi kõrvale on Eesti kohtupraktikast tuua hilisem, Tartu Maakohtu 12.11.2018 lahend KarS §-i 179 (lapseealise seksuaalne ahvatlemine) järgi kvalifitseeritud juhtumis.¹⁵⁴ Ka nimetatud süüteokoosseis on abstraktseks ohudelikiks¹⁵⁵, kuid erinevalt KarS §-ist 178 sätestatud süüteokoosseisust toimub selle toimepanemine läbi suhtluse. Nimetatud juhtumis süüdistati G.Kukke selles, et tema ajavahemikul 03.03.2018 - 10.03.2018 erinevatel kuupäevadel Rootsi Kuningriigis internetikeskkonna suhtlusportaalil www.facebook.com ahvatles privaatsõnumite vahendusel seksuaalselt 13-aastast X-i, rääkides temaga seksuaalsetel teemadel sh seksuaalvahekorra ja soovis, et X saadaks endast talle seksikaid, alasti pilte ning saatis viimasele pornograafilise sisuga fotofaile.¹⁵⁶ Võrreldes K.Kenderi juhtumiga on G.Kuke juhtum erinev, sest kui esimeses toimus teabe edastamine määratlemata adressaadile, siis teises toimus suhtlemine kahe kindla osapoole vahel – toimus teabe edastamine ja vastuvõtmine. Kahjuks oli G.Kuke juhtum lahendatud kokkuleppemenetluses, kohtuotsuses ei olnud välja toodud identset Rootsi Kuningriigi karistusseaduse sätet. Samas ei saa sellest veel järeldada, et antud juhtumil kohaldus KarS mitte isikulise vaid ruumilise kehtivuse alusel. Viimane tähendaks, et võrreldes K.Kenderi juhtumiga on G.Kuke juhtumil omanud tähendust, et selles toimus suhtlemine kahe kindla osapoole vahel st toimus teabe edastamine ja vastuvõtmine ning mõlemat kohta käsitleti süüteokohana. Et tegemist on abstraktse ohudelikuga, siis Eestit saanuks süüteokohana käsitleda üksnes KarS § 11 lg 1 p 1 järgi so kui isiku tegutsemise kohta ja mitte kui tagajärje saabumise kohta KarS § 11 lg 1 p-de 3, 4 mõttes.¹⁵⁷

---

¹⁵³ International Organisation Of Penal Law, XIXth International Congress of Penal Law, “Information Society and Penal Law” v Rio de Janeiro, Brazil, 31st August to 6th September 2014, Preparatory Colloquium Section 4: General Rapporteur: André Klip Natonal rapporteurs – Denmark: Jørn Vestergaard & Maria Raabye Füchsel. – Arvutivõrgus <http://www.penal.org/sites/default/files/files/RH-5.pdf> (22.04.2020).

¹⁵⁴ TMKo 1-18-8538.

¹⁵⁵ Kurm, M. KarSK § 179/2.

¹⁵⁶ TMKo 1-18-8538.

¹⁵⁷ Autor mõõnab, et G.Kuke juhtum (ning samuti mitmed käesolevas töös käsitletavad juhtumid) väärinuks põhjalikumalt käsitlemist, kui kohtulahendi analüüsil põhinev. Kriminaaltoimiku materjalide põhjal saanuks üheselt välja tuua, mis alusel KarS kehtis ning kas kohus käsitles süüteokohta teisiti võrreldes K.Kenderi juhtumiga, milles ei olnud tegu suhtesüüteoga. Autor piirdus kohtulahendi analüüsiga, sest enam ei võimaldanud käesoleva töö kirjutamise ajaline maht.

Seoses K.Kenderi juhtumi kohtulahendis väljendatud kohtu seisukohtaga, et abstraktse ohudelikti korral saab ei saa süüteokohana käsitleda tagajärje saabumise kohta ning et erialakirjanduses on mitmete autorite poolt avaldatud arvamusega, et seoses info- ja kommunikatsioonitehnoloogiavahendite kasutamise levikuga seda siiski peaks tegema, siis autor otsis võrdluseks, milline hinnang on Saksamaa Liitvabariigi kohtupraktikas antud K.Kenderi juhtumile sarnastele asjaoludele. Kuigi autor ei leidnud võrdlemiseks sarnase süüteokoosseisu lahendeid, siis sealsetel kohtutel on tulnud K.Kenderi juhtumiga sarnased küsimused lahendada piiriülestes StGB § 86a lg 1 p 1 ja StGB §-i 130¹⁵⁸ juhtumites. Näiteks Berliini liidumaa kõrgeim kohus (*Berliner Kammergericht*) lahendas StGB § 86a lg 1 p 1 järgi kvalifitseeritud juhtumit, milles 04.09.1996 Poolas Zabrze–Polenis toimunud Saksamaa ja Poola vahelisele jalgpalli vahetusmängule eelnevalt kõlanud Saksamaa riigihümni ajal staadionil viibinud kohtualune oli koos teiste sakslastest pealtvaatajatega paremat kätt üleval hoides teinud nn „Hitleri tervitust“ („*Hitlergruß*“). Et kohapealt tehti otseülekanne, siis oli toimuv samaaegselt nähtav ka Saksamaal. Liidumaa kõrgeim kohus ei nõustunud esimeses kohtuastmes eelnevalt otsuse teinud Tiergarteni jaoskonnakohtu (*Amtsgericht Tiergarten*) õigeksmõistva otsuse põhjendustega, millest üheks oli, et kuna StGB § 86a lg 1 p 1 on teodelikt, mille süüteokoht on isiku tegutsemise kohas, mis antud juhtumil ei asunud Saksamaal, siis StGB-i kohaldamiseks puudus alus. Liidumaa kõrgeim kohus tõi oma 16.03.1999 otsuses välja, et riigisisese kuriteopaiga jaatamiseks piisab, kui tegu pandi kodumaal toime üksnes osaliselt. Tegu on osaliselt toime pandud Saksamaal, kui seal ilmnevad mõjud, mis on süüteokoosseisu kirjelduse kohaselt teo osaks. StGB § 86a lg 1 p 1 sätestatud süüteokoosseisust on hõlmatud tegevus, millega tehakse sümbolid optiliselt või akustiliselt teatavaks ning toimepanemise kohana on lisaks toimepanija tegutsemisaegsele asukohale hõlmatud ka piirkond, kus tema tegevus oli tajutav. Näiteks, kui sümbolite kasutamine seisneb hüüdlause hääldamises, siis on isiku tegutsemise koht ka akustilises kuuldeulatuses. Helilainete tekke asukohaga piirdumine vastaks vananenud naturalistlikule mõtlemisele kriminaalõiguses ja faktiliste tegude sotsiaalset konteksti hinnataks valesti. Kriminaalsüüdistuse aluseks olev tegu seisneb kommunikatiivses teatavaks tegemises, mis on toime pandud kõikjal, kus sümbol on tajutava objektina kuuldavalt või nähtavalt esitatud ja teadmiseks võetud. Seega, kui piiriala välisriigi poolel hüütakse hüüdlauseid, mida võimendatakse valjuhääldi abil, nii et need on kuuldavad kodumaal, siis on viimane ka tegutsemise koht. Kaasaegsed ülekandetehnoloogiad võimaldavad teavitustegevust pikkade

---

¹⁵⁸ StGB § 86a: Verwenden von Kennzeichen verfassungswidriger Organisationen“, mis autori tõlgitult „Põhiseadusvastaste organisatsioonide sümbolite kasutamine; StGB § 130: Volksverhetzung, mis autori tõlgitult „Vaenu õhutamine“.

vahemaade tagant, mis tähendab, et kohandub ka vastavate süütegude korral isiku tegutsemise koha käsitlus StGB § 9 lg 1 p 1 mõttes. Kui näiteks välismaal viibiv isik teeb raadio või televisiooni vahendusel Saksamaal teatavaks StGB §-s 86a silmas peetava sümboli, siis on tegutsemise kohaks ka Saksamaa.¹⁵⁹

Saksamaa Liidukohtu 12.12.2000 otsusega lahendati juhtum, milles Austraalias viibiv Austraalia kodanik oli internetilehel avaldanud juute halvustavaid seisukohti seoses II maailmasõja aja Auschwitzis toimunuga. Seejuures oli isik kasutanud Saksamaal mitteasuvat serverit, kuid tema poolt avaldatule oli juurdepääs ka Saksamaalt. Kohus tõi oma otsuses välja, et teoga seati ohtu StGB §-iga 130¹⁶⁰ kaitstav õigushüve, siis on süüteokohaks ka Saksamaa ning mõistis isiku süüdi.¹⁶¹ Erikirjanduses avaldatud seisukohtades nähtub, et see otsus põhjustas üksjagu kõneainet¹⁶², sest leiti, et käsitletud süüteokoosseis ei näinud koosseisulise tunnusena ette tagajärge, kuid otsuses oli Saksamaad käsitletud süüteokohana põhjendusel, et see oli tagajärje potentsiaalse saabumise koht. Autor peab vajalikuks märkida, et eelnevalt käsitletud otsusest aastaid hiljem so 03.05.2016 tehtud otsuses oli Saksamaa Liidukohtu seisukoht juba teistsugune. Nimetatud otsusega lahendati juhtum, milles Šveitsis ettekannet tegev Saksa kodanik avaldas seisukohti, millega rikkus StGB §-iga 130 kaitstavat õigushüve. Ettekannet kuulasid ka mitmed Saksa kodanikud, kes loengu järel naasid oma elukohta Saksamaal. Kohtu seisukohalt ei omanud tähtsust asjaolu, kas nimetatud ettekande kuulajad neid seisukohti ka teistele teatavaks tegid, sest oli ilmne, et ettekande sisu oli sobilik häirima avalikku rahu. Kohus leidis, et süüteokohaks ei ole Saksamaa, sest StGB §-is 130 sätestatud süüteokoosseis ei näe ette tagajärge. Et Šveitsi karistusseadus sisaldas identset karistusnormi, siis kohaldati isiku suhtes Saksa karistusseadust StGB §-is 7 lg 2 p 1 sätestatud isikupõhimõtte alusel.¹⁶³

Hilisemast ajast on näitena tuua ka Saksamaa Liidukohtu otsus, millega mõisteti isik StGB § 86a lg 1 p 1 järgi õigeaks. Nimetatud juhtumis oli Tšehhis viibiv Saksa kodanik sealset arvutit kasutades loonud interneti-videoportaal *Youtube* platvormi nimega „*Arische Musikfraktion*“

---

¹⁵⁹ KG [Berlin], 16.03.1999, (5) 1 Ss 7–98 (8–98) = Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1999/47, lk 3500. – Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank; Michael Brunner. Wegen des Hitler-Grüßes im Fernsehen wurden die beiden Männer in Polen zu hohen Geldstrafen verurteilt. – Der Tagespiegel 20.09.1999. – Arvutivõrgus: <https://www.tagesspiegel.de/berlin/wegen-des-hitler-grusses-im-fernsehen-wurden-die-beiden-maenner-in-polen-zu-hohen-geldstrafen-verurteilt/93324.html> (20.04.2020); Mitsch, M. Medienstrafrecht. Berlin Heidelberg: Springer 2012, II vnr 10.

¹⁶⁰ Autor käsitles lahendit ka varem alapeatükis 2.2.

¹⁶¹ BGH, 1. StR 184/00, lk 228.

¹⁶² StGB-BeckOK: Heintschel-Heinegg, v. B. (Hrsg). Beck'sche Online-Kommentare. 45. Edition. Stand: 01.02.2020. München 2020, § 9/20.2. – Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (20.04.2020).

¹⁶³ BGH, 3. StR 449/15, lk 146.

ning laadinud sinna üles pilte haakristist. Kuigi nimetatud platvormi olid vaadanud vähemalt kolm Saksa Liitvabariigi territooriumil viibivat isikut, mõistis kohus isiku õigeks.¹⁶⁴

Arvestades eeltoodut ja käesoleva töö alapeatükis 1.2. käsitletud Rahvusvahelise Karistusõiguse assotsiatsiooni 2014. aasta kongressil „*Information society and penal law*“ süüteokohaga seoses vastu võetud otsuseid, siis võib öelda, et Eesti ja Saksamaa hilisem kohtupraktika on vähemalt osaliselt sellega kooskõlas. Nii K.Kenderi kui viimati käsitletud Saksamaa Liidukohtu 19.08.2014 otsusega lahendatud juhtumi näitel saab välja tuua, et mõlemal juhul oli tegu tegevusdeliktiga, mille toimepanemise asjaolud viitavad *push*-tehnoloogia¹⁶⁵ kasutamisele ning kohtud ei ole süüteokohana käsitlenud kohta, kus oli juurdepääs avaldatud või kättesaadavale teabele.

---

¹⁶⁴ BGH, 3. StR 88/14, 19.08.2014 = Neue Zeitschrift für Strafrecht (NZS) 2015/2, lk 81. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020).

¹⁶⁵ Push-tehnoloogiat käsitles autor varasemalt käesoleva töö alapunktis 1.3.

3. SUHTESÜÜTEOKS OLEVATE FORMAALSETE DELIKTIDE SÜÜTEOKOHT

Käesolevas peatükis käsitleb autor kohtupraktikat sellistes suhtesüüteks olevates formaalsetes deliktides, mille koosseis eeldab süüdlase ja kannatanu suhtlemist ning seega ka kannatanu olemasolu. „Suhtlemine võib olla vahetu [...] või vahendatud [...]; koosseis võib eeldada ka mõlemat [...]“.¹⁶⁶ Autor on käesolevas peatükis käsitletavate süüteokoosseisude hulka valinud lisaks KarS § 120 sätestatud ähvardamisele ja KarS § 212 sätestatud kindlustuskelmusele ka haldusorganile valede andmete esitamises seisnevad süüteokoosseisud KarS § 280 ja maksukorralduse seadus (MKS)¹⁶⁷ § 153¹, sest kuigi kummaski kannatanut ei ole, siis süüteo toimepanemine toimub läbi suhtlemise.¹⁶⁸ Käsitlusest jäävad välja süüteokoosseisud, mis näevad karistatavana ette süüteo ettevalmistamise ja mis on tüübilt tegevusetusdeliktid.

3.1. Haldusorganile valeandmete esitamise süüteokoht

Alates 01.01.2015 kehtiva KarS-i redaktsiooni §-is 280 lg 1 sätestatakse väärteona haldusorganile teadvalt valeandmete esitamine ja lg-2 sama tegu kuriteona kui see on toime pandud eesmärgiga saada ametlik dokument, omandada õigus või vabaneda kohustusest ja kui puudub käesoleva seadustiku §-des 209–213 sätestatud süüteokoosseis. Seaduseelnõu seletuskirja kohaselt on koosseis (lg 1) mõeldud asendama lugematuid väärteokoosseise haruseadustes, mis kõik räägivad andmete esitamata jätmisest või valeandmete esitamisest.¹⁶⁹

„Valeandmed on esitatud siis, kui süüdlane need järelevalveks õigustatud ametnikule (st sellele, kellele neid esitatakse kui õigeid andmeid) sellisel viisil kättesaadavaks teeb (kas optiliselt või akustiliselt), et viimasel on võimalik seal leiduvad juriidilise tähtsusega faktid teadmiseks võtta. Tähtis ei ole, kas isik, kellele valeandmed esitati, ka tegelikult nendega

¹⁶⁶ Sootak, J. Karistusõigus, VI vnr 38.

¹⁶⁷ Maksukorralduse seadus. - RT I, 28.02.2020, 9.

¹⁶⁸ KrMS § 37 lg 1 sätestab muuhulgas: „Riik või muu avaliku võimu kandja on kannatanu üksnes siis, kui tal on õigushüve kahjustamise tõttu tekkinud varaline nõue, mida on võimalik maksma panna kriminaalmenetluses. Väärteomenetluses kannatanu kui menetlusosaline puudub (VTMS § 16) ja väärteo toimepanemisega tekitatud kahju hüvitamine otsustatakse tsiviilseadustes sätestatud alustel ja korras (VTMS § 7).

¹⁶⁹ Seletuskiri 554 SE, lk 74.

lähemalt tutvub ja seal leiduvad faktid arvesse võtab (RK 3-1-1-71-99). Vastav koosseisuelement on täidetud juba ainuüksi andmete tutvumise võimaldamisega.¹⁷⁰

Kui süüvida KarS §-i 280 järgi tehtud kohtulahenditesse, siis selgub, et põhiliselt on süütegu toime pandud vahetu suhtlemise käigus, mille üheks näiteks on liiklusrikkumise toimepanemise järel politseiametnikule enda kohta teise isiku andmete esitamine. Arusaadavalt ei teki selliste juhtumite korral küsimust, kus on isiku tegutsemise koht. Harju Maakohtu 25.10.2012 kokkuleppemenetluses tehtud lahendist nähtub aga juhtum, milles O.Drozdetskaja 26.10.2011 edastas e-kirja teel S.Andreevi esmase tähtajalise elamisloa taotlust menetleva Politsei- ja Piirivalveameti peaspetsialisti A.Mere e-posti aadressile digitaalallkirja kinnituslehe, nagu kuulus see Eesti Töötukassa poolt 03.10.2011 OÜ-le A.G. väljastatud otsuse juurde, kuid tegelikkuses kuulus O.Drozdetskaja poolt e-kirja teel edastatud digitaalallkirja kinnitusleht hoopis Eesti Töötukassa poolt 03.10.2011 a OÜ-le N. väljastatud otsusele.¹⁷¹ Süüdistuses toodud episoodides esitatud andmete kogumist on võimalik järeldada, et isik tegutses Harju Maakohtu kohtualluvuse piirkonnas. Kohtulahendist nähtuvalt oli isik süüteo pannud toime e-posti teel Politsei- ja Piirivalveametiga suheldes, kuid samas ei selgu, kas ka Politsei- ja Piirivalveameti asukohta käsitleti süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes ning kui nii, siis mis põhjendustel.

Enne 01.01.2015 oli valeandmete esitamine karistatav ka MKS §-i 154 järgi so maksuhalduri tegevuse takistamine eest ning menetletud väärteoasjadest nähtub, et kui maksuhaldurile on esitatud andmeid e-posti teel, siis on väärteo toimepanemise kohana käsitletud maksuhalduri juriidilist aadressi, mõningatel juhtudel ka andmete esitaja juriidilist aadressi.¹⁷² Maksuhaldurile on võimalik andmeid esitada ka iseteeninduskeskkonnas ning ka siis on kohaldatud eeltoodud süüteokoha käsitlust. Riigikohus 20.04.2015 otsusega on lahendatud mitte küll materiaals- vaid menetlusõiguslikult pinnalt tõusetunud vaidlus, milles menetlusosalused isikud heitsid kohtuvälisele menetlejale ja maakohtule ette, et nimetatud jätsid nõuetekohaselt põhjendamata, kuidas jõuti järeldusele, et süütegu on toime pandud just äriühingu juriidilisel aadressil. Riigikohus tõi välja, et „[e]nne 1. jaanuari 2015 kehtinud MKS §-s 1531 sätestatud väärteokoosseis oli teodelikt, mitte tagajärjedelikt (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4. mai 2011. a otsus asjas nr 3-1-1-25-11, p 9.2). Samuti on teodelikt

¹⁷⁰ Aas, N. KarSK § 280/3.2; näide kohtupraktikast: VMKo 1-11-14114 lk 20.

¹⁷¹ HMKo 1-12-9646.

¹⁷² Näide kohtupraktikast: HMKo 4-12-3121.

MKS § 1531 kehtivas redaktsioonis ette nähtud väärteokoosseis. Seega saab MKS §-s 1531 ette nähtud süüteo täideviimise koht olla üksnes seal, kus isik tegutses (KarS § 11 lg 1 p 1) või kus ta oli õiguslikult kohustatud tegutsema (KarS § 11 lg 1 p 2). Käesolevas asjas on väärteoprotokollis märgitud ja pole vaidlust selle üle, et M.Kõrgmaa esitas OÜ Sigma Transport 2013 juulikuu käibedeklaratsiooni e-maksuameti (Maksu- ja Tolliameti e-teenuse keskkonna) kaudu. Kolleegium leidis, et sisenedes e-maksuameti keskkonda ja esitades seal maksuhaldurile andmeid, tegutseb isik KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes Maksu- ja Tolliameti asukohas. Seda olenemata asjaolust, kus asus arvuti, mille kaudu toimepanija andmete esitamiseks e-maksuameti kontole sisenes või kus asub e-maksuameti server. Kuigi andmeid sisestatakse ja edastatakse vahetult selleks ette nähtud veebikeskkonnas, tuleb deklaratsiooni esitamise, so isiku tegutsemise kohaks (KarS § 11 lg 1 p 1) lugeda Maksu- ja Tolliameti asukoht.¹⁷³

Eeltoodud Riigikohtu lahendist on juhindunud Viru Maakohus 21.07.2017 otsuses, mis samuti tehtud MKS § 153¹ järgi kvalifitseeritud juhtumis. Antud juhtumis oli menetlusaluseks isikuks juriidilise aadressi järgi Tallinnas asuv, kuid faktiliselt Lääne-Viru maakonnas asuv ja seal ettevõtet käitav osaühing. Lahendist nähtub, et väärteoasja kohtualluvus otsustati viimasena nimetatud asukoha järgi. Nimelt oli menetlusaluste isikute kaitsja esitanud kaebuse kohtuvälise menetleja otsuse vaidlustamiseks Harju Maakohtule, kes edastas selle kohtualluvuse järgsele kohtule so Viru Maakohtu Rakvere kohtumajale.¹⁷⁴ Kuigi väärteoprotokolli teokirjelduses ei olnud nimetatud Lääne-Viru maakonnas asuvat süüteo kohta, kuid et selles oli välja toodud osaühinguga seotud e-deklaratsioonide esitamine, siis leidis kohus, et läbi selle oli väärteo toimepanemise koht välja toodud ning selleks oli Maksu- ja Tolliameti asukoht Lõõtsa 8a, Tallinn.¹⁷⁵

Eeltoodud Riigikohtu lahend¹⁷⁶ on põhjustanud vaidlusi ka kriminaalmenetluse raames seoses kohtualluvusega. Nii on Riigikohtu esimees määrusega otsustanud kohtualluvuse juhtumis, milles prokurör leidis, et maksuhaldurile esitati ebaõigeid andmeid ettevõtte faktilises asukohas Tartu linnas ning kriminaalasja arutamine allub üldise kohtualluvuse alusel Tartu Maakohtule. Kaitsjad taotlesid kaitseaktides KrMS § 24 lg-te 1 ja 2 alusel kriminaalasja saatmist arutamiseks Harju Maakohtule, kuna väidetav kuritegu pandi toime Harju Maakohtu

¹⁷³ RKKKo 3-1-1-23-15 p-d 69-70.

¹⁷⁴ VMKo 4-16-9103 p 3.

¹⁷⁵ VMKo 4-16-9103 p-d 67-68.

¹⁷⁶ RKKKo 3-1-1-23-15.

tööpiirkonnas. Nimelt oli etteheidetav käitumine e-maksuameti kaudu Maksu ja Tolliametile ebaõigete andmete esitamine ning Maksu- ja Tolliameti asukoht on Tallinna linn. Lisaks oli süüdistatavate ja tunnistajate enamuse asukohaks samuti Tallinna linn. Tartu Maakohus edastas kriminaalasja KrMS § 24 lg 2 alusel erandliku kohtualluvuse otsustamiseks Riigikohtu esimehele, sest enamikul seotud isikutest oli puutumus Tallinna linna või Harju Maakohuga. Riigikohtu esimees asus seisukohale, et kuigi kohtumenetluse pooled vaidlesid kuriteo toimepanemise koha üle, siis ei võtnud Tartu Maakohus seisukohta küsimuses, millisele maakohule kriminaalasja arutamine KrMS § 24 lg 1 kohaselt allub. Tartu Maakohus pidanuks Riigikohtu otsuses nr 3-1-1-23-15 väljendatud seisukohtade valguses hindama, kas teo toimepanemise koht on Maksu- ja Tolliameti asukoht või saab selleks olla ka koht, kus juriidilisest isikust süüdistatav faktiliselt tegutses. Kuna maakohus jättis kriminaalasjas poolte vahelise teo toimepanemise koha vaidluse lahendamata, siis ei olnud ta õigustatud esitama taotlust kohtualluvuse määramiseks erandliku kohtualluvuse eeskirjade järgi.¹⁷⁷

Viimati käsitletud kohtulahenditest saab järeldada, et veebiportaali e-maksuamet on käsitletud süüteokohana, millele on omistatud Eestis asuv füüsiline aadress. Kui Eesti riigiasutuse kasutatavad serverid asuvad Eestis, siis KarS-i ruumilise kehtivuse mõttes asubki süüteokoht Eestis. Arusaadav, et serveri asukoha täpne aadress ei oma tähtsust, sest seal võivadki asuda üksnes arvutid ja mitte haldusorgan ise. Autori hinnangul saab antud olukorda käsitleda kui süüteokoha (isiku süüteokoosseisuaegse tegutsemise füüsilise asukoht, serveri asukoht) vahendlikku edasi kandumist teise kohta, mida omakorda käsitletakse isiku tegutsemise kohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes. Kuid nimetatud juhtumites oli eranditult isik teo toimepanemise ajal ka ise füüsiliselt viibinud Eestis. Materiaalõigusesse puutuvalt võib aga teha järelduse, et isik loetakse Eestis tegutsenuks ka siis, kui ta on süüteo toimepanemise ajal füüsiliselt viibinud teises riigis, kuid esitanud maksuhaldurile andmeid läbi e-MTA.¹⁷⁸ Võimalik, et praktikas tulebki ette juhtumeid, kus materiaalsoiguslikus mõttes on võimalik süüteokoha üle otsustada just toetudes ülal käsitletud Riigikohtu seisukohale¹⁷⁹ ning seda mitte ainult maksualaste süütegude puhul. Iseteeninduskeskkonnad on paljudel ametitel ja registritel¹⁸⁰ ning näiteks e-residentsus pakub välisriigi kodanikele turvalist ligipääsu Eesti riigi e-teenustele. E-residendi digi-ID-kaardi omanik saab dokumente digitaalselt allkirjastada ja logida sisse kõikidesse portaalidesse ja infosüsteemidesse, mis tunnistavad Eesti ID-

¹⁷⁷ Sikka, K., Sedman, M, lk 7.

¹⁷⁸ Maksu ja Tolliameti veebiportaal, mis 2019 II poolel asendas varasemalt kasutatud e-maksuameti.

¹⁷⁹ RKKKo 3-1-1-23-15 p 70.

¹⁸⁰ Näiteid kohtupraktikast: TMKo 1-16-198, HMKo 1-17-5705.

kaarti.¹⁸¹ Kuid, kui Eesti riigiasutuse kasutatavad serverid asuvad Eestis, siis materiaalõiguslikus mõttes asubki süüteokoht Eestis ning KarS kohaldub ruumilise kehtivuse alusel. Senise kohtupraktika põhja jääb autorile mulje, et pigem võib selline süüteokoha käsitus põhjustada vaidluseid üldisesse kohtualluvusse puutuvalt ja mitte käsitlust ennast kahtluse alla seadvalt.

3.2. Ähvardamise süüteokoht

Vastavalt KarS § 120 sätestatule on ähvardamine kuritegu, kui see on seisnenud tapmisega, tervisekahjustuse tekitamisega või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega ähvardamises, kui on olnud alust karta ähvarduse täideviimist.

KarS kommentaaride kohaselt on ähvardamise näol tegemist spetsiifilise teokirjeldusega alternatiiv-aktiivse teodeliktiga. Objektiivse koosseisu moodustab spetsiifiline tegu – ähvardamine so kahju tekitamise kavatsuse teadvustamine, mis on suunatud konkreetsetes kannatanus hirmutunde tekitamisele ning peab olema öeldud või muul viisil jäetud mulje, et kahju tekitamine sõltub ähvardaja tahtest. Kuritegu ei ole lõpule viidud mitte ähvarduse väljendamise, vaid selle teatavaks saamisega kannatanule.¹⁸² Need kohad võivad füüsilise asukoha mõttes kokku langeda, sest sageli on ähvardaja kuritegu toime pannes teoobjektiga koos. Kuid kohtupraktikast nähtub ridamisi juhtumeid, kui nimetatud isikud asuvad kuriteo ajal erinevates kohtades. Võimalik, et ähvarduse väljendamine ja sellest teadlikuks saamine toimuvad erinevatel aegadel. Kui ähvardamise ajal viibivad ähvardaja ja ähvardatu erinevates asukohtades, siis ütleks, et tegemist on distantsdeliktiga. Erialakirjanduses on distantsdelikti kohta kirjutatud, et „[k]ui tegu ja tagajärg või teo osad on ajaliselt ja ruumiliselt lahutatud, on tegemist distantsdeliktiga. Ka selliste juhtude jaoks näevad § 11 lg 1 p-d 1 ja 3 ette võimaluse lugeda süüteo kohaks nii teo kui ka tagajärje saabumise koha.“¹⁸³

Erialakirjanduses on distantsdeliktide käsitluses välja toodud, et teatud teodeliktide koosseisude korral (nt laim või solvamine, meil küll dekriminaliseeritud) on selgelt eristatavad tegu (nt solvava teksti ülespanek internetti või kirjutise avaldamine ühes riigis) ja sellega kaasnev tagajärg (solvangu teatavaks saamine teises riigis) kui süüteo tegelik

¹⁸¹ e-residentsus. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus – Arvutivõrgus: <https://www.eas.ee/teenus/e-residentsus/> (19.04.20202).

¹⁸² Kurm, M. KarSK § 120/2 jj.

¹⁸³ Sootak, J. Karistusõigus, III vnr 246.

toimumine teodelikti piires. Selle käsitluse põhjendus toetub § 11 tõlgendusele, mille kohaselt nimetatud sätte eesmärk on lülitada süüteokohast välja need, kus ilmneb mõni teo selline järelmõju, mis on koosseisu kaitseala seisukohalt irrelevantne ning mille ilmnemise koha arvestamine süüteokohaks laiendaks alusetult normi kohaldamisala. Ning vastupidi, § 11 regulatsioonialasse tuleb lugeda need teo või tagajärje osad, mis kuuluvad süüteokoosseisu kaitsealasse.¹⁸⁴

Töö autori hinnangul on eeltoodu kohalduv ka ähvardamise korral ning kannatanupoolne ähvardusest teadasaamine on käsitatav just sellise tagajärjena. Kuid, et kõik jääb teodelikti piiridesse, siis peaks ka tagajärje saabumise koht olema käsitletav süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes, mitte aga KarS § 11 lg 1 p 3 järgi, mis kohaldub materiaalsete deliktide korral. Samas leiab erialakirjandusest, et ähvardamist on käsitletud kui konkreetset ohudelikti.¹⁸⁵ Käesoleva töö alapeatükis 1.4. on deliktitüüpide käsituses välja toodud, et konkreetne ohudelikt on tüübilt tagajärjedelikt, mis ei ole formaalne delikt.

Juridicas 2015 avaldatud, küll KarS §-le 119¹ keskendunud artiklis on autorid näitlikustamiseks välja toodud ähvardamise süüteokoosseisu tunnuse „kui on olnud alust karta ähvarduse täideviimist“ kohta leidnud, et „[v]õiks väita, et viimases ilmnebki süüteo kannatanu vaimset tervist kahjustav iseloom: kui kannatanul oli alust karta ähvarduse täideviimist, valdas teda hirmutunne, mis rohkemal või vähemal määral kahjustas tema psüühikat. Seega võib öelda, et ka KarS § 120 pole päris puhas teodelikt“.¹⁸⁶

Ka kohtupraktikast ilmneb, et ähvardamise juhtumites on tähtsustatud ähvardatul hirmutunde tekkimist. Riigikohtus on 01.04.2008 lahenduse saanud juhtum, milles I.Puuramit süüdistati KarS § 120 järgi selles, et ta ähvardas korduvalt telefoni teel V.S.-i tapmisega ning vara süütamisega. V.S. oli pidanud kõiki ähvardusi tõsiseltvõetavataks, kuid hirmu tundis vaid tapmisähvardusest. Kui Pärnu Maakohus mõistis I.Puurami kõigis ähvardamise episoodides süüdi, siis Tallinna Ringkonnakohus leidis, et kuna I.Puurami süütamisähvardused ei tekitanud V.S.-is hirmu, siis ei saa rääkida lõpule viidud teost, sest saabumata jäi KarS § 120 sätestatud tagajärg – kannatanu hirm, et tema vara rikutakse või hävitatakse. Riigikohus

---

¹⁸⁴ Sootak, J. Karistusõigus, III vnr 249.

¹⁸⁵ Sootak, J. Seadusainsus. Kui isiku tegu vastab mitmele süüteokoosseisule, siis mitme järgi ja kuidas ta tegelikult vastutab? - Juridica 2010/1, lk 11-23; Justiitsminister: karistades ei saa ühiskonda sallivamaks ravida. – Veebiväljaanne Objektiiv 06.01.2016. – Arvutivõrgus: <https://objektiiv.ee/justiitsminister-karistades-ei-saa-uhiskonda-sallivamaks-ravida/> (20-04.2020).

¹⁸⁶ Soo, A., Sisask, B. Karistusseadustiku § 119¹ ehk tõenduslike probleemide ületamine materiaalõiguse abil. - Juridica 2015/1, lk 46.

hindas eeltoodud ringkonnakohtu seisukoha õigeks ning tõi seisukohas välja, et: „[v]õttes arvesse, et KarS §-ga 120 kaitstakse inimese vaimset tervist, on ähvardamine karistatav põhjusel, et sellega tekitatakse kannatanus hirmutunnet. Seega kujutab ähvardamine endast psüühilise vägivalla kasutamist. Järelikult saab süüdlase karistamine ähvardamise eest kõne alla tulla vaid siis, kui ähvardatu peab süüdlase käitumise tõttu oma elu, tervist või vara ohustatuks. Vastupidisel juhul puudub alus heita ähvardajale ette KarS § 120 objektiivse koosseisu realiseerimist.“¹⁸⁷ Riigikohtu otsus ei loo materiaalsoiguse kohaldamise küsimustes küll vahetult kehtivat ja teisi õiguse rakendajaid siduvat normi, kuid tõenäosus, et sarnastes asjades tehakse Riigikohtus ka edaspidi samasugune otsus, annab Riigikohtu lahendile n.ö faktilise siduvuse.¹⁸⁸

Hilisemast Tallinna Ringkonnakohtu 30.04.2014 lahendist nähtub piiriülese ähvardamise juhtum, milles Soomes viibiv Ü.Velleste saatis ähvardused sms-ide ja e-kirjadega Eestis viibivale M.P.-le. Ringkonnakohus oli seisukohal, et „M. P. viibis ähvarduste saamise ajal Eestis, mille tõttu on kuritegu KarS § 11 lg 1 p 3 järgi toime pandud Eesti Vabariigis ning sellele kohaldatakse KarS § 6 lg 1 alusel Eesti karistusõigust. Eesti karistusõigus oleks kohaldatav ka KarS § 7 lg 1 p-de 1 ja 3 alusel, sest teise isiku elu või tervise kahjustamisega ähvardamine on Soome õiguse järgi samuti kriminaalkorras karistatav.“¹⁸⁹ Seega ei pidanud kohus Eestit isiku tegutsemise kohaks KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes. Kohtu poolt välja toodud KarS-i kohaldamise aluste osas jäi aga autorile arvamus, et kohus ei olnud ühesel seisukohal, kas KarS § 120 koosseisu käsitleda formaalse või materiaalse deliktina.

Juba ülal nimetatud Juridica artikli autorid peatusid ka KarS-is sätestatud koosseisulisanditel ning tõid KarS 384¹ näitel välja, et objektiivne koosseisuväline karistatavuseeldus täidab isiku vastutuse kitsendamise rolli (Isikut karistatakse üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotiavalduse menetluse raugemise tõttu pankrotti välja kuulutamata)¹⁹⁰. Nimetatud koosseisulisand on §-is 384¹ sätestatud eraldi lg-s 2 ning süüteoosseisu on hästi mõistetav. Kui pöörduda tagasi ähvardamise juurde, siis autori hinnangul on „kui on olnud alust karta ähvarduse täideviimist“ võimalik hinnata kitsendava koosseisulisandina – ähvardaja tegutseb teoobjektis hirmutunde tekitamise eesmärgil ja ähvardus on veenev ka objektiivse kõrvalseisja seisukohalt. Sellise tõlgenduse kohaselt oleks süüteoosseis selgelt käsitletav teodeliktina ja kuritegu lõpule viidud ähvarduse kannatanule

¹⁸⁷ RKKKo 3-1-1-59-11 p 10.1-10.2.

¹⁸⁸ RKKKo 3-1-1-101-07 p 14; näide kohtupraktikast: HMKo 1-16-406.

¹⁸⁹ [TlnRnKo 1-11-12883], RKKKo 3-1-1-73-14 p 4.7.

¹⁹⁰ Soo, A., Sisask, B., lk 48.

teatavaks saamisega. Sellisel juhul „kannatanu hirmutunne“ oleks koosseisuväline tunnus ning süüteo koosseisu täidetuse seisukohalt tähendust ei omaks.

Olukord on võimalik lahendada näiteks kas Riigikohtu-poolse süüteo koosseisu objektiivsete tunnuste uue hindamise ja edasise kohtupraktika suunamisega või siis seadusandjapoolse süüteo koosseisu täpsustamisega. Samas süüteokoha mõttes ei ole vahet, kas see on deliktitüübilt formaalne või materiaalne, kui küsimuse all on, kas teoobjekti-poolset ähvardusest teada saamise kohta käsitleda isiku tegutsemise kohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes või mitte. Autori hinnangul senine kohtupraktika seda kohta isiku tegutsemise kohana ei käsitlenud.

3.3. Kindlustuskelmuse süüteokoht

KarS § 212 sätestatud kindlustuskelmuse süüteo koosseis seisneb kindlustusjuhtumi esile kutsumises või kindlustusjuhtumi toimumise kohta ebaõige ettekujutuse loomises kindlustusandjalt kindlustushüvitise saamise eesmärgil. Kindlustuskelmuse süüteo koosseisus on kaks teoalternatiivi, kuid süüteo koosseisu täitmiseks piisab juba ühest. Autori analüüsitud kohtulahendites on alati olnud täidetud teine teoalternatiiv, mõningate juhtudel lisaks ka esimene. Teoühitsuse põhimõtte järgi on mõlema teoalternatiivi realiseerimisel tegemist sama teo osategudega.¹⁹¹

Kindlustuskelmuse süüteo koosseis on püsinud muutumatuna KarS-i kehtima hakkamisest saadik. Enne KarS-i kehtinud KrK-s¹⁹² kindlustuskelmuse erikoosseis puudus ning juhtumid kvalifitseeriti üldkoosseisuks oleva kelmusena ning kindlustuspettus loeti lõpule viiduks varalise kasu saamisega süüdlase poolt. Kindlustuspettuse katsega oli aga tegemist juhul, kui süüdlane tegutses varalise kasu saamise eesmärgil, kuid pettusele vaatamata jäi varaline kasu tema tahtest olenemata asjaoludel saamata.¹⁹³ Eelnevast nähtub, et KarS-i kindlustuskelmuse deliktitüüp on võrrelduna KrK-ga erinev – varasema tagajärjedelikti asemel on kärbitud delikt. Kindlustuskelmuse deliktitüüp oli välja toodud ka 2002. välja antud esimeses KarS kommenteeritud väljaandes ja viidatud sarnasusele KarS § 214 sätestatud väljapressimise

---

¹⁹¹ Näide kohtupraktikast: RKKKo 1-15-11032 p 34.

¹⁹² Kriminaalkodeks. - RT 1992, 20, 288.

¹⁹³ Press, J. Kindlustuspettus.- Juridica 1997/7, lk 341-345.

koosseisuga.¹⁹⁴ Süüteokoha mõttes tähendab see, et kui varem tuli süüteokohana käsitleda nii isiku tegutsemise (KarS § 11 lg 1 p 1) kui tagajärje saabumise kohta (KarS § 11 lg 1 p 3, 4), siis nüüd üksnes esimest. Sellest erinevusest tulenevalt analüüsib autor järgnevalt, kuidas see muutus on KarS-i kehtivusaegses kohtupraktikas süüteokoha käsitluses avaldunud, et kas süüteokohana on käsitletud siiski ka tagajärje saabumise kohta või üksnes isiku tegutsemise kohta. Viimati nimetatu osas pöörab autor tähelepanu ka asjaolule, et kindlustusandjale kindlustusjuhtumist teatamiseks ei pea alati kohale minema, vaid seda saab teha nii kindlustusandja kodulehe kaudu¹⁹⁵ kui ka e-posti teel. Distantseeritumale suhtlemisele on kindlasti kaasa aidanud 2002-st aastast kasutatav digitaalse allkirja võimalus.¹⁹⁶ Seega pöörab autori tähelepanu ka sellele, millist kohta täpsemat on käsitletud isiku tegutsemise kohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes.

Riigi Teataja veebiväljaandest leitav esimene kindlustuskelmuse juhtumi lahend on tehtud Viru Maakohtu poolt 10.05.2006.¹⁹⁷ Tegu ise leidis aset detsembris 2004, so KarS-i kehtivuse ajal. Kohtuotsuses toodud süüdistuse kohaselt T.K. oli P.A. kaasaaitamisel Rakveres tahtlikult põhjustanud liiklusõnnetuse ning seejärel esitas nii ise kui P.A. kaasabil kindlustusandjale valede andmetega dokumente püüdes seeläbi luua väärkujutluse kindlustusjuhtumi toimumise kohta ja esitades ka nõude kindlustushüvitise saamiseks. Kohtueelsel uurimisel oli T.K.-le süüks arvatud tegu kvalifitseeritud KarS § 212 lg 1 - 25 lg 2 so kindlustuskelmuse katse järgi ja kohus tunnistas T.K. selle järgi ka süüdi. Tartu Maakohtu 30.10.2007. lahendist nähtub asjaoludelt sarnases juhtumis kohtu kaalutlemine, kas isiku poolt toimepandu näol on tegu KarS §-s 212 toodud kindlustuskelmuse või kelmuse (KarS § 209) katsega.¹⁹⁸ Riigikohtu 14.12.2007 lahendis on käsitletud enne KarS-i kehtima hakkamist toime pandud KrK § 143 lg 1 - § 15 lg 1 järgi kvalifitseeritud kelmuse katse juhtumit, mille osas madalama astme kohus oli välja toonud, et peale 01.09.2002 on tegu kvalifitseeritav KarS §-i 212 lg 1 järgi.¹⁹⁹ Ka nimetatud Riigikohtu otsusest hilisemate kohtulahendite hulgas on veel selliseid, milles kohtud on olnud seisukohal, et kui kindlustusandjat ei ole õnnestunud eksimusse viia või on eksitamisest aru saadud enne kindlustushüvitise välja maksmist, siis on isiku tegu jäänud

---

¹⁹⁴ Erinevalt kindlustuskelmusest oli väljapressimise süüteokoosseis ka KrK kehtivuse ajal tüübilt kärbitud delikt ning kohtupraktikas võis vähemalt süüteokoha osas jätkata KrK kehtivuse ajal väljakujunenud seisukohtade arvestamisega.

¹⁹⁵ Vaata näitena: If P&C Insurance AS reisikahju juhtumist teavitamise ankeet. – Arvutivõrgus: <https://ekindlustus.if.ee/et/kahjukasitus/reisikahju/> (19.04.2020).

¹⁹⁶ Digiallkirja ajaloost Eestis. – Veebiväljaanne Forte 14.11.2012. – Arvutivõrgus: <https://forte.delfi.ee/news/digi/digiallkirja-ajaloost-estis?id=65264172> (20.04.2020).

¹⁹⁷ VMKo 1-06-6001.

¹⁹⁸ TMKo 1-07-6557.

¹⁹⁹ RKKKo 3-1-1-30-07.

katse staadiumisse.²⁰⁰ Mõnes kohtuotsuses on jällegi selgelt välja toodud, et kindlustuskelmust ei käsitleta materiaalse deliktina. Näiteks Tallinna Ringkonnakohtu 17.12.2010 lahendist nähtub kohtu seisukoht: „Ehkki O.Prudnichenkovile kindlustushüvitist välja ei makstud, ei ole siiski tegemist kuriteo katsega, sest antud koosseis kujutab endast analoogselt väljapressimisega nn kärbitud süüteokoosseisu, mis materiaalist tagajärge ei nõua.“²⁰¹ Kui Riigikohtu 13.05.2011 lahendis oli väljendanud seisukoht: „Kindlustuskelmuse puhul on [...] tegu kärbitud süüteokoosseisuga, mille lõpule viimiseks piisab KarS § 212 objektiivse koosseisu kahest alternatiivist ühe realiseerimisest [...]. Seega on kindlustuskelmuse objektiivne koosseis täidetud juba pettusliku teo toimepanemisega ning muud KarS § 209 järgi kelmuse põhikoosseisus ettenähtud tunnused - eksimus, varakäsutus ja varalise kasu saamine - pole siinkohal nõutavad. Kindlustuskelmuse kui kelmuse erikoosseisu "kärbitus" avaldubki seega objektiivsete tunnuste väiksemas arvus.“²⁰² Peale nimetatud otsust tehtud kohtulahenditest nähtub, et sellest hiljem sarnastes juhtumites kohtu alla antud isikuid ei ole süüdistatud ega süüdi mõistetud kindlustuskelmuse katses vaid lõpule viidud süüteos. Seega, kui seni kohati oligi süüteokohana käsitletud ka tagajärje saabumise kohta, siis hiljem enam mitte.

Kohtumenetluses lahenduse saanud kindlustuskelmuse juhtumite osas peab välja tooma, et nende hulgas on piiriüleselt toime pandud juhtumeid vähe. Üheks näiteks on autori poolt ka ülal²⁰³ käsitletud Harju Maakohtu 27.03.2017 lahend, siis küll dokumendi võltsimise episoodi osas. Nimetatud lahendist nähtub, et 23.03.2012 informeeriti e-posti teel kindlustusandjat sellest, et kindlustusvõtja O.Koort sattus Venemaal viibimise ajal erakorraliselt haiglasse ning jäi ravile. 02.04.2012 esitas O.Koort e-posti teel²⁰⁴ kindlustusandjale hüvitistaotluse ravikulude hüvitamiseks. Tegelikult oli O.Koort Venemaal viibimise ajal pöördunud meditsiiniteenuste osutaja poole kindlustusandjale teavitatust erineval põhjusel ning talle osutatud meditsiiniteenuste kogumaksumus oli väiksem sellest, mida ta kindlustusandjalt kahjuhüvitisena taotles. 10.04.2012 makseotsusega hüvitas kindlustusandja O.Koorti taotluse täies ulatuses ja see kanti tema Swedbank'i kontole.²⁰⁵ Et kindlustushüvitis maksti välja suhteliselt kiiresti ja kriminaalasja kohtueelset menetlust alustati alles 2013. aastal²⁰⁶, siis võib

---

²⁰⁰ Näiteid kohtupraktikast: TMKo 1-07-8572, HMKo 1-10-1215.

²⁰¹ TlnRnKo 1-10-11081.

²⁰² RKKKo 3-1-1-32-11 p 8.

²⁰³ Vt käesoleva töö alapeatükk 2.2.

²⁰⁴ Kohtuotsuses on süüteo toimepanemiseks kasutatud e-posti aadressi andmed täies ulatuses varjatud.

²⁰⁵ HMKo 1-17-2853.

²⁰⁶ See on järeldatav kriminaalasja kohtueelse menetluse numbrist „13730000416“. Sellest esimesed kaks numbrit so „13“ tähistavad kriminaalmenetluse alustamise aastat, mis on 2013., kolmas ja neljas number so „73“ tähistavad kriminaalmenetlust alustanud asutust, milleks antud juhtumil on prokuratuur.

järeldada, et kindlustuskelmuse kahtlus tekkis ja kuriteokaebus esitati alles peale kindlustushüvitise väljamaksmist. Antud lahend on tehtud kokkuleppemenetluses ja kahjuks on selles toodu põhjal raske üheselt järeldada, milliseid kohti süüteokohana käsitleti. Ilmne on, et Eesti oli tagajärje saabumise kohaks - kindlustusvõtja sai varalist kasu kindlustushüvitise pangakontole laekumisega. Samas ühtlustas juba ülal käsitletud Riigikohtu 13.05.2011 lahend kohtupraktika, et isiku tegutsemisest väljapoole jäävad eksimus, varakäsutus ja varalise kasu saamine kindlustuskelmuse süüteokoosseisu ei kuulu. Kuid lahendist ei nähtu, kus O.Koort mõlema osateo ajal viibis ja kas ta enne kindlustushüvitise saamist viibis Eestis füüsiliselt ja seoses kindlustusjuhtumiga kindlustusandjaga suhtles. See oleks käsitatav osateona ja süüteokoht asuks Eestis. Lahendist ei nähtu ka seda, kas Eestis asus kindlustusjuhtumiga seoses kindlustusandjaga suhtlemiseks kasutatud e-posti aadressi majutava teenusepakkuja server. Samas ei nähtu lahendist andmeid Venemaa identse karistusnormi väljaselgitamise kohta, mida eeldab Eesti karistusõiguse kohaldamine isikupõhimõttest tulenevalt (KarS § 7).

Analüüsitud kohtulahendite põhjal peab aga autor välja tooma, et ei ole võimalik järeldada, et süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes on käsitletud kindlustusandja-poolset kindlustusjuhtumist teada saamise kohta. Seda järeldust kinnitab autori jaoks ka võrdluseks analüüsitud kohtupraktika kelmuse (KarS § 209) piiriülestes juhtumites. Näiteks nähtub Harju Maakohtu 20.10.2011 lahendist juhtum, milles W.Mängel Läti Vabariigis viibimise ajal avaldas internetiühendusega arvuti vahendusel internetiportaalis www.okidoki.ee pakkudes müügiks mobiiltelefoni Iphone, kuid mida ei kavatsenud müüa algusest peale. Sellele pakkumisele reageeris Soomes viibiv R.S., kes pettuse mõjul lasi oma Eestis viibival abikaasal teha W.Mängelile ülekande.²⁰⁷ Kohtuotsuses toodust saab järeldada, et Eestit ja ka Soomet süüteokohana ei käsitletud, sest tõendite hulgas on ära toodud Läti Riigiprokuratuuri kinnitus, et Läti Vabariigi kriminaalkoodeksi kohaselt on kelmus kuritegu ning W.Mängelile inkrimineeritud kelmustes omab see tähtsust KarS § 7 lg 1 tähenduses.²⁰⁸

---

²⁰⁷ HMKo 1-11-10732.

²⁰⁸ Enne 01.01.2015 kehtinud KarS redaktsioonis oli kelmus (KarS § 209) sätestatud materiaalse deliktina, mille koosseisuliseks tagajärjeks oli varalise kasu saamine. 01.01.2015 kehtima hakanud KarS redaktsioonis jäi kelmuse deliktitüüp samaks, kuid koosseisuliseks tagajärjeks on varalise kahju tekkimine. W.Mängeli juhtum on heaks näiteks, et süüteokohana KarS § 11 lg 1 mõttes ei ole käsitletud kõigi koosseisuliste tunnuste avaldumise kohta – tunnused „eksimus“ ja „varakäsutus“ toimuvad kannatanu asukohas. W.Mängeli juhtum asusid need vastavalt Soomes ja Eestis, kuid kumbagi süüteokohana ei käsitletud. KarS-i kohaldati isikupõhimõttest lähtuvalt ja välja selgitati identne Läti karistusnorm.

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et ajaga on kindlustuskelmuse kohtupraktika ühtlustunud ning varalise kahju kui koosseisuvälise tunnuse avaldumise kohta süüteokohana ei käsitleta. Samas ei saa üheselt välja tuua, et isiku tegutsemise kohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes oleks käsitletud veel teisigi kohti, kui see, kus isik süüteokoosseisu tunnusetele vastavat tegu toime pannes füüsiliselt viibis. Seda põhjusel, et analüüsitud kohtulahendite hulgas ei olnud ühtegi juhtumit, milles süüteokohana olnuks välja toodud süüteo toimepanemisel isiku poolt kasutatud serveri asukoht või koht, kuhu isiku tegutsemine vahendlikult edasikandunuks oleks loetud.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös analüüsitud kohtulahendite põhjal tõdes autor, et kui igal süüteol on koht, siis isiku iga tegutsemise koht ei pruugi veel süüteokoht olla. Ubikviteedipõhimõtte kohaselt on süüteokoht igal pool, kus ilmnevad süüteokoosseisu asjaolud. Selline seisukoht on seletatav arutluskäiguga, et kõik koosseisu asjaolud kirjeldavad võrdselt teo ebaõigussisu ning ühe eelistamine teisele ei ole põhjendatud. Eesti lähtub ubikviteedipõhimõttest alates karistusseadustiku (KarS) kehtima hakkamisest 01.09.2002.

Käesoleva magistritöö uurimisobjektideks olid ubikviteedipõhimõtte olemus ja seos deliktitüüpidega ning selle kohaldamine kohtupraktikas.

Käesoleva töö esimeses peatükis antakse mitmekülgne ülevaade ubikviteedipõhimõtte olemusest ja olulisusest ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia mõjust põhimõtte kohaldamisele. Viimati nimetatu omab tähendust, sest kuni selleni oli ubikviteedipõhimõtte kohaldamine territoriaalse jurisdiktsiooni keskne, kuid sellest alates on tulnud arvestada nt arvutivõrgu kui mitte ühegi riigi jurisdiktsiooni alla kuuluva omaette keskkonnaga. Autor käsitles ka põhimõtte seost kohtualluvusega, sest isiku tegutsemise koha järgi määratakse üldine kohtualluvus. Et põhimõtte kohaldamist mõjutab oluliselt süüteokoosseisu deliktitüüp, siis oli vajalik anda põhjalik ülevaade ka nendest tüüpidest.

Käesoleva töö teises ja kolmandas peatükis oli esitatud Eesti kohtupraktika keskne empiiriline analüüs, mille eesmärgiks oli kontrollida autori püstitatud hüpoteesi „Kohtupraktikas on formaalsete deliktide korral süüteokohana käsitletud vaid isiku süüteokoosseisu tunnustele vastava tegutsemise aegset füüsilist asukohta ja kui on kasutatud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid, siis ka serveri asukohta“.

Autor analüüsis nii Eestis siseriiklikult toime pandud süüteojuhtumite kohtulahendeid, kuid võimalikult palju ka piiriüleseid juhtumeid. Viimati nimetatutes on süüteokohtade toimepanemise kohta puutuvat käsitletud tavapärasest ehk põhjalikumaltki, sest ühest ja selget vastust vajab küsimus, kas Eesti karistusõiguse kohaldamiseks on alus. Analüüsi käigus oli mõningatel juhtudel Eesti kohtupraktikat kõrvutatud Saksamaa Liitvabariigi kohtute seisukohtadega, sest Eesti kohtud on mitmetes kohtulahendites võtnud neid eeskujuks.

Empiiriline analüüs põhines formaalseteks deliktideks olevate süüteoüksuste kohtulahenditele. Formaalse delikti korral on süüteokoht iga koht, kus täideti mõni üksusutunnus. Ei ole küll välistatud, et faktiliselt toob ka formaalne delikt kaasa kahjuliku tagajärje, kuid õiguslikus mõttes tagajärge ei ole ning tagajärje faktilise saabumise koht ei ole käsitletav süüteokohana. Analüüsiks valitud formaalsete deliktide puhul oli ühiseks tunnuseks, et tegemist on tegevusdeliktidega, mille süüteoüksus ei ole ette nähtud vastutust süüteo ettevalmistamise eest ning see tähendab, et isiku tegutsemise ruumist KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes on süüteokohana käsitletav kitsam osa. Autor valis käsitlemiseks süüteoüksused, mille kohta on kas erialakirjanduses tõstatatud küsimusi või kohtulahendites tõusetunud probleemkohti just süüteokohta puutuvalt.

Käesolevas töös käsitletud süüteoüksused olid jagatud kaheks sõltuvalt sellest, kas süüteo toimepanemine toimus läbi suhtlemise või mitte. Teises peatükis analüüsis autor kohtupraktikat neis süütegudes, mille toimepanek ei toimunud läbi suhtlemise ning käsitletud süüteoüksusteks olid NPALS § 15¹ teoalternatiivina sätestatud narkootilise aine arsti ettekirjutuseta tarvitamine, KarS §-is 344 sätestatud dokumendi võltsimine, ebaseaduslikus sisseveos seisnevad süüteoüksused KarS § 391, KarS § 184 ja JäätS § 120⁵, KarS § 201 sätestatud omastamine ja KarS §-is 178 teoalternatiivina sätestatud lapspornograafia muul viisil kättesaadavaks tegemine.

Narkootilise aine arsti ettekirjutuseta tarvitamise, mille üksus on püsinud sisuliselt muutumatuna kehtima hakkamisest saati, kohtupraktikast nähtus, et kuni Riigikohtu 2009. aasta lahenditeni 3-1-1-16-09 ja 3-1-1-49-09 käsitlesid kohtud väärteoüksuse materiaalse deliktina, mille süüteokohtadeks olid isiku tegutsemise kohana (KarS § 11 lg 1 p 1) narkootilise aine manustamise koht ja tagajärje saabumise kohana (KarS § 11 lg 1 p 3) isiku narkootilises joobes oleku koht. Nimetatud Riigikohtu lahendites tõi kohus välja, et antud süüteoüksus on tüübilt abstraktne ohudelik ja karistatav tegu seisneb üksnes narkootilise aine arsti ettekirjutuseta manustamises, millega ei ole hõlmatud isikul tekkinud joobeseisund. Hilisemas kohtupraktikas on süüteokohana käsitletud üksnes isiku tegutsemise kohta ning kui see on toimunud välisriigis, siis Eestit ei saa süüteokohana käsitleda ning KarS-i kohaldamiseks puudub alus.

Dokumendi võltsimise süüteoüksuse kohta on erialakirjanduses välja toodud, et selle puhul võib tulla kõne alla liigitamine abstraktse ohudelikti alaliigina eristatavaks potentsiaalseks ohudelikteks. Eesti kohtupraktika analüüs tõi välja, et kohtud on dokumendi võltsimise

süüteokohana käsitletud siiski üksnes isiku süüteokoosseisu aegse füüsilise viibimise asukohta (KarS § 11 lg 1 p 1) ning mitte potentsiaalse ohu avaldumise kui tagajärje saabumise kohta (KarS § 11 lg 1 p 3, 4).

Ebaseaduslikus sisseveos seisnevate süüteokoosseisude kohtupraktika analüüs tõi välja, et varasemalt on madalama astme kohtud isiku süüdi mõistnud ka juhtumil, kui Eestisse teel olnud isikul oli tuvastatud süüteokoosseisus silmas peetud kauba ebaseadusliku sisseveo eesmärk, kuigi Eesti Vabariigi piiri ületamisega ei olnud veel alustatud. Riigikohtu 18.02.2013 lahend 3-1-1-89-12 suunas kohtupraktikat, et isiku saab KarS § 392 (alates 01.01.2015 KarS § 184 teoalternatiivi) järgi vastutusele võtta üksnes siis, kui isik on vahetult alustanud süüteo toimepanemisega, so vähemalt vahetult alustanud Euroopa Ühenduse või Eesti Vabariigi piiri ületamist. Hilisemast kohtupraktikast nähtub ka juhtumeid, kui kohus on süüteokoosseisu käsitletud materiaalse deliktina, kuid neil juhtumitel on isik Eesti Vabariigi riigipiiri ka ületanud. Seega on süüteokoht asunud Eestis sõltumata sellest, kas see on liigitatud isiku tegutsemise kohaks (KarS § 11 lg 1 p 1) või tagajärje saabumise kohaks (KarS § 11 lg 1 p 3).

KarS § 201 sätestatud omastamise kohtupraktika analüüsil selgus, et süüteokohana on küll käsitletud üksnes isiku tegutsemise kohta, kuid enne Riigikohtu 23.11.2012 lahendit 3-1-1-109-12 oli kohtupraktika kohati ebaühtlane selles osas, kas isiku tegutsemise kohana käsitleda ka võõra vallasasja valdusesse saamise kohta. Nimetatud Riigikohtu lahend ühtlustas kohtupraktika ning nimetatut – vallasasja valdusesse saamise kohta - süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes ei käsitleta.

KarS §-is 178 sätestatud lapspornograafia muul viisil kättesaadavaks tegemise süüteokoha osas ei olnud vaidluseid kuni 2017. aastal Harju Maakohtus ja Tallinna Ringkonnakohtus lahendatud K.Kenderi juhtumini. Nimetatud kaasus ja lahend on hilisemas kohtupraktikas üheks süüteokoha määratlemise olulisusele ja problemaatikale enim tähelepanu juhtinud lahendiks. Antud süüteokoosseis on tüübilt abstraktne ohudelikt, mille puhul kriminaliseeritud tegu on üldiselt ohtlik ning ohu saabumine, ohtliku olukorra tekkimine ei ole süüteokoosseisu jaoks oluline. Kuid seoses info- ja kommunikatsioonitehnoloogiavahendite kasutamise leviku kasvuga on mitmed autorid avaldatud arvamust, et seda siiski peaks tegema, sest paljud sel teel toime pandud süüteod on just abstraktsed ohudeliktid ning käsitlus, et süüteokohana tuleb käsitletakse üksnes isiku tegutsemisaegset füüsilist asukohta ning kasutatud serveri asukohta, jätab kahjustatud õigushüved kaitseta. Nimetatud juhtumi osas oli prokuratuur seisukohal, et K.Kenderi poolt USA-s kirjutatud ja Ühendkuningriikide serveris majutatud veebiportaal

avaldatud teose muul viisil kättesaadavaks tegemise süüteokoht on ka Eestis, sest teose eestikeelsuse tõttu oli ohu avaldumise kohaks Eesti ning kättesaadavaks tegemiseks kasutatud veebiportaali tulnuks eestikeelse sisu ja eestlastele suunatuse tõttu käsitleda KarS-i ruumilise kehtivuse alana. Kohtud prokuratuuri seisukohaga ei nõustunud põhjendades, et Eesti oli üksnes abstraktse ohu (võimaliku) avaldumise koht, mida formaalse delikti korral ei käsitleta süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes ning kehtiva õiguse järgi ei ole eraõiguslikku veebiportaali selle eestikeelse sisu ja eestlastele suunatuse tõttu võimalik käsitleda kohana, kus KarS kohaldub ruumilisest kehtivusest tulenevalt.

Kolmandas peatükis autor analüüsis kohtupraktikat suhtesüüteoks olevates formaalsetes deliktides. Autor käsitles haldusorganile valede andmete esitamises seisnevat KarS §-i 280 (valeandmete esitamine) ja MKS §-i 153¹ (maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine), KarS §-is 120 sätestatud ähvardamist, KarS §-is 212 sätestatud kindlustuskelmuse juhtumites tegutsemiskoha käsitlemisega seotud seisukohti.

Haldusorganile valede andmete esitamises seisnevate süüteokoosseisude kohtupraktika analüüsist selgus, et kohtud olid ka enne Riigikohtu 20.04.2015 lahendit 3-1-1-23-15 süüteokohana käsitletud haldusorgani asukohta, kus seal oli kätte saadud isiku poolt e-posti teel edastatud andmed. Kuid nimetatud Riigikohtu lahendis võttis kohus uude seisukoha, et e-maksuametis andmete esitamisel loetakse isiku tegutsemise kohaks ka Maksu- ja Tolliameti juriidiline aadress Tallinnas, Lõõtsa 8 ning seejuures ei oma tähtsust, kus asus sellega seotud server. Riigiasutuste puhul võibki eeldada, et kasutatav server asub Eestis ning seega ei teki vaidlust, et süüteokoht asub Eesti Vabariigis ja et KarS kehtib ruumilise kehtivuse alusel. Kuid, et server võib asuda haldusorganist erineval aadressil, siis on antud juhtumil tegemist isiku tegutsemise koha vahendliku edasikandumisega teise asukohta (laiendatud tegutsemiskoht, *erweiterte Handlungsort*), mida omakorda käsitletakse süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes. Kohtupraktikast nähtub, et sellest seisukohast on tekkinud ja tõenäoliselt tekib veelgi vaidluseid üldisesse kohtualluvusse puutuvalt, kui süüteokohad asuvad erinevate maakohtute alluvuspiirkonnas.

KarS §-is 120 sätestatud ähvardamise kohtupraktika analüüsi käigus selgus, et ähvardamise toimepanemise so isiku tegutsemise kohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes ei käsitleta kohta, kus ähvardatu sai kommunikatsiooni kanalite kaudu kätte ja teadlikuks talle saadetud ähvardust. Kuid kohtulahendite hulgas leidis selliseid, milles kohus on nimetatud koha toonud välja kui tagajärje saabumise koha so süüteokoha KarS § 11 lg 1 p 3 mõttes. Nimetatud kohale

õigusliku hinnangu andmisel esineva teatava ebakindluse toob kohtupraktikast välja asjaolu, et lisaks käsitlesele, et süüteokoht asub Eestis, on lisaks välja selgitatud ka välisriigi karistusõiguse norm.

Kindlustuskelmuse kohtupraktika analüüsi puhul oli oluliseks asjaoluks, et süüteokoosseisu KarS-ile eelnevalt kehtinud KrK-s ei sisaldunud - juhtumid kvalifitseeriti kelmusena. Kelmus on sätestatud KarS §-is 209 materiaalse deliktina, kindlustuskelmus KarS §-is 212 formaalse deliktina. Kelmuse puhul on süüteokohana käsitletav nii isiku tegutsemise koht kui tagajärje saabumise koht, siis kindlustuskelmusel üksnes isiku tegutsemise koht (KarS § 11 lg 1 p 1). Kindlustuskelmuse kohtupraktika põhjal saab välja tuua, et mõnda aega ei olnud kohtupraktika ühtne - osad maakohtud lugesid süüteokoosseisu täidetuks süüteokoosseisu mittekuuluvate tunnuste (so kindlustusandja eksimus, varakäsituse tegemine, varaline kahju) esinemisel ja osad nendeta. Riigikohtu 13.05.2011 lahend 3-1-1-32-11 ühtlustas kohtupraktika ning hilisemas kohtupraktikas on süütegu käsitletud formaalse deliktina.

Autori püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust, sest süüteokohana ei ole käsitletud üksnes isiku süüteokoosseisu tunnustele vastava tegutsemise aegset füüsilist asukohta ja kui on kasutatud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid, siis ka serveri asukohta, vaid teatud juhtudel ka kohta, kuhu isiku tegutsemine on vahendlikult edasi kandunud. Mõne süüteokoosseisu deliktitüüp ja sellest tulenevalt ka süüteokoha käsitus vajab veel praktikute poolset selgeks vaidlemist.

Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et süüteokoha määratlemise juures on oluline esmalt välja selgitada, mis koosseisu tüübiga tegemist on (formaalne või materiaalne), et siis eristada, kas ja millises ulatuses saab süüteokohana KarS § 11 lg 1 p 1 mõttes käsitleda isiku tegutsemise kohta ning kas süüteokohaks on ka tagajärje saabumise koht KarS § 11 lg 1 p-de 3, 4 mõttes. See on oluline nii karistusseaduse isikulise ja ruumilise kehtivuse kui kohtualluvuse üle otsustamiseks.

РЕЗЮМЕ

Объектами исследования данной магистерской диссертации были принцип убиквитета, (повсеместности, отсутствия границ) и его применение в прецедентном праве, судебной практике.

Если у каждого преступления есть место, то любое место деятельности человека еще не должно быть местом преступления. Согласно принципу убиквитета, место преступления - везде, где возникают обстоятельства преступления. Такая позиция может быть объяснена тем, что все обстоятельства состава преступления одинаково описывают содержание неправомерного деяния и что предпочтение одного из них другому не оправдано. Эстонская республика придерживается принципа убиквитета с 01.09.2002 года, с момента вступления в силу Пениitenciарного кодекса.

Первая глава этой работы содержит теоретическое исследование принципа убиквитета, в которой рассматривается исчерпывающий обзор, основанный главным образом на взглядах других авторов, научных статьях и учебной литературе, в меньшей степени - на прецедентном праве в судебной практике. Характер и важность этого принципа и влияние распространения информационных и коммуникационных технологий изложены в применении данного принципа. Последнее важно, потому что до сих пор применение принципа повсеместности было центральным в территориальной юрисдикции, но с некоторых пор, должно приниматься во внимание, например, юрисдикция компьютерной сети, а не страны. Автор также рассмотрел связь между принципом убиквитета и юрисдикцией, из чего место действия человека определяет общую юрисдикцию и право на защиту, исходя из этого человек должен понимать, какое преступление ему инкриминируется, включая место действия в соответствии с преступлением, которое совершил человек. Поскольку применение принципа связывает границы состава преступления с деликтным типом, возникает необходимость представить их обзор.

Во второй и третьей главе данной работы представлен центральный эмпирический анализ судебной практики Эстонии, цель которой у автора состояла в том, чтобы проверить его гипотезу - «В прецедентном праве, в случае формального деликта, только физическое местонахождение человека во время деяния, соответствующего элементам

правонарушения и если, были использованы информационные и коммуникационные технологии, то местоположение сервера также считалось местом преступления».

Автор проанализировал множество судебных решений по уголовным делам, совершенных в государствах, соприкасающихся с Эстонией, а также по международным делам. В последнем случае вопрос о совершении преступления, был обсужден более подробно, чем обычно, т.е. вопрос о том, существует ли основание для применения уголовного законодательства Эстонии, требует единого ответа. В ходе анализа в некоторых случаях прецедентное право Эстонии сравнивалось с позициями судов Федеративной Республики Германии, поскольку эстонские суды взяли их в качестве примера во многих судебных решениях.

Эмпирический анализ был основан на типе судебных решений о преступлениях, которые являются формальными деликтами. В случае формального правонарушения местом преступления является любое местонахождение, где был обнаружен хотя бы один признак состава преступления. Нельзя исключать, что формальное правонарушение на самом деле также будет иметь неблагоприятные последствия, но в юридическом плане это не имеет последствий, и место, где оно фактически имеет место быть, не может рассматриваться как место преступления. В случае формального деликта, выбранного для анализа, общей чертой было то, что они были деликтом, правонарушение которого, не предусматривает ответственности за подготовку правонарушения, что означает, по смыслу пункта 1 статьи 11 Пенитенциарного кодекса более узкая часть места деятельности человека считается местом преступления. Автор выбрал элементы правонарушения, вопросы о которых либо были подняты в литературе, либо возникли проблемные области в судебных решениях относительно места совершения правонарушения.

Преступления, рассматриваемые в этой работе, были разделены на две части, в зависимости от того, было ли преступление совершено посредством общения или нет. Во второй главе автор проанализировал прецедентное право в отношении тех правонарушений, которые не были совершены посредством общения, и к таким правонарушениям относились: употребление наркотических веществ без предписания врача, предусмотренное статьёй 15¹ НПАВС (NPALS), подделка документа, предусмотренная в статье 344 Пенитенциарного кодекса, контрабанда продукции предусмотренная статьями 391 ПК, 184 ПК и статьёй 120⁵ закона слежки (JäätS),

присвоение предусмотренное в статье .201 ПК и альтернативное деяние изготовление детской порнографии предусмотренная в статье § 178 ПК.

Прецедентное право об использовании наркотического вещества без рецепта врача, состав которого практически не изменился с момента его вступления в силу, показало, что до решений Верховного суда нр 3-1-1-16-09 и 3-1-1-49-09 от 2009 года суды рассматривали проступок как материальное правонарушение. правонарушениями которых являлись место введения наркотического вещества в качестве места деятельности человека (пункт 1 статьи 11) Уголовного кодекса и место опьянения человека в качестве места возникновения следствия (пункт 3 статьи 11) Пенитенциарного кодекса. В вышеупомянутых решениях Верховного суда суд указал, что это состав преступления является абстрактным, опасным и наказуемым деянием, состоящим только в приеме наркотического вещества без рецепта врача, что не включает опьянение. В более позднем прецедентном праве только деятельность человека рассматривалась как место преступления, и если она имела место за границей, то Эстония не может считаться местом преступления, и нет никаких оснований для применения Пенитенциарного кодекса.

Что касается состава преступления подделки документов, в литературе указывалось, что его можно классифицировать как категорию, подчиненную абстрактной категории деликта угроз отличая от потенциальной угрозы. Анализ прецедентного права Эстонии показал, что суды рассмотрели местом совершения преступления физическое местонахождение человека (ст. 11 ч. 1 п.1 ПК) Уголовного кодекса, а не место проявление потенциальной угрозы, как проявление последствия действия (ст.11 ч. 1 п.3,4 ПК)

Анализ прецедентного права преступлений, связанных с незаконным ввозом, показал, что в прошлом суды низшей инстанции также осуждали лицо по делу, когда у лица, направляющегося в Эстонию, была установлена цель незаконного ввоза товаров, предназначенных для совершения преступления, хотя граница с Эстонской Республикой еще не была пересечена. Решение Верховного суда от 18.02.2013 нр 3-1-1-89-12 направило прецедентное право на то, что лицо может быть привлечено к ответственности в соответствии с статьёй 392 ПК (с 01.01.2015 г. альтернативная ст. 184 ПК) только в том случае, если лицо непосредственно начало совершать преступление, то есть, по крайней мере, напрямую начал пересекать границу Европейского

сообщества или Эстонской Республики. В последующем прецедентном праве также показаны случаи, когда суд рассматривал состав преступления как материальное правонарушение, но в этих случаях лицо также перешло государственную границу Эстонской Республики. Таким образом, место совершения преступления находится в Эстонии независимо от того, классифицируется ли оно как место действия лица (ст. 11 ч. 1 п.1 ПК) или место, где наступает последствие действия (ст. 11 ч. 1 п.3,4 ПК).

Анализ прецедентного права, касающегося присвоения, предусмотренного статьей 201 ПК, показал, что только место действия лица рассматривалось как место преступления, но до решения Верховного суда нр 3-1-1-109-12 от 23.11.2012 судебная практика была местами неравномерна в той части, рассматривать ли как место преступления также то место, где лицо получило во владение чужую движимую вещь. Указанное решение Верховного суда обобщил прецедентное право, и место где овладели имуществом - не считается местом правонарушения в соответствии с ст.11 ч. 1 п.1 ПК.

Споры о нахождения месте преступления совершённого по ст. 178 не было до 2017 года, до рассмотрения дела К.Кендера в Харьюским уездным судом и Таллиннский окружным судом. Этот случай и решение были одним из решений, которые привлекли наибольшее внимание к важности и проблеме определения места преступления в более позднем прецедентном праве. Это состав преступления является абстрактным видом опасности, и в этом случае преступное деяние обычно опасно, и возникновение опасности и возникновение опасной ситуации не имеют значения для состава преступления. Однако ввиду растущего использования информационно коммуникационных технологий, некоторые авторы утверждают, что это следует делать, поскольку многие из совершенных преступлений являются абстрактными угрозами, а представление о том, что преступлением должно считаться только физическое местонахождение человека и местоположение используемого сервера, нарушенные законные интересы без защиты. В этом случае прокуратура придерживалась мнения, что произведение, написанное К. Кендером в Соединённых Штатах Амеерики и опубликованной на веб-портале в великобритании, имеет место преступления так же в Эстония, поскольку из-за эстонского языка произведение имело источник опасности в Эстонии из-за своей ориентации на эстонцев и эстоно язычного содержания на портале и рассматривается в юрисдикции Пенитенциарного кодекса.

Суды не согласились с точкой зрения прокуратуры, утверждая, что Эстония была лишь местом (возможной) абстрактной опасности, которая в случае формального деликта не считается местом преступления в соответствии ст. 11 п. 1 ПК. Ориентации на эстонцев и эстонское содержание на портале нельзя считать местом, где применяется юрисдикция Пенитенциарного кодекса.

В третьей главе автор проанализировал прецедентное право по формальным правонарушениям. Автор рассмотрел ст. 280 ПК (представление ложных данных) и ст. 153 Налогового кодекса (сокрытие налогового обязательства и необоснованное увеличение требования о возмещении), ст. 120 ПК (угроза), ст. 212 ПК (страховое мошенничество).

Анализ прецедентного права преступлений, заключавшихся в предоставлении неверной информации административному органу, показал, что суды также рассматривали местонахождение административного органа как правонарушение до решения Верховного суда нр. 3-1-1-23-15 от 20.04.2015, где были получены данные, переданные по электронной почте. Однако в вышеупомянутом решении Верховного суда суд занял новую позицию, согласно которой при подаче данных в отдел электронного налогообложения юридический адрес Налогового и таможенного департамента в Таллинне, Лыйца 8, также считается местом деятельности лица и неважно где находится местонахождение сервера. В случае государственных учреждений можно предположить, что используемый сервер находится в Эстонии, и, таким образом, нет никаких сомнений в том, что место преступления находится в Эстонской Республике и что Пенитенциарный кодекс действителен на основании пространственной достоверности. Однако, поскольку сервер может быть расположен по адресу, отличному от административного органа, в этом случае это косвенный перевод места деятельности лица в другое место (*erweiterte Begehungsort*), что, в свою очередь, считается преступлением по смыслу ст. 11 ч.1 п.1 ПК. Из прецедентного права выходит, что с этой точкой зрения возникло много споров и они могут возникать ещё в отношении общей юрисдикции, где места деяния находятся в пределах юрисдикции различных окружных судов.

В ходе анализа судебной практики статьи 120 ПК (угроза), выяснилось, что место, где совершается угроза, то есть место, где жертва посредством коммуникационных каналов узнал об угрозе, не является местом преступления предусмотренным статьёй 11 ч.1 п.1

ПК. Однако среди судебных решений были такие, в которых суд указал указанное место в качестве места возникновения последствия преступления, то есть место совершения преступления предусмотренным статьёй 11 ч.1 п.3 ПК. В прецедентном праве неопределенность в правовой оценке места деяния выявляется фактом, что в дополнение к тому, что место преступления находится в Эстонии, была также разъяснена норма иностранного уголовного права.

В случае анализа прецедентного права страхового мошенничества важным фактом было то, что до вступления в силу Пенитенциарный кодекса ранее действующий Уголовный кодекс не имел данного состав преступления- случаи, были квалифицированы как мошенничество. Мошенничество предусмотрено в ст. 209 ПК как материальное правонарушение, а мошенничество в сфере страхования предусмотрено в ст. 212 ПК как формальное правонарушение. В случае мошенничества местом совершения правонарушения считается как место действия лица, так и место возникновения последствия., тогда как в случае мошенничества при страховании только место действия лица (ст.11 п.1 ПК). Исходя из прецедентного права страхового мошенничества, можно указать, что в течение некоторого времени прецедентное право не было единообразным - некоторые окружные суды считали состав преступления, совершенный при наличии не составных деяний (то есть ошибка страховщика, распоряжение имуществом, материальный ущерб), а некоторые и без них. Решение Верховного Суда от 13.05.2011 нр.3-1-1-32-11 обобщило прецедентное право, и в более позднем прецедентном праве правонарушение было расценено как формальный деликт.

Гипотеза, выдвинутая автором, не подтвердилась, потому что не только физическое местоположение во время активности человека и, если использовались информационные и коммуникационные технологии, местоположение сервера, но в некоторых случаях также место, где деятельность человека была косвенно перенесена. Практикующие должны четко обсудить деликтный тип некоторых преступлений и, следовательно, обращение с ним.

Таким образом, можно указать, что при определении места преступления важно сначала выяснить, какой вид состава (формальный или материальный) позволяет определить, в каком объёме можно считать местом преступления место деяния, предусмотренное ст.11 ч.1 п.1 ПК и считается ли место последствия местом преступления, предусмотренное ст.11 ч.1 п.3 ПК. Это важно для принятия решения о личной и

пространственной действительности наказания так и для юрисдикции действия кодекса, а также для осуществления права на защиту.

KASUTATUD LÜHENDID

AG	Amtsgericht
BGH	Bundesgerichtshof
HMKm	Harju Maakohtu määrus
HMKo	Harju Maakohtu otsus
KG	Kammergericht
LG	Landesgericht
MüKoStGB	Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch
PMKo	Pärnu Maakohtu otsus
RKKKm	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus
RKKKo	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus
TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus
TMKo	Tartu Maakohtu otsus
TrtRnKo	Tartu Ringkonnakohtu otsus
VMKo	Viru Maakohtu otsus

KASUTATUD ÕIGUSAKTIDE LÜHENID

AÕS	asjaõigusseadus
JäätS	jäätmeseadus
KarS	karistusseadustik
KrMS	kriminaalmenetluse seadustik
MKS	maksukorralduse seadus
NPALS	narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende läheainete seadus
VtMS	väärteomenetluse seadustik

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Antson, A. Kolm riiki maailmas, mis karistavad oma kodanikke reisil legaalselt kanepi tarvitamise eest. - Postimees 01.11.2018. - Arvutivõrgus: <https://reisile.postimees.ee/6443265/kolm-riiki-maailmas-mis-karistavad-oma-kodanikke-reisil-legaalselt-kanepi-tarvitamise-eest> (20.04.2020);
2. Busching, M. Der Begehungsort von Äußerungsdelikten im Internet. Grenzüberschreitende Sachverhalte und Zuständigkeitsprobleme. - Multimedia und Recht (MMR) 2015/5, lk 297-298. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020);
3. Determann, L. The New German Internet Law. - Hastings International and Comparative Law Review 1998/1, Vol. 22. - Arvutivõrgus: HeinOnline (20.04.2020);
4. Digiallkirja ajaloost Eestis. - Veebiväljaanne Forte 14.11.2012. - Arvutivõrgus: <https://forte.delfi.ee/news/digi/digiallkirja-ajaloost-eestis?id=65264172> (20.04.2020);
5. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4. vlj. Veebiväljaanne. Tartu Ülikool 2017. - Arvutivõrgus <https://www.pohiseadus.ee/> (22.04.2020);
6. e-residentsus. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus - Arvutivõrgus: <https://www.eas.ee/teenus/e-residentsus/> (19.04.2020);
7. Feldmanis, L. Süüteokatses loobumise instituudi põhjendus ja kohaldatavuse piirid kuritegelikule eeltegevusele. Doktoritöö. Juhendaja prof. Jaan Sootak. Tartu: Tartu Ülikool 2017. - Arvutivõrgus: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/58050/feldmanis_laura.pdf?sequence=1&isAllowed=y (20.04.2020);
8. Hilgendorf, E. Überlegungen zur strafrechtlichen Interpretation des Ubiquitätsprinzips in Zeitalter des Internet. - Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1997/29. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020);
9. If P&C Insurance AS reisikahju juhtumist teavitamise ankeet. - Arvutivõrgus: <https://ekindlustus.if.ee/et/kahjukasitlus/reisikahju/> (19.04.2020).
10. International Organisation Of Penal Law, XIXth International Congress of Penal Law. "Information Society and Penal Law" v Rio de Janeiro, Brazil, 31st August to 6th September 2014, Preparatory Colloquium Section 4: General Rapporteur: André Klip National rapporteurs - Denmark: Jørn Vestergaard & Maria Raabye Fücksel. - Arvutivõrgus <http://www.penal.org/sites/default/files/files/RH-5.pdf> (22.04.2020);

11. International Review of Penal Law (Vol. 86). Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926 – 2014). - Arvutivõrgus: <http://www.penal.org/en/resolutions-aidp-iapl-congresses> (20.04.2020);
12. Joecks, W., Mieback, K. (Hrsg). Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 3. Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2017 – Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (20.04.2020);
13. Justiitsminister: karistades ei saa ühiskonda sallivamaks ravida. - Veebiväljaanne Objektiiv 06.01.2016. - Arvutivõrgus: <https://objektiiv.ee/justiitsminister-karistades-ei-saa-uhiskonda-sallivamaks-ravida/> (20-04.2020);
14. Karistusseadustiku eelnõu seletuskiri. SE 119. - Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-aef2-a88bef6d0f5c/Karistusseadustik> (20.04.2020);
15. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seondvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 554 SE. - Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seondvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (20.04.2020);
16. Kudlich, H., Berberich, B. Abstrakte Gefährdungsdelikte im Internet und die Anwendbarkeit deutschen Strafrechts. - Neue Zeitschrift für Strafrecht (NStZ) 2019/11. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (29.04.2020);
17. Kuritegevus Eestis 2019. Justiitsministeerium: kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu kriminaalpoliitika.ee. - Arvutivõrgus: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/> (20.04.2020);
18. Micu, B. F. Aspects regarding the place of perpetration of the offence, a criterion for the establishment of territorial competence in criminal matters. - Lex ET Scientia International Journal 2009/1, Vol. 16, lk 178-179. - Arvutivõrgus: HeinOnline (20.04.2020).
19. Mitsch, M. Medienstrafrecht. Berlin Heidelberg: Springer 2012;
20. Narkootiliste ja psühhootroopsete ainete seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu. 383 ja 567 SE. – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ddb303a6-2063-3ed3-b6ea-407b57c55c5b/Narkootiliste%20ja%20ps%C3%BChhotroopsete%20ainete%20seaduse%20ja%20sellega%20seonduvate%20seaduste%20muutmise%20seadus> (20.04.2020);

21. Nemvalts, P. Mausiga klikk ja pull-tüüpi tarbijad. - Eesti Päevaleht 15.06.2000. - Arvutivõrgus: <https://epi.delfi.ee/meelelahutus/mausiga-klikk-ja-pulltuupi-tarbijad?id=50788713> (20.04.2020);
22. Pieth, M., Low, L. A., Cullen, P. J. (Eds.). The OECD Convention on Bribery: A Commentary. Cambridge University Press 2010. - Arvutivõrgus: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/39200754.pdf> (20.04.2020);
23. Press, J. Kindlustuspettus.- Juridica 1997/7;
24. Reinthal, T. Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine? - Juridica 2010/10;
25. Ryngaert, C. Territorial Jurisdiction over Cross-Frontier Offences: Revisiting a Classic Problem of International Criminal Law. - International Criminal Law Review 2009/9. - Arvutivõrgus: HeinOnline. (20.04.2020);
26. Samoson, E. Kriminaalõiguse eriosa. 1. osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. Tallinn 2000. - Arvutivõrgus: <file:///C:/Users/48101295719/Downloads/krimoiguseeriosaI.pdf> (20.04.2020);
27. Samoson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium 2000. - Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:1677/21959/page/1> (20.04.2020);
28. Sikka, K., Sedman, M. Kohtualluvusvaidlused Riigikohtu esimehe praktikas 2012-2018. Kohtupraktika ülevaade. Tartu: Riigikohus, õigusteabe- ja koolitusosakond 2019. - Arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/Kohtualluvusvaidlused%20Riigikohtu%20esimehe%20praktikas%202012-2018.pdf> (20.04.2020);
29. Soo, A., Sisask, B. Karistusseadustiku § 119¹ ehk tõenduslike probleemide ületamine materiaalsoiguse abil. - Juridica 2015/1;
30. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2002;
31. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009;
32. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2015;
33. Sootak, J. (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018;
34. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn 2003;
35. Sootak, J. Seadusainsus. Kui isiku tegu vastab mitmele süüteokoosseisule, siis mitme järgi ja kuidas ta tegelikult vastutab? - Juridica 2010/1;
36. Sootak, J. Süüteokoosseis: mõiste ja objektiivne koosseis. Tallinn: Juura 2003;
37. Sootak, J., Randma, P. Narkokriminaalpoliitika või narkopoliitika? - Akadeemia 2006/6. - Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:104104/162100/page/1> (20.04.2020);

38. Spacey, J. Pull vs Push Technology. - Veebiväljaanne Simpllicable 03.03.2017. - Arvutivõrgus: <https://simplicable.com/new/pull-vs-push-technology> (20.04.2020);
39. StGB-BeckOK: Heintschel-Heinegg, v. B. (Hrsg). Beck'sche Online-Kommentare. 45. Edition. Stand: 01.02.2020. München 2020, § 9/20.2. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (20.04.2020);
40. Viik, U. Eesti kultuuri muutuvad enesemääratlused. - Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul. - Arvutivõrgus <https://inimareng.ee/eesti-kultuurimuutused-avatud-maailmas/eesti-kultuuri-muutuvad-enesemaaratlused/> (22.04.2020).
41. Weber, K. Betäubungsmittelgesetz. Arzneimittelgesetz. Anti-Doping-Gesetz. Neuropsychopharmaka-Gesetz. Kommentar. 5. Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2017. - Arvutivõrgus beck-online die Datenbank (20.04.2020).

KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL

42. Alkoholiseadus - RT I 2002, 3, 7 - RT I, 13.03.2019, 30.
43. Asjaõigusseadus - RT I 1993, 39, 590 - RT I, 22.02.2019, 11.
44. Jäätmeseadus - RT I 2004, 9, 52 - RT I, 21.12.2019, 6.
45. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364 - RT I, 21.06.2014, 28.
46. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166 - RT I, 20.12.2019, 8.
47. Maksukorralduse seadus - RT I 2002, 26, 150 - RT I, 28.02.2020, 9.
48. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. - RT I 1997, 52, 834 - RT I, 08.01.2020, 12.
49. Väärteomenetluse seadustik - RT I 2002, 50, 313 - RT I, 08.01.2020, 11.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu lahendid

50. RKKKo III-1/1-30/95;
51. RKKKo 3-1-1-16-02;
52. RKKKo 3-1-1-30-07;
53. RKKKo 3-1-1-35-07;
54. RKKKo 3-1-1-45-07;

- 55. RKKKo 3-1-1-60-07;
- 56. RKKKo 3-1-1-101-07;
- 57. RKKKm 3-1-1-21-08;
- 58. RKKKo 3-1-1-16-09;
- 59. RKKKo 3-1-1-49-09;
- 60. RKKKo 3-1-1-84-09;
- 61. RKKKo 3-1-1-104-09;
- 62. RKKKo 3-1-1-32-11;
- 63. RKKKo 3-1-1-59-11;
- 64. RKKKo 3-1-1-15-12;
- 65. RKKKo 3-1-1-89-12;
- 66. RKKKo 3-1-1-114-12;
- 67. RKKKo 3-1-1-109-12;
- 68. RKKKo 3-1-1-23-14;
- 69. RKKKo 3-1-1-73-14;
- 70. RKKKo 3-1-1-23-15;
- 71. RKKKm 3-1-1-33-15;
- 72. RKKKo 3-1-1-99-15;
- 73. RKKKo 1-13-5173;
- 74. RKKKo 1-15-11032.

Ringkonnakohtu lahendid

- 75. TlnRnKo 1-05-234;
- 76. TlnRnKo 1-08-13345;
- 77. TlnRnKo 1-10-5680;
- 78. TlnRnKo 1-10-11081;
- 79. [TlnRnKo 1-11-12883];
- 80. TlnRnKo 1-13-539;
- 81. TlnRnKo 1-14-4894;
- 82. TlnRnKo 1-14-5410;
- 83. TlnRnKo 1-15-11024;
- 84. TlnRnKo 4-13-3210;
- 85. TrtRnKo 1-13-6126.

Maakohtu lahendid

- 86. HMKo 1-08-13345;
- 87. HMKo 1-10-1215;
- 88. HMKo 1-10-5680;
- 89. HMKo 1-11-10467;
- 90. HMKo 1-11-10732;
- 91. HMKo 1-12-9646;
- 92. HMKo 1-14-2273;
- 93. HMKo 1-14-6957;
- 94. HMKo 1-17-2853;
- 95. HMKo 1-16-406;
- 96. HMKo 1-17-5705;
- 97. HMKo 1-17-2853;
- 98. HMKo 4-10-3698;
- 99. HMKo 4-12-3121;
- 100. HMKo 4-13-2618;
- 101. HMKo 4-15-4757;
- 102. HMKm 4-16-4587;
- 103. PMKo 1-06-11972;
- 104. PMKo 1-08-10171;
- 105. PMKo 1-10-12134;
- 106. PMKo 1-12-9463;
- 107. PMKo 4-09-6080;
- 108. TMKo 1-17-6594;
- 109. TMKo 1-18-2804;
- 110. TMKo 1-18-8538;
- 111. TMKo 1-18-8538;
- 112. TMKo 1-06-4189;
- 113. TMKo 1-13-8101;
- 114. TMKo 1-16-198;
- 115. TMKo 1-07-8572;
- 116. TMKo 1-07-6557;
- 117. [TMKo 4-08-8636];
- 118. TMKo 4-17-3959;

119. VMKo 1-06-6001;
120. VMKo 1-09-10776;
121. VMKo 1-13-6126;
122. VMKo 1-15-9980;
123. VMKo 1-16-9074;
124. VMKo 4-13-6256;
125. VMKo 4-14-449;
126. VMKo 4-16-6786;
127. VMKo 4-16-9103.

Teised kohtulahendid

128. AG München 28.05.1998, 8340 Ds 465 Js 173158/95 = Multimedia und Recht (MMR) 1998/8. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020);
129. BGH 12.12.2000, 1. StR 184/00. = Multimedia und Recht (MMR) 2001/4. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020).
130. BGH 19.08.2014, 3. StR 88/14. = Neue Zeitschrift für Strafrecht (NZS) 2015/2. - Arvutivõrgus: beck- online die Datenbank (19.04.2020);
131. BGH 03.05.2016, 3. StR 449/15. – Neue Zeitschrift für Strafrecht (NStZ) 2017/3. - Arvutivõrgus: Beck-online die Datenbank;
132. KG [Berlin], 16.03.1999, (5) 1 Ss 7–98 (8–98) = Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1999/47. – Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank;
133. LG München I 17.11.1999, 20 Ns 465 Js 173158/95 = Multimedia und Recht (MMR) 2000/3. - Arvutivõrgus: beck-online die Datenbank (19.04.2020);
134. Permanent Court of International Justice, September, 7th 1927, Judgement no 9: The Case of the S.S. „Lotus“. – Arvutivõrgus: https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf (20.04.2020).